

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Josef Smrkovský jako oběť perzekuce padesátých let
Josef Smrkovský as a Victim of Persecution in the Fifties

Bc. Jindřich Novotný

Vedoucí práce: PhDr. Petr Koura, Ph.D.
Studijní program: Učitelství pro střední školy
Studijní obor: N D-ZSV

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Josef Smrkovský jako oběť perzekuce padesátých let* potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. července 2020

Děkuji vedoucímu své diplomové práce PhDr. Petru Kourovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se věnuje životu Josefa Smrkovského, konkrétně etapě mezi lety 1945–1963. Komunistický politik, který působil v České národní radě v období Pražského povstání, se po válce stal vrcholným představitelem moci. Zastával významnou pozici v zemědělské politice státu. V roce 1951 byl zatčen a stal se obětí politického procesu. Přes tři roky strávil ve vyšetřovací vazbě a byl odsouzen k dlouholetému trestu odnětí svobody. Díky působnosti tzv. rehabilitačních komisí byl propuštěn, ovšem nebyl plně rehabilitován. Na základě zkoumání primárních pramenů a jejich komparace, shrnuje práce průběh vyšetřovacího, soudního a rehabilitačního procesu. Jsou tak popsány praktiky Státní bezpečnosti jako například sledování, tvorba důkazního materiálu, tvorba protokolů o výsledku a manipulace s nimi, ale také průběh samotných výsledků a metody vyšetřovatelů včetně fyzického a psychického násilí. Část práce tvoří i rozbor zpráv z cely, které na Smrkovského podávali spolupěvní. Následuje rozbor rozsudku a práce jednotlivých rehabilitačních komisí. Důležité je zmapování činnosti samotného Smrkovského, který se snažil o plnou občanskou i stranickou rehabilitaci své osoby. Ta je dokončena na začátku šedesátých let, kdy se Smrkovský vrací do vrcholné politiky.

KLÍČOVÁ SLOVA

Josef Smrkovský, politika, perzekuce, padesátá léta, Komunistická strana Československa, Státní bezpečnost, rehabilitace

ABSTRACT

This diploma thesis deals with one phase of Josef Smrkovský's life between 1945–1963. After WW II and his engagement in the Prague Uprising, he was an eminent communist politician who possessed considerable power in the agrarian policy. However, he was arrested in 1951, became a victim of political trials and was sentenced to jail. He was later released due to the order of a rehabilitation committee, but he was not fully rehabilitated. The thesis examines and compares primary sources on Smrkovský's trial, describing methods of the State Secret Police such as surveillance, interrogations and both physical and psychological violence. Reports of Smrkovský's cellmates are also commented on. The thesis concludes with the analysis of rehabilitation committees and the effort of Smrkovský to clear himself. He re-entered political life at the beginning of the sixties.

KEYWORDS

Josef Smrkovský, politics, persecution, the fifties, The Communist Party of Czechoslovakia, State Secret Police, rehabilitation

Obsah

Úvod.....	8
Prameny.....	11
1 Životopis Josefa Smrkovského do roku 1951	16
2 Průběh vyšetřovacího procesu	22
2.1 Operativní činnost StB (StB u Smrkovského)	22
2.1.1 Intermezzo – služební letadlo.....	24
2.1.2 Svodky ze sledování	25
2.2 Další důkazy provinění	29
2.2.1 Intermezzo - Hýbl Brodecký.....	31
2.3 Zatčení Smrkovského	38
2.4 Domovní prohlídka	41
2.4.1 Intermezzo s puškami	42
2.4.2 Zabavené věci	43
2.5 Intermezzo – Božena Smrkovská a boj o nové bydliště.....	45
2.6 Vyšetřovací metody	48
2.6.1 Pohled vyšetřovatelů	50
2.6.2 Pohled Smrkovského	55
2.7 Prodlužování vazby a čekání na proces	58
2.8 Výpovědi svědků	60
2.8.1 Vrcholní politici	60
2.8.2 Komunističtí odbojáři	62
2.8.3 Zaměstnanci ČSSS	63
2.9 Výpověď Smrkovského	66

2.10	Zprávy z cely	75
2.10.1	Spoluvězeň Majder	76
2.10.2	Spoluvězeň Nový	84
3	Rozsudek.....	102
3.1	Obvinění.....	102
3.2	Obvinění z vojenské zrady	110
3.3	Nebezpečnost obviněných, možnost nápravy a převýchovy, výše trestů	112
4	Propuštění na svobodu, přezkum procesu a rehabilitace	116
4.1	Josef Smrkovský ve výkonu trestu, dopisy Boženy Smrkovské	116
4.2	Barákova komise	118
4.2.1	Zpráva komise k případu Smrkovský	119
4.2.2	K Barákově komisi.....	122
4.3	Pokračování snahy o plnou rehabilitaci, rok 1955	124
4.4	Smrkovského dopisy ÚV KSČ roku 1956	126
4.5	Smrkovského dopis ÚV KSČ a Nejvyššímu soudu roku 1958	130
4.6	Intermezzo – rodinné záležitosti a zaměstnání	132
4.7	Kolderova komise.....	133
4.8	Umístění na pozici.....	139
	Závěr	143
	Seznam použitých zkratk	146
	Seznam použitých informačních zdrojů	147
	Seznam příloh	154

Úvod

Diplomová práce *Josef Smrkovský jako oběť perzekuce padesátých let* se ve své hlavní části zaměřuje na životní osudy komunistického politika Josefa Smrkovského v letech padesátých a na počátku let šedesátých. Pro něho samotného, jeho rodinu, přátele, spolupracovníky, ale i pro celý stát a jeho obyvatele, šlo o velice turbulentní období plné radikálních činů a změn. Bylo to období strachu a mnoha nespravedlností, kdy mnozí museli lhát, aby přežili, jiní zase nemohli dělat vůbec nic, neboť jejich osud ležel v rukou jiných.

Hlavním cílem je tedy zmapování údobí let 1951–1963, tedy dobu Smrkovského zatčení, věznění a s tím souvisejícího vyšetřování a konstruování obvinění proti němu, které končí odsouzením roku 1954 a následným propuštěním po první revizi jeho procesu v roce 1955. Práce je postavena zejména na primárních pramenech, hlavně na vyšetřovacím spisu vedeném vyšetřovateli Státní bezpečnosti. Průběh procesu je popsán chronologicky a většinou se drží obsahu jednotlivých částí vyšetřovacího spisu s tím, že průběžně probíhá komparace s jinými prameny. Závěrečné kapitoly práce se věnují rozsudku a následné rehabilitaci Smrkovského, o kterou se snažil jak on sám, tak se ho týkaly i kroky ministerstva vnitra a zřízení několika tzv. rehabilitačních komisí.

Při popisu průběhu vyšetřovacího procesu práce sleduje také změnu v taktice vyšetřovatelů a prokuratury, kteří se snaží najít, či spíše vykonstruovat Smrkovského vinu a zařadit ho do některého z dalších politických procesů, probíhajících v té době. Svědectví některých osob a další archivní dokumenty se týkají i krutých vyšetřovacích metod vyšetřovatelů Státní bezpečnosti. Smrkovský volil od začátku vyšetřování jasnou taktiku: nepřiznat se k ničemu a pokud by byl k přiznání donucen, snažit se jej později odvolat. Tato pozice mu zřejmě zachránila život, neboť v určitých fázích vyšetřování mu hrozil trest smrti. Tato práce také komparuje Smrkovského proces s jinými politickými procesy let padesátých, zejména s těmi s komunistickými funkcionáři. Zaznamenána je i činnost nebo naopak vědomá nečinnost vrcholných představitelů státu, ať už v průběhu vyšetřovacího procesu nebo zejména v průběhu rehabilitačních procesů.

Politik Smrkovský je znám zejména svým působením v šedesátých letech, v období tzv. pražského jara. Jeho politická kariéra byla ale mnohem delší, její začátek lze zasadit do období první republiky, kdy působil v mládežnických organizacích komunistické strany a v odborech. Odbojová a konspirační činnost v období Protektorátu je, jelikož jde o domácí komunistický odboj, velice málo zmapována, neboť se toto období po listopadu 1989 těší malému zájmu badatelů. Toto období taktéž naráží na limity důvěryhodnosti pramenů, neboť dochovaná svědectví pamětníků a odpovědi, které poskytovali například vyšetřovacím orgánům, mohou podléhat autocenzuře, snaze o vylepšení vlastní pozice nebo dezinterpretaci ze strany vyšetřovatelů či prokuratury. To se týkalo i Josefa Smrkovského, který čelil obvinění ze spolupráce s gestapem.

O výstupu Smrkovského ve dnech Pražského povstání je ovšem známo dost, možná až moc, některé Smrkovského kroky byly později zdiskreditovány či zmanipulovány a sloužily jako důkaz při jeho obvinění a odsouzení.

Události roku 1948 prožívá Smrkovský jako přímý aktér, jako hybatel dějin, jako politik vítězné Komunistické strany Československa. Přes rozličné funkce ve vedení strany a jejích složek se po únoru 1948 dostává do vrcholné funkce poslance a náměstka ministra. Budování komunismu sovětského typu v Československu s sebou v padesátých letech přináší i překážky, mnohdy krvavé. A tak se i Smrkovský stává jednou z obětí jistého fanatismu, totalitních praktik a doslovného dodržování budování sovětského modelu státu, včetně politických procesů s vykonstruovanými obviněními.

Jednou z otázek, které si práce klade, bude spojena s celým obdobím Smrkovského politické kariéry. Smrkovský byl znám a oblíben díky své výřečnosti, zejména ale kvůli srozumitelnosti a upřímnému odhodlání podat věci tak, jak jsou, bez politických frází, manipulací a zamlčování. Upřímně. Tato otevřenost má jistě kořeny v mládí. Smrkovského můžeme označit přídomek „homo politicus“ a může fascinovat i dnešní svobodnou společnost. Zároveň svědčí o Smrkovského odvaze, neústupnosti a pevné víře v komunismus, kterou nezlomilo ani vězení. Zde ovšem přichází na řadu otázka, do jaké míry je Smrkovského jednání a veřejné vystupování ovlivněno politikou, vlastními

ambicemi, aktuální situací, strachem nebo statečností a boji za pravdu a za myšlenku komunismu? Byla jeho otevřenosti trnem v oku stranickým funkcionářům, nižším i vyšším, v Československu i Sovětském svazu? Vedlo toto vše k jeho perzekuci v padesátých letech i po roce 1968?

Je třeba na úvod prohlásit, že některé otázky zůstanou nezodpovězené, neboť jsou spekulativní. Není také například možné doložit podíl sovětské strany na perzekuci Smrkovského, nebo potvrdit věrohodnost některých výpovědí svědků v průběhu vyšetřovacího procesu.

Ačkoliv autora práce pojí určité sympatie k hlavnímu hrdinovi, při kterých se nedrží časté pozice antikomunismu české společnosti, většinou v práci nejsou vynášeny hodnotící soudy nad jeho činy.

Některé tvrzení jsou ovšem nezpochybnitelná. To potvrzuje i název práce, neboť není sporu o tom, že Smrkovský se v padesátých letech stal obětí politické zvržlosti režimu.

Prameny

Úvodem je třeba se zmínit o dostupnosti primárních pramenů a literatury mapujících politickou činnost Josefa Smrkovského a také období politického procesu s ním v padesátých letech a následnou rehabilitaci.

Práci o průběhu politického procesu nelze psát bez přístupu k alespoň některým částem vyšetřovacího spisu. Po zadání rešerše v Archivu bezpečnostních složek (ABS) se ukázalo, že je přístupný vyšetřovací spis,¹ který se tak stal základním primárním pramenem této práce. Spis zaznamenává průběh vyšetřování případu Josefa Smrkovského, ovšem ne celý, a ne vždy chronologicky. Jeho sedm částí se věnuje okolnostem zatčení, a to jak přípravy samotného aktu v březnu 1951, tak předchozím událostem, tj. sledování příslušníky Státní bezpečnosti (StB) a podklady ke zdůvodnění zatčení. Obširné zprávy se věnují prohlídce Smrkovského bytu a kanceláře následující po jeho zatčení. Největší část spisu obsahuje protokoly o výsledku z celého průběhu Smrkovského vazby, ať už s ním samotným nebo s dalšími svědky procesu. Zde jde často jen o výtahy z protokolů o výsledku jiných zadržených nebo odsouzených osob. Obsáhlá kapitola této práce využila část spisu, ve kterém se nacházejí zprávy, které na Smrkovského podávali spolupěvní, dobovým jazykem jsou nazývány jako „*agenturky z cely*.“ V jedné části spisu jsou dochovány i Smrkovského ručně psaná vyjádření k rozličným tématům, například k vrcholným politikům či spolupracovníkům a politickým otázkám. Ty byly většinou psány během výsledků. Všechny zprávy obsažené v tomto spisu je nutné brát s kritickou rezervou, neboť šlo o výtvary vyšetřovatelů StB, kteří je upravovali, respektive s nimi manipulovali dle svého tak, aby naplnili cíl vyšetřování, kterým většinou mělo být doznání vyšetřovaného, i k činům, které nespáchal.

Z formálního hlediska je pro práci zabývající se popisem soudního procesu nejdůležitější rozsudek. Ten ze 7. srpna 1954, který se týkal skupiny obžalovaných, mezi něž byl zařazen i Smrkovský, se nachází v Národním archivu (NA) ve fondu Nejvyššího soudu

¹ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35.

ČSR. Fond není inventarizován, ovšem dle základních údajů (datum a číslo rozsudku), které byly zmiňovány v jiných pramenech se rozsudek podařilo dohledat.²

Zásadní roli hrála v případě politických procesů Státní bezpečnost (StB). Její vyšetřovatelé prováděli výslechy, při kterých mnohdy užívali fyzické násilí a psychický nátlak. Průběh vyšetřování politických procesů nejlépe popisují díla Karla Kaplana, zejména kniha *Nebezpečná bezpečnost*,³ v určitých momentech lze najít i analogii k procesu s Rudolfem Slánským, který Kaplan popisuje v knize *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*.⁴

Nejznámějším vyšetřovatelem StB z tohoto období byl zřejmě Bohumil Doubek, který se podílel na vyšetřování mnoha politických vězňů padesátých let. Ti, kteří přežili, na jeho kruté metody vzpomínali. Sám byl později vyšetřován a obviněn z používání nezákonných metod a z tohoto období je dochována jeho výpověď, která byla vydána zásluhou Karla Kaplana knižně pod názvem *Stb o sobě*.⁵ V ní je na několika místech zmiňován i Smrkovský. Samozřejmě, že původní vyšetřovací spis z padesátých let neobsahuje žádné informace o násilí při výsleších, snad jen ze zpráv spoluvězňů lze vytušit, že výslechy byly psychicky i fyzicky náročné. V materiálech z období rehabilitačních procesů už ale zmínky o krutosti vyšetřovatelů nalézáme.

Taktéž Národní archiv (NA) nabízí možnost rešerše ke konkrétnímu jménu. V případě Smrkovského šlo ale zejména o materiály mimo sledované období, zejména o jeho projevy z období pražského jara nebo dehonestující publikace z počátku období tzv. normalizace.⁶ Mezi nalezenými dokumenty bychom ale mohli najít i zprávu o zadržení

² Národní archiv, Nejvyšší soud Praha, sp. zn. 1T 18/54, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 1954.

³ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: státní bezpečnost 1948-1956*. Brno: Doplněk, 1999.

⁴ KAPLAN, Karel. *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha: Mladá fronta, 1992.

⁵ KAPLAN, Karel, KREMLIČKOVÁ, Ladislava, ed. *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002.

⁶ *Politik zbavený masky*. Praha: Rudé právo, 1975.

Smrkovského na komunistické demonstraci v roce 1936. Archivní materiály nalezené po rešerších nabídly doplňující informace, které se mnohdy přímo netýkaly politického procesu, ale pomohly lépe pochopit Smrkovského osobnost, přiblížily jeho rodinný život, jeho způsob práce, spolupracovníky, a také chod vrcholných úřadů a zemědělskou politiku státu.

Vzhledem k působení Smrkovského ve vrcholné politice státu byl jeho proces ryze politickým. Jeho průběh a závěry se tak projednávaly na nejvyšší stranické úrovni mezi nejvyššími představiteli státu. Zejména pak v období rehabilitací politických procesů v padesátých a šedesátých letech. Díky přístupným inventářům v digitální podobě lze dohledat a prostudovat v badatelně Národního archivu materiály Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ), který se řešením Smrkovského procesu zabýval opakovaně.⁷ S tím souvisejí i zprávy jednotlivých komisí pro přezkoumání politických procesů, které jsou rovněž přístupné. Dochovány jsou také dokumenty dokazující snahu samotného Smrkovského o plnou rehabilitaci své osoby.

Pokud hledající zadá jméno Josef Smrkovský například ve vyhledávači Kramerius Národní knihovny České republiky, drtivá většina výsledků se týká období pražského jara, menší část pak období Pražského povstání. Tato dvě období převažují a nelze se tomu divit, jsou to významné události dějin našeho státu a Smrkovský v nich hrál nemalou roli. Prameny jsou povětšinou využity historiky při psaní prací o pražském jaru, srpnové invazi a začínajícím období tzv. normalizace, méně pak o Smrkovského aktivní roli v Pražském povstání. O padesátých letech je většinou jen zmínka v tom smyslu, že se stal Smrkovský obětí jednoho z mnoha vykonstruovaných procesů a strávil několik let ve vězení. Málokdy je zmíněno, v jaké funkci Smrkovský působil, snad jen to, že šlo o oblast zemědělství. Málo zmínek je také o propuštění a procesu rehabilitace. Smrkovský se vždy vynoří až v šedesátých letech, kdy jeho kariéra nabírá směr vzhůru.

⁷ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962.

Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Předsednictvo ÚV KSČ 1962-1966.

Taktéž mnohé vzpomínky pamětníků, například politiků, umělců či novinářů se o Smrkovském často zmiňují. Zmínky v jejich pamětech lze rozdělit na dvě kategorie. První jsou faktické zmínky. Smrkovský byl vrcholným představitelem československé politiky šedesátých let, zároveň často vystupoval na veřejnosti a u obyvatelstva byl oblíbený, také díky svému lidovému způsobu vyjadřování. Při vzpomínce na rok 1968 tak autoři ve výčtu politiků neopomenou ani Josefa Smrkovského. Druhá kategorie zmínek se týká osobních setkání, ať už politických či soukromých, při jejichž popisu se autoři často zmiňují o Smrkovském lidovém tónu, otevřenosti, schopnosti naslouchat, a také o jeho inteligenci.

Nejobsáhlejší vzpomínku na Smrkovského zanechal Václav Vrabec,⁸ který napsal knihu s názvem *Vybočil z řady*.⁹ Knihu lze jednoznačně označit za vzpomínkovou literaturu, Vrabec byl člověk, který se se Smrkovským stýkal i po jeho vynuceném odchodu z politiky a v posledních letech Smrkovského života. Dle slov v úvodu knihy se ani nesnažil napsat podrobný životopis, kniha je plná osobních vzpomínek a úvah, Vrabec se snaží některé klíčové situace popsat jistou beletristickou formou. Věnuje se hlavně událostem let šedesátých. Kniha neobsahuje odkazy na zdroje, je ale jedním ze zajímavých a ojedinělých popisů Smrkovského osobnosti a jeho jednání a chování v krizových situacích. Jako každá literatura napsaná přímým pamětníkem událostí pražského jara je psána výrazně patetickým a zklamaným tónem. Vrabec psal knihu v období tzv. normalizace, kdy se z politických důvodů nemohl věnovat své novinářské profesi. Neoficiálně byla vydána v samizdatu roku 1987.¹⁰ Část kapitoly pojednávající o dnech následujících po okupaci

⁸ Václav Vrabec, narozen 1931. Novinář, působil v Rudém právu, spoluzakládal časopis Dějiny a současnost. Podporoval reformní proces šedesátých let, po událostech roku 1968 nesměl vykonávat svoji profesi, byl jedním ze signatářů Charty 77, publikoval v samizdatu a exilových časopisech. Více viz: S historikem Václavem Vrabcem o psaní dějin protinacistického odboje a jedné generační zkušenosti. *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů ČR, 2010, č. 02, s. 123-130. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1002/123-130.pdf>

⁹ VRABEC, Václav. *Vybočil z řady: medailón Josefa Smrkovského a doby, v níž žil*. Praha: Naše vojsko, 1991.

¹⁰ Tamtéž, s. 15.

vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968 byla uveřejněna v samizdatovém periodiku v roce 1988.¹¹ Oficiálně vyšla celá kniha v roce 1990.

Ucelený životopis Josefa Smrkovského z pera renomovaného historika zatím nevznikl. Popis Smrkovského života plného zvratů, nespravedlnosti a naplněných i nenaplněných ambicí, je pro historika jistě velkou výzvou. Tímto se ale výrazně neodchyluje od ostatních vrcholných představitelů státní moci mezi lety 1948 - 1989. Tato složitost a obsáhlost může být pro autora výhodou i nevýhodou. Napsání Smrkovského životopisu v dnešní době může bránit i jistá nejednoznačnost jeho osoby a činů, zejména politických, a také přetrvávající antikomunismus české společnosti.

¹¹ *Ze zásuvky i z bloku.* Praha: Anonym, 1988, č. 19, s. 60-72. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory//scriptum/%5Bnode%5D/ze-zasuvky-i-z-bloku_1988_19_s_ocr.pdf

1 Životopis Josefa Smrkovského do roku 1951

Josef Smrkovský se narodil 26. února 1911 ve středočeské obci Velenka, která tehdy patřila do politického okresu Český Brod, dnes spadá pod okres Nymburk. Pocházel z rodiny malorolníka, jeho vesnický původ potvrzují i archivní prameny zkoumané v této práci. Smrkovský byl často nucen sdělit základní údaje ze svého života vyšetřovatelům, například při velkém výslechu v listopadu 1953.¹² Jeho život shrnují i dokumenty týkající se jeho rehabilitace. „Josef Smrkovský pochází z desetičlenné malorolnické rodiny z Velenky na Českobrodsku.“¹³ Z četných osobních rozhovorů čerpal i Václav Vrabec, jehož vzpomínková kniha obsahuje velice podrobné životopisné informace.¹⁴

Často je zmiňován Smrkovského původ, že pochází z vesnice, z chudých poměrů a také, že se již v mládí stal členem komunistické organizace. Tato fakta jsou důležitá a výslovně zmiňovaná například v rozsudku a slouží k odlišení Smrkovského od ostatních obviněných. Smrkovského otec hospodařil na dvou hektarech půdy, měl osm dětí. Rodiny se dotkly velké události dvacátého století, jeden syn zemřel za Velké války, další bojoval v občanské válce ve Španělsku, syn Václav byl za odbojovou činnost popraven nacisty a Josef byl aktivní v komunistickém odboji za druhé světové války.¹⁵

Josef Smrkovský po absolvování základního vzdělání v obecní škole ve Velence a měšťanské v Bříství odešel do učení do Prahy. Vyučil se pekařem u pekaře Kece v Žitné ulici na Novém Městě pražském a poté u něj pracoval do roku 1932, kdy se naplno začal věnovat

¹² Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 112.

¹³ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 59-60, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 29. srpna 1955, aj. 75, bod 11, Návrh na řešení případu Josefa Smrkovského, s. 1.

¹⁴ VRABEC, Václav. *Vybočil z řady: Medailón Josefa Smrkovského a doby, v níž žil*. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 16-77.

¹⁵ Jména dvou bratrů jsou na pomníku padlým na návsi ve Velence. Viz: Velenka: Pomník Obětem 1. a 2. světové války. *Spolek pro vojenská pietní místa* [online]. Dostupné z: <https://www.vets.cz/vpm/mista/obec/4319-velenka/>

politické práci. Pozůstatek pekařské profese zůstal Smrkovskému v přezdívce Tonda Pekař, kterou také používal jako konspirační za první republiky.

V Praze se postupně zapojoval do komunistického hnutí, cvičil v Dělnické tělovýchovné jednotě, v roce 1928 vstoupil do komunistické mládežnické organizace Komsomol a do Komunistické strany Československa (KSČ) byl přijat v roce 1932. Vzhledem k jeho výřečnosti, organizačním schopnostem, energii a zápalu pro věc získával postupně funkce v jednotlivých organizacích. A zastával jich mnoho. V Komsomolu byl členem ústředního výboru a tajemníkem pražské organizace, po vstupu do KSČ nejprve působil jako tajemník Rudých odborů, respektive mládežnické organizace odborů. Bylo to v období zuřící hospodářské krize, která přinesla do Československa obrovskou nezaměstnanost a bídu. Komunistické organizace se snažily jednat ve prospěch dělníků, často organizováním demonstrací s požadavkem radikálního řešení situace. Dochovaná zpráva policejního agenta zachycuje aktivní účast Smrkovského na demonstraci nezaměstnaných dne 15. února 1936 na Václavském náměstí.¹⁶ Smrkovský byl ztotožněn, zadržen a předán příslušníkům Sboru uniformované stráže bezpečnosti, hlavně za vykřikování hesel adresovaných policistům. Dle zprávy vykřikoval: „*Vemte jim pendreky, dejte jim lopaty*“ a „*Ať žije sjezd nezaměstnaných.*“ Jeho aktivní účast při demonstraci, která byla dána jeho aktivitou v KSČ, potvrzuje policejní agent Josef Beran. „*A jak bylo pozorováno vše na mne dělalo dojem jako kdyby byl vedoucí té skupiny nezaměstnaných.*“¹⁷

Ve třicátých letech také jako činovník Komsomolu dvakrát navštívil Sovětský svaz a seznámil se svou budoucí manželkou. S Boženou Hálovou se seznámili v Komsomolu, jehož byli oba členy. Smrkovská později vzpomínala, že to bylo snad na schůzi v letenské hospodě v Kamenické ulici.¹⁸ V roce 1936 byl Smrkovský sekretářem Svazu proletářských bezvěrců, o jeho činnosti v tomto antiklerikálním spolku však nemáme bližší informace.

¹⁶ Národní archiv, Policejní ředitelství Praha II – prezidium 1931-1940, sign. 42/N-25/79.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ VRABEC, Václav. *Vybočil z řady: Medailón Josefa Smrkovského a doby, v níž žil.* Praha: Naše vojsko, 1991, s. 20.

V roce 1937 byl vyslán do Brna, kde působil jako krajský organizační sekretář KSČ až do září 1938, kdy byla strana po Mnichovské dohodě rozpuštěna. Komunisté se rychle adaptovali na podmínky ilegální práce, Smrkovský zůstal v Brně a zapojil se do činnosti ilegální KSČ. Jako schopný organizační pracovník se podílel na tvorbě ilegální sítě spolupracovníků, vydávání tiskovin a letáků, a také byl často pověřen předáváním informací, pohyboval se po celé republice, již tehdy s falešnými doklady. Po okupaci německými vojsky tato činnost pokračovala, více je o ní pojednáno v dalších částech práce. Kromě Brna působil Smrkovský po určitou dobu také v Německém (dnes Havlíčkově) Brodě, Ostravě, Plzni a od srpna 1940 také v Praze. Zde splnil úkol vybudování ilegální organizace mládeže a poté zastával funkci krajského sekretáře. Po zvýšené aktivitě gestapa, která vyvrcholila v prosinci 1940 vyhlášením pátrání po jeho osobě,¹⁹ byl z konspiračních důvodů ponechán bez funkce a nevykonával aktivní odbojovou činnost. Skrýval se až do roku 1944, většinu času u rodiny Svobodových v pražské Ruzyni. Po likvidaci předchozích ilegálních vedení strany se v roce 1944 podílel na vytvoření posledního, čtvrtého ilegálního vedení KSČ, jehož byl členem a předsedou ústředního výboru.

Na jaře 1945, v době probíhajících snah o koordinaci činnosti komunistického a nekomunistického odboje v souvislosti s plánováním povstání, došlo v dubnu 1945 k vytvoření České národní rady (ČNR). Smrkovský v ní zaujímal funkci prvního úřadujícího místopředsedy. Tuto funkci vykonával v klíčovém období od 30. dubna do příchodu československé vlády z Košic dne 11. května 1945. Z titulu své funkce byl tak přítomen jednání ČNR a výrazně se podílel na tvorbě jejího politického programu, včetně jednání o kapitulaci německé vojenské posádky v Praze, pomoci Vlasovců v bojích Pražského povstání nebo jednání o poválečném směřování Československa. Tuto činnost lze považovat za významnou etapu Smrkovského života, která mu ovšem přidělala mnoho problémů a je kolem ní dodnes mnoho nejasností, odlišných interpretací a sporů. Základní tezí, která byla proti němu používána, hovoří o jeho údajné zradě. Zradil prý Sovětský svaz i komunistickou

¹⁹ Národní archiv, Zemský úřad Praha – Prezidium zemského úřadu v Praze, sign. 207-879-20. Viz příloha č. 2.

myšlenku, důvodů bylo uváděno více: spolupráce se členy nekomunistického odboje, povolení aktivní účasti Vlasovců v bojích Pražského povstání a podepsání kapitulace německých vojsk a umožnění jejich řízeného odchodu z Prahy.

Sám Smrkovský se k tématu mnohokrát vrací, jako příklad uveďme rozhovor uveřejněný v časopisu *Dějiny a současnost*²⁰ z období uvolnění poměrů v šedesátých letech, kde vysvětluje svou činnost v ČNR a zdůvodňuje jednotlivé kroky. Ke spolupráci s nekomunisty poznamenává, že měli společný cíl, tj. porážku nacismu, z politického hlediska však sledovala každá skupina své zájmy. Dokazuje to na příkladu jednání s delegací americké armády, která přivezla vzkaz generála Pattona o možnosti osvobození Prahy dne 8. května 1945. Smrkovský s ostatními komunisty v ČNR se aktivně postavili proti vyslání delegace k Američanům. „*Nám však bylo jasné, jak politicky nebezpečná je to nabídka.*“²¹ Jedním z argumentů pozdější kritiky Smrkovského z řad komunistů bylo i to, že Američanům vůbec umožnil přijet do Prahy a jednal s nimi. K pozici Smrkovského v ČNR je třeba dodat, že v ní měli komunisté převahu a jejich návrhy tak byly většinou prosazeny.

Vlasovce v rozhovoru jasně označoval za zrádce Sovětského svazu, jejich zásah do povstání bral pouze jako vojenskou pomoc a odmítal jejich politické požadavky. „*Nám komunistům v ČNR bylo jasné, že vlasovci jsou zrádci SSSR a že svým protiněmeckým vystoupením chtějí v posledních okamžicích války získat jen politické alibi.*“²²

Podpis kapitulace zdůvodňuje snahou o záchranu povstání, neboť bojovníci na barikádách trpěli nedostatkem munice a proti možnému zásahu německé armády by byli bezmocní, povstání by bylo „*utopeno v krvi.*“ „*Zprávy z barikád byly neradostné: nemáme už čím střílet, nemáme zbraně, Němci se kryjí českými lidmi, které ženou před tanky, barikády padají do jejich rukou.*“²³ Smrkovský obhájí svůj krok, podařilo se prý dojednat

²⁰ Česká národní rada a Pražské povstání: Rozhovor s Josefem Smrkovským. *Dějiny a současnost*. Praha: Orbis, 1965, č.4, s. 1-3.

²¹ Tamtéž, s. 3.

²² Tamtéž.

²³ Tamtéž.

dobré podmínky, například vydání zajatců a složení zbraní. Uvědomoval si prý, že to není ideální řešení. Tím by bylo osvobození či spíše dobytí Prahy Rudou armádou, proto se prý s ostatními komunisty v ČNR naléhavě snažili zjistit polohu rudoarmějců. „Žádné zprávy nejsou, Malinovskij na Moravě, Koněv u Drážďan,“²⁴ zněla odpověď.

O rozdílnosti pohledů na jednání politických činníků ČNR během povstání svědčí některé vzpomínky nekomunistů, ale i pozdější zmínky v literatuře o Smrkovského chování během povstání. Byl označován za „komunistického fanatika,“ který údajně znemožnil příchod americké armády a je tak jedním z hlavních viníků poválečné orientace Československa na Sovětský svaz. Takové úvahy jsou dosti zkratkovité, dobře ale poukazují na subjektivní výklad dějin.

Sám Smrkovský shrnuje úlohu ČNR s jistou mírou sebekritiky, hlavně poukazuje na složitost aktuálních podmínek. „Okolnostmi nám bylo přisouzeno stát v čele povstání, a proto jsme měli i právo na rozhodování. Musili jsme rozhodovat sami a rozhodovali jsme podle situace, svého nejlepšího svědomí a politické odpovědnosti. Snad jsme se i mýlili. Ale posuzování našeho postupu musí být objektivní a odpovědné úměrně odpovědnosti, která na nás spočívala: neměli jsme jen právo k rozhodování, měli jsme i povinnost myslet v posledních hodinách války na utrpení a životy našich lidí, na to, zda prapor osvobozené republiky bude vlát nad Prahou zpustošenou či nad Prahou neporušenou a vítěznou.“²⁵

Po skončení války pak Smrkovský krátce vykonával funkci předsedy Zemského národního výboru v Praze a od září 1945 do prosince 1948 byl předsedou Národního pozemkového fondu (NPF).

Z pohledu stranické politiky plynule přešel z illegality do legální činnosti poválečné KSČ. Kromě krátkého období v roce 1946, kdy byl nucen podat demisi, zůstal členem Ústředního výboru a v roce 1946 byl zvolen poslancem Národního shromáždění. V období února 1948 koordinoval činnost lidových milicí. Ředitelem Československých státních statků (ČSSS) a

²⁴ Tamtéž, s. 3.

²⁵ Tamtéž.

prvním náměstkem ministra zemědělství se stal na začátku roku 1949. A tyto pozice zastával až do doby svého zatčení v březnu roku 1951.

2 Průběh vyšetřovacího procesu

Hlavní část práce se věnuje průběhu vyšetřovacího procesu s Josefem Smrkovským. Jednotlivé kapitoly a podkapitoly popisují operativní činnost StB, což nám umožňuje blíže nahlédnout do pracovního i soukromého života Smrkovského, dále shrnují důvody, které vedly ke Smrkovskému zatčení a měly dokázat jeho vinu, popisují samotný průběh zatčení a domovních prohlídek, věnují se popisu vyšetřovacích metod StB, průběhu výsledků vyšetřovaného a svědků, a nakonec také zprávám z cely, které podávali spoluvězni Smrkovského.

Čerpáno je hlavně z vyšetřovacího spisu, který je dílem StB. Průběh vyšetřování a závěry StB jsou průběžně komparovány zejména s výpověďmi Smrkovského z průběhu rehabilitačních procesů, ale i s odbornou literaturou. Komparace je přirozená, souvisí s kritickým náhledem na vyšetřovací spisy StB, které byly často manipulovány v neprospěch vyšetřovaného.

2.1 Operativní činnost StB (StB u Smrkovského)

V popisu vyšetřovacího procesu s Josefem Smrkovským je možné některé informace zasadit do širšího kontextu politické situace v Československé republice po roce 1945. V této kapitole konkrétně působení bezpečnostního aparátu.

Tato kapitola mapuje činnost StB kolem Smrkovského osoby, a to jak přímý a osobní kontakt, související s jeho funkcí v ČSSS, tak také sledování jeho osoby a snahu o zmapování a kontrolu jeho styků s různými osobami. StB měla samozřejmě přehled o aktivitách vedoucích pracovníků státních podniků a ti možná také tušili, že kromě kontaktu s pracovníky ohledně činnosti jejich úřadu jsou sledování i tajně. V případě Smrkovského tak vzniká složka dokumentů, které jsou později předloženy jako důkazní.

Smrkovský se s příslušníky StB z titulu své funkce stýkat musel, občas byl nucen plnit jejich požadavky ohledně chodu úřadu nebo výběru zaměstnanců, musel být připraven tajné policii poskytnout informace o zaměstnancích a jejich chování a jednání. Hlavním bodem zájmu StB byly kádrové profily zaměstnanců, respektive kontrola těch, kteří kádrově

nevyhovovali, ale z důvodů odborné kvalifikace zůstávali zaměstnanci státních statků i po únoru 1948. Smrkovský se v určité míře o činnost StB ve svém úřadu zajímal. Ne vždy byl ovšem pokládán příslušníky StB za věrohodného partnera. Proto když například na schůzce dne 22. listopadu 1949 žádá o informace o nepřátelských osobách v jeho úřadě, nedostane konkrétní jména, jen ujištění, že je činnost těchto osob sledována.²⁶ Orgán StB v zápise poukazuje na aktivní zájem Smrkovského o spolupráci v odhalování nepřátelských osob na úřadě, dokonce prý chce mít příslušníka StB na ředitelství ČSSS, což ale musí odsouhlasit nadřízené orgány. Smrkovský samozřejmě nebyl pouhým sluhou tajné policie, na téže schůzce například odmítl znovu přijmout na krajský inspektorát ČSSS v Karlových Varech osobu doporučenou StB s tím, že „*je to lump, zloděj atd.*“ Když byl orgány o toto žádán, řekl, že chce příkaz písemně, což mu bylo přislíbeno.

Na další schůzce s orgány StB dne 5. ledna 1950 se řešil výběr vhodné osoby, která by předávala zajímavé zprávy z ČSSS Státní bezpečnosti.²⁷ Vybrán byl JUDr. Jaroslav Musialek, který pracoval jako tajemník ČSSS. V zápisu ze schůzky je Musialek označen „*jako spolehlivý soudruh, který s námi spolupracuje s [sic] ideových pohnutek.*“²⁸ Proto byl také vybrán jako vhodná osoba pro podávání zpráv o celém vedení ČSSS.

Ze 4. dubna 1950 pochází první záznam o sledování samotného Smrkovského,²⁹ které prováděl útvar Sboru národní bezpečnosti (SNB) „Jasan,“ který se zabýval ochranou vládních činitelů.³⁰ Zřejmě šlo o dvě osoby: řidiče a člena ochranky, kteří byli přiděleni Smrkovskému jako poslanci Národního shromáždění a náměstků ministra. Sledování bylo opakované a celodenní, od odjezdu Smrkovského z bydliště, přes pracovní schůzky

²⁶ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 4, s. 48.

²⁷ Tamtéž, s. 54.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž, s. 58.

³⁰ K historii ochrany vládních činitelů viz: KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: státní bezpečnost 1948-1956*. Brno: Doplněk, 1999, s. 60-64. Dále viz: Ochranná služba Policie ČR: Historie útvaru. *Policie České republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/ochranna-sluzba-historie-utvaru.aspx>

v průběhu celého dne, až po pozdní návraty domů okolo půlnoci. Toto celodenní pracovní vytížení je příznačné pro většinu vedoucích pracovníků a politiků komunistického režimu, zejména v jeho rané fázi. Takové pracovní tempo je u mnohých jedinců těžko realizovatelné a nese s sebou zdravotní problémy, což bude i případ Smrkovského. Schůzky, které jsou v záznamech, vypovídají o tom, že se Smrkovský scházel ve většině případů s lidmi ze zemědělství. Záznamy obsahují i velice konkrétní informace o promluvách Smrkovského a rozhovorech s osobami, se kterými jednal na pracovních cestách.

Ze záznamů o činnosti Smrkovského na pracovních cestách se například dozvídáme, že dne 24. května 1950 při návratu z pracovní cesty do Brna se muselo letadlo kvůli vynechávání motoru vrátit na brněnské letiště a delegace musela čekat na náhradní.³¹ Při návštěvě statku v Doksech, kde měl vilu, si Smrkovský na služebně SNB vyzvednul věci, které mu byly odcizeny při vloupání několika mládežníků do jeho domu. Šlo o několik lahví vína a likéru, které zloději nestačili zkonzumovat.³² Dne 28. května 1950 se dozvídáme, že si Smrkovský našel čas i na svůj oblíbený lov, v podvečer odjel z Prahy do Jíloviště, kde měl proběhnout odlov srnce, což se ale kvůli špatnému počasí nezdařilo.³³

2.1.1 Intermezzo – služební letadlo

Smrkovský měl jako ředitel ČSSS k dispozici letadlo ke služebním účelům. Jednotlivé státní statky se často nacházely v pohraničí a je třeba si uvědomit, že v padesátých letech neexistovaly dálnice a cesty po okresních silnicích byly velice zdlouhavé. Ve službě u ČSSS byli zaměstnáni pilot a mechanik, kteří se starali o letadlo AERO 45, čtyřmístný dvoumotorový stroj, tehdejší novinku vodochodské továrny, která byla vyvinuta po válce a měla sloužit právě pro potřeby státních úřadů a podniků, několik letadel provozovaly i Československé aerolinie jako tzv. aerotaxi. V souvislosti s provozem letadla u ČSSS stojí za

³¹ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 4, s. 60.

³² Tamtéž, s. 61.

³³ Tamtéž, s. 62.

zmínku případ nedovoleného užití služebního stroje.³⁴ Zpráva o něm byla podána v rámci sledovací činnosti ochranného útvaru Jasan na ČSSS.

Zaměstnanci ČSSS Procházka a Košař použili bez souhlasu Smrkovského dne 14. května 1950 služební letoun k cestě do Popradu. Letoun pilotoval pilot Šnobl z národního podniku Kovo a část cesty také Procházka, který absolvoval letecký kurz, který mu byl zaplacen ČSSS. O závěru, že šlo o výlet vypovídá například to, že Košař cestoval se svým synem a čtveřice po přistání v Popradu odjela do Starého Smokovce na oběd a v 17 hodin odlétala zpět do Prahy. Situace se zkomplikovala, protože nad Žilinou letadlu začal vynechávat levý motor a letadlo nakonec za pilotáže zřejmě zkušenějšího pilota Šnobla doletělo až do Prahy. Situace nabrala na vážnosti o deset dní později, kdy letoun využil Smrkovský k výše zmíněné cestě do Brna, při které motor opět selhal. Účastníci „výletu“ Procházka s Košařem museli uhradit veškeré výlohy spojené s letem a byli propuštěni z ČSSS, u Procházky ještě s upozorněním, že není doporučováno jeho přijetí jako řidiče k SNB z důvodu dřívějšího členství u „*strany čes. socialistů*.“ Navíc Procházka do KSČ vstoupil nedávno a dvakrát ztratil stranickou legitimaci. V souvislosti s Procházkou je ve zprávě SNB k tomuto případu zmíněno i nebezpečí možného opuštění republiky a nadnesena otázka ohledně kádrového profilu a důvěry k pilotům a pracovníkům, kterým z titulu funkce náleží letadlo užívat.

Situace ohledně provozu letadla ČSSS byla vyřešena na začátku července 1950 nástupem pilota Soboty z letecké hlídky Brno a mechanika Schäffera (Šafera) z Prostějova do služebního poměru k ČSSS.³⁵

2.1.2 Svodky ze sledování

Další část spisu obsahuje svodky ze sledování Smrkovského na přelomu zimy 1950 a jara 1951, tedy bezprostředně před jeho zatčením. Zde, na rozdíl od dřívějšího sledování příslušníky ochranného útvaru SNB Javor, šlo o operativní činnost, kterou prováděl V. sektor

³⁴ Tamtéž, s. 66.

³⁵ Tamtéž, s. 68, 69.

velitelství StB v Praze označovaný jako „realizační“ a Smrkovský byl jako objekt sledování označen jako „*Smrk*.“ Velitel V. sektoru Kavan odevzdává svodky „*ze střežení Smrkovského (Smrka)*“ dne 29. března 1951 s dotazem, zda má sledování pokračovat.³⁶ Toho nebylo třeba, neboť téhož dne byl Smrkovský zatčen.

Dne 14. února 1951 nacházíme ve svodce sledování Smrkovského informace o návštěvě jeho ženy a dětí v sanatoriu SANOPZ na Malvazinkách, kde byl hospitalizován.³⁷ Důvod hospitalizace není uváděn, nicméně nejspíše souvisí s velkým pracovním nasazením a vytížením Smrkovského ve funkci ředitele ČSSS. Již bylo zmíněno, že z mnohých materiálů, které popisují pracovní aktivitu Smrkovského lze vysledovat, že trávil mnoho času v kanceláři, na poradách, schůzkách nebo na služebních cestách. I v případě, že nebyl na služební cestě se obvykle domů vracel po půlnoci. Také poznámka ve svodce ze sledování zachycuje promluvu mezi Smrkovského řidičem a vrátným v SANOPZu, kterému řidič říká, „*že věděl, že SMRK nemůže se zdravím dlouho vydržet, neboť v posledních třech měsících opouštěl svoji kancelář v 01,00 – 02,00 hodin v noci a v neděli místo odpočinku prý jezdil na kontroly po Státních statcích*.“³⁸ Smrkovského vysoké pracovní tempo trvalo vlastně již od květnových událostí roku 1945. Smrkovský také prodělal na konci roku 1946 infarkt myokardu (srdeční mrtvici), přijat byl ve Všeobecné fakultní nemocnici a následně během ledna a února 1947 pobýval v lázních Poděbrady a Kladruby nad Labem.³⁹

Smrkovský opustil zdravotnické zařízení 20. února 1951.⁴⁰ Po celou dobu pobytu byl monitorován ruch u jeho pokoje, zapisovány byly návštěvy rodiny a dalších osob, většinou osobního tajemníka Musialka nebo sekretářky Chvátalové-Tůmové, dále zaměstnanců ČSSS z ústředí i z regionů a řidiče, který mu přivezl ukázat jelení parohy, které pak odvezl do bytu Smrkovských. V den propuštění odjel s manželkou a dětmi dopoledne domů,

³⁶ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 4, s. 109.

³⁷ Tamtéž, s. 110.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 7, s. 102, 103.

⁴⁰ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 4, s. 116.

ale už ve 14 hodin jel do úřadu a do večera stihnul schůzku s ministrem zemědělství Ďurišem a také zasedání předsednictva ÚV KSČ na Pražském hradě. Zasedání trvalo do 24. února, a tak svodky z následujících dní popisují kromě časového plánu Smrkovského, který se pohyboval mezi svým bytem, úřadem a Hradem i úryvky promluv, které se podařilo pracovníkům StB zachytit. Například s ministryní potravinářského průmyslu Ludmilou Jankovcovou si povídal o zemědělství, ale oba si také stěžovali na únavu a zatoužili po odpočinku.⁴¹

Svodky ze sledování Smrkovského dokumentují podrobně pohyb jeho i ostatních příslušníků rodiny, zachycují logistické snažení manželky, její starost o rodiče, za kterými dochází na pražský Žižkov, umístění nemocné dcery na zdravotní pobyt ve Špindlerově Mlýně nebo návštěvu kina Sevastopol, kde manželé Smrkovští shlédli československý film *Vstanou noví bojovníci*, který se jim, jak bylo zjištěno od řidiče, velice líbil.⁴² Tomu se dá jistě věřit, neboť film popisující zrod dělnického hnutí byl natočen dle stejnojmenné knihy Antonína Zápotockého s jehož rodinou se manželé Smrkovští přátelili.

Na 26. února připadaly Smrkovského čtyřicáté narozeniny, ke kterým mu přišlo poblahopřát během dopoledne asi šedesát zaměstnanců, kteří zastupovali ČSSS a KSČ.⁴³ Dary byly většinou potraviny (kanec, bažant, husa, živí úhoři a jiné druhy ryb) nebo věci se zemědělskou tematikou (mj. obraz představující lovení ryb, stůl vykládaný semínky polních rostlin, album s fotografiemi státních statků). Dary byly večer odvezeny do bytu Smrkovských, v dodatku svodky stojí jen, že několik ryb dostala sekretářka Chvátalová-Tůmová.

Březnové dny byly v případě Smrkovského vyplněny prací v úřadě. V kanceláři opět trávil celý den, domů se vracel okolo půlnoci. Pravidelně chodil do kanceláře ministra

⁴¹ Tamtéž, s. 118.

⁴² Tamtéž, s. 121.

⁴³ Tamtéž, s. 124, 125.

zemědělství Ďuriše a mezi 12. a 16. březnem docházel do Národního shromáždění na schůzi zemědělského výboru.

Ve svodce najdeme i výtku Boženy Smrkovské, která nabádala manžela k návštěvě lékaře. Smrkovský ji odpovídá, že nemá čas, ovšem přislíbil celé rodině, že stráví velikonoční svátky v jejich domě v Doksech.⁴⁴

Oslava Smrkovského jmenin dne 19. března nebyla tak velká jako oslava narozenin, nicméně na malé pohoštění v kanceláři došlo.⁴⁵ Smrkovský též v průběhu března navštěvuje manželku v sanatoriu v Podolí, kde je hospitalizována.

Ve svodce ze dne 20. března⁴⁶ je v dodatku uvedeno, že Smrkovský nosí v pravé kapse pláště chromovanou pistoli ráže 6,35 mm, a taktéž jeho tajemník Musialek nosí pistoli v pouzdru pod levou paží.

Na Bílou sobotu 24. března 1951 po krátké zastávce v kanceláři a na ústředí ČSSS, kde si vyzvedl písemný materiál, odjel Smrkovský s rodinou a ochrankou ve svém voze do Doks. Zde strávili velikonoční svátky, Smrkovský, dle svodky, hlavně prací, ale našel si krátký čas i na rybolov a nástřel nové malorážky, daru od zaměstnanců ČSSS.⁴⁷ S dětmi se procházel po zahradě a rodina vyjela i na výlet do Mimoně. Na Velikonoční pondělí večer se rodina Smrkovských vrátila do Prahy.⁴⁸ Byly to poslední chvíle strávené v rodinném domě v Doksech a vůbec s rodinou. Následující dny trávil Smrkovský povětšinou v práci a ve čtvrtek 29. března 1951 byl zatčen.

⁴⁴ Tamtéž, s. 139.

⁴⁵ Tamtéž, s. 156.

⁴⁶ Tamtéž, s. 158.

⁴⁷ Tamtéž, s. 164.

⁴⁸ Tamtéž, s. 165.

2.2 Další důkazy provinění

Část spisu se věnuje okolnostem bezprostředně před a po zatčení Smrkovského. Odkrývá nám nové poznatky zejména ohledně příprav zatčení Smrkovského. Z několika zpráv je vidět, jakým způsobem probíhala příprava podkladů k zatčení Smrkovského a fakt, že se na nich nepodíleli jen příslušníci SNB a StB, ale také samotní zaměstnanci ČSSZ. Vše samozřejmě pod dohledem nejvyšší politické garnitury.

Spiš začíná dvěma stejnopisy, které mají sloužit jako průvodní dokument vyšetřovatelům. Jeden z nich je potvrzen razítkem o přijetí na Ministerstvo národní bezpečnosti (MNB) dne 5. dubna 1951,⁴⁹ druhý opis je opatřen poznámkami a úpravami, zejména v oblasti stavby vět, poznámky se ale týkají také obsahu, některé formulace jsou upraveny, aby jasně vyznívaly v neprospěch obviněného, doplněna jsou některá jména a u některých jmen je naopak žádáno o vysvětlení, o koho jde.⁵⁰ Zpráva je nejspíše kompilací poznatků, které získala StB operativní činností, zprávami od některých zaměstnanců ČSSS a sběrem dalších informací, například z regionálních středisek státních statků. Zpráva je často psána v první osobě a je z ní poznat znalost prostředí ČSSS a Smrkovského osoby, leč podpis autora nebo zodpovědné osoby chybí.

Zpráva shrnuje základní podezření, která mají sloužit v prvních chvílích po zatčení jako důvody zadržení. Na deseti stranách jsou shrnuta obvinění, které se ve Smrkovského procesu objeví velice často, a také některá, která nebudou dále rozpracována. Hlavní obvinění je z údajného konfidentství s gestapem, uvedeny jsou i konkrétní příklady, kdy Smrkovský nebyl zatčen na rozdíl od jiných spolupracovníků. V době působení v ČNR Smrkovského poškodil kontakt s Jaromírem Nechanským a Veleslavem Wahlem, v té době již odsouzenými za špionáž a popravenými. Wahl navíc působil i v Národním pozemkovém fondu, který tehdy Smrkovský vedl.

⁴⁹ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 7, s. 3-12.

⁵⁰ Tamtéž, s. 13-22.

Smrkovský byl často kárán a očerňován za špatné charakterové vlastnosti, což zpráva dosvědčuje tím, že údajně kryl některé zaměstnance ČSSS při jejich obvinění z korupce, zpronevěry a machinací se státním majetkem, konkrétní případy uvedeny nejsou. Smrkovský byl i později obviňován ze špatné kádrové politiky ČSSS, zde je zmiňován jako „*horlivý zastánce kapitalistických elementů*,“ uvedeno je několik konkrétních jmen. Smrkovský je dále obviněn z příliš ambiciózních plánů investic, které ve svém důsledku vedly k poškození státního hospodářství. Ztráty prý způsobovalo i celkově slabé vedení, jeho nekompetentnost a malá kontrola krajských jednotek ČSSS. Podnik je údajně v rozvratu, pracuje v něm celá řada nespolehlivých lidí, podvrtných živlů, zejména bývalých agrárníků a velkostatkářů. Na jednotlivých statcích jsou prý konány četné sabotáže. Je také zmíněno, že Smrkovský kritizuje zemědělskou politiku Sovětského svazu a zdůrazňuje její zaostalost oproti situaci v Československu.

Zajímavě popsán je zde případ Smrkovského bratra Karla a Josefa Chvátala. Tito dva se měli jak za německé okupace, tak v poválečném období dopouštět nedovolených machinací s benzínem v továrně Avia Letňany. Po únoru 1948 navíc obchodovali s radiopřístroji, což bylo také označeno za nepovolenou machinaci. Po odhalení situace v letňanské Avii zakročil z titulu své funkce Josef Smrkovský a slíbil, že situaci vyřeší, ovšem prý bylo vše postupně zamlčeno. Autor zprávy předkládá domněnku, že Smrkovský zatlačil na Chvátala, ten vzal celou vinu na sebe, za což byl vyloučen z KSČ. Později se pro Chvátala našlo místo vedoucího skladu náhradních dílů v Ústředí pro mechanizaci zemědělství (ÚMEZ), který spadal pod ČSSS. Navíc byla Chvátalova manželka Marie přijata jako Smrkovského sekretářka a její švagr jako jeho osobní řidič.

Popsaná situace nebyla v pozdějším procesu přímo využita proti Smrkovskému, nebylo důkazů pro žádné obvinění, nicméně jména Chvátal, Chvátalová byla často zmiňována. Celá situace se ale zdá být natolik komplikovaná, že vyšetřovatelé se v ní neorientovali a nenašli možnost, jak ji využít proti Smrkovskému. Mnohdy jde o osobní vztahy a informace nepodložené, které mohou být zkreslené. Těžko by tak mohly být prezentovány jako nezpochybnitelné důkazy.

2.2.1 Intermezzo - Hýbl Brodecký

Velkou roli při tvorbě důkazů a obvinění Smrkovského sehrál Josef Hýbl-Brodecký (někdy uváděno Hübl), osoba nechvalně známá zejména kvůli aktivní účasti jím vedené partyzánské skupiny v poválečných excesech vůči německému obyvatelstvu, konkrétně v Lanškrouně.⁵¹ Po válce měl hodnost štábního kapitána a v roce 1949 odešel na vlastní žádost do civilu. Byl členem KSČ. Jeho životopis je plný spekulací a nevyjasněných okolností, pro téma naší práce je důležité, že v průběhu roku 1950 získal zaměstnání na ministerstvu zemědělství, respektive v podniku ČSSS.⁵²

Od 1. července 1950 byl vedoucím sekretariátu náměstka ministra zemědělství, od srpna téhož roku měl také na starost reorganizaci podniku ÚMEZ, konal nutnou inventarizaci a snažil se o plnění plánu. Dle svých slov „*neznal sobotních odpolední, nedělí, svátku a nocí tak, že nebyly řídké případy, kdy jsem 3 dny a 3 noci nespal ani 4 hodiny.*“⁵³ Vždy když Hýbl-Brodecký mluví o práci pro stát, neopomene zmínit své vysoké pracovní nasazení a oddanost straně a lidu. Upozorňuje také, že tak nečiní kvůli kariéře ani kvůli penězům. Ve zprávách, které podává nadřízeným orgánům zmiňuje, že plní občanskou i stranickou povinnost.

Nejobsáhlejší je *Zpráva o situaci v ústředním ředitelství n. p. ČSSS*, jejíž opis se dochoval ve spisu.⁵⁴ Zpráva byla předložena ministru zemědělství Júliu Ďurišovi v druhé polovině ledna roku 1951. Hýbl byl absolventem klasického gymnázia a před tím, než se stal vojákem z povolání a absolventem vojenské akademie v Hranicích na Moravě, absolvoval čtyři semestry teologie. Údajně psal básně a ovládal až 7 jazyků (mj. částečně hebrejštinu a arabštinu). Tato zmínka je vhodná, neboť tak lze vysvětlit kvalitu jeho textů ze strany

⁵¹ Blíže viz: STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2005, s. 190-193.

⁵² Životopis viz: TROJAN, Emil a Martin VAŇOUREK. *Tak přísahali--: partyzánský odboj v českém pohraničí v letech 1939-1945*. Mohelnice: Martin Vaňourek, 2010, s. 360, 361.

⁵³ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 4, s. 272.

⁵⁴ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 7, s. 85-94.

gramatické i syntaktické. Zprávy jsou bez gramatických chyb, s důsledným dodržováním interpunkce a psaní velkých písmen. Autor dbá také na přehlednost textu přidáním odrážek a číslování při prostém výčtu faktů.

Hýbl již v úvodu zprávy zmiňuje, že bude psát o situaci v sekretariátu ČSSS, konkrétně o „*frakci*“, která se tam objevila a která se snaží působit na ředitele Smrkovského. Za její členy považuje Smrkovského osobní sekretářku Marii Chvátalovou-Tůmovou, referenta Dr. Jaroslava Musialka a Matyldu Jaruškovou, referentku pro kontrolu plnění úkolů v sekretariátě náměstka ministra zemědělství. Je třeba zdůraznit, že Hýbl v té době působil jako vedoucí sekretariátu, takže svou zprávou mohl sledovat i osobní zájem.

Následuje rozbor jednotlivých osob, jejich životopis včetně příbuzenských vztahů, kádrový profil a také popis chování a činnosti v zaměstnání. Nejobsáhlejší je vyjádření k Chvátalové-Tůmové. Text samozřejmě obsahuje podrobné informace i k jejímu manželovi, se kterým se seznámila za války, kdy byla nuceně nasazena v letňanském podniku Avia a po jeho rozvodu se stali manželi v roce 1949. Smrkovského sekretářkou se, i díky okolnostem, které byly popsány výše, stala hned po válce. Chvátalová-Tůmová, které bylo v době psaní zprávy 32 let, je Hýblem popsána jako „*bystrá a vychytralá, samostatná a panovačná*.“ Z kádrového hlediska je, dle zprávy, nespolehlivá. Do strany vstoupila v roce 1945 a působí jako zapisovatelka závodní organizace strany v ústředním ředitelství ČSSS. Dle Hýbla tuto buňku „*zcela bezpečně ovládá*“. „*Ideologicky není sice na výši, pokouší se však své nedostatky po této linii nahradit demagogií, terorizováním a působením na s. Smrkovského. Naprosto nesnáší mínění a názor druhých a v případě rozporu se uchyluje k intrikám a klepům*“,⁵⁵ píše Hýbl svůj poznatek o charakteru Smrkovského sekretářky.

U obou manželů je zdůrazněno, že se velice často odvolávají nebo chlubí dobrým vztahem se Smrkovským. Chvátalová-Tůmová je z titulu své funkce osobní sekretářky pověřena přijímáním a otevíráním důvěrné, tajné a přísně tajné pošty. Informace může prý poskytovat svému manželovi, který není členem strany, byl z ní vyloučen. Ve zprávě je

⁵⁵ Tamtéž, s. 85.

Chvátal popsán jako „*absolutně destruktivní, těkavý a nestálý, stále nespokojený, podezíravý a chování arogantního a drzého.*“⁵⁶ Velmi často prý také kritizuje poměry v KSČ. Chvátal je Hýblem popisován negativně a je přímo označen za lháře, neboť se prý chlubí, že byl příslušníkem partyzánské brigády Hýbla-Brodeckého, což tento ve zprávě zcela vyvrátil.

Zpráva uvádí i několik konkrétních příkladů Chvátalovy nedbalé práce v jeho funkci vedoucího skladu náhradních dílů podniku ÚMEZ a také to, že ho Smrkovský kryje a jeho manželka mu poskytuje tajné informace, například o blížící se kontrole v jednom ze skladů podniku. Dle Hýbla si tímto chováním Smrkovský popuzuje proti sobě schopné spolupracovníky, kteří v jeho jednání cítí nespravedlnost. Celý úřad je v důsledku těchto situací demoralizován a někteří schopní pracovníci se chystají k odchodu.

V následující části zprávy přináší Hýbl další příklady špatné atmosféry na sekretariátu a důkaz špatného charakteru manželů Chvátalových. Chvátalová-Tůmová prý velice často hovoří negativně o manželce Smrkovského, označuje ji výrazy „*nána pitomá, kráva*“ a tvrdí, že se pro Smrkovského nehodí. Takto údajně hovoří před všemi zaměstnanci sekretariátu i před Smrkovského ochrankou a řidiči.

Závažnější je obvinění Chvátalové-Tůmové z kuplířství. Dle Hýbla se měla snažit Smrkovskému najít ženu, která by mu byla „*po vůli,*“ protože je to *přece „pan generální ředitel.*“ Toto přikazovala nejprve korespondentce Kraisové, později pro tento účel nechala do sekretariátu přeložit jistou Fričovou, dle Hýbla „*línou a blaseovanou osobu, výstředně se oblékající a nápadnou, jejíž kádrová minulost není zcela známa.*“⁵⁷ Mezi další prohřešky Chvátalové-Tůmové patří, dle Hýbla, napodobování podpisu Smrkovského a zneužívání peněz z reprezentačního fondu generálního ředitele.

„*Pracovně je Dr. Musiálek naprosto neschopný diletant a lenoch, výtečně se však vyzná v intrikách a šíření neklidu a zášti.*“⁵⁸ Ještě před tímto posouzením Musiálových

⁵⁶ Tamtéž, s. 86.

⁵⁷ Tamtéž, s. 88.

⁵⁸ Tamtéž, s. 90.

charakterových vlastností a pracovních schopností se Hýbl věnuje jeho životopisu. Vystudovaný právník, působil u agrárníků a pracoval v ředitelství arcibiskupských lesů Kroměříž, dokonce jako osobní referent a právní poradce arcibiskupa. Jeho dvě děti jsou vychovávány katolicky neboť on i jeho manželka jsou praktikující katolíci (manželka dokonce označena za bigotní katoličku). Od toho také Hýbl odvíjí jeho chladný vztah ke straně, jejímž členem je od roku 1945, a jeho snahu o kompromisní řešení všech situací.

Mezery jsou údajně v Musialkově činnosti za války, on sám se prý odvolává na činnost v komunistickém odboji, v Hýblově zprávě je ovšem také zmínka o možné kolaboraci, jde ale jen o domněnku autora zprávy.⁵⁹ Jeho činnost ve funkci referenta popisuje Hýbl takto: „*Funkci vykonává liknavě a věnuje se hlavně myslivosti a ‚konspiracím‘ t. j. intrikám dle pokynů a přání Chvátalové-Tůmové.*“⁶⁰ Často se údajně odvolává na to, že plní tajné úkoly na příkaz Smrkovského. Hýbl si také všímá jeho styků s bezpečnostními orgány. Ačkoliv není oficiálně bezpečnostním referentem je prý agentem StB, který podává zprávy o chodu úřadu. Jeho informace jsou ovšem, dle Hýbla, zkresleny a podány jako kritika ministra zemědělství. Velký vliv má na něj Chvátalová-Tůmová, se kterou se často radí. Ostatní zaměstnanci jej často považují za neschopného, „*za hlupáka a člověka omezeného rozhledu.*“ I Samotný Smrkovský jej údajně dříve nepreferoval z důvodu jeho nízké výkonnosti, ale po obhajobě Chvátalové-Tůmové ho vzal na milost.

Poslední popis se věnuje Matyldě Jaruškové, které bylo v době psaní zprávy 45 let. Tato dlouholetá úřednice NPF se do ČSSS dostala na přímlovu Chvátalové-Tůmové v roce 1950. Její kádrový profil dle Hýbla ovlivňuje její dlouholeté členství v sociální demokracii, členkou KSČ se plynule stala až po sloučení stran. Vykonává funkci předsedkyně stranické organizace ústředního ředitelství ČSSS. Její politickou příslušnost využil Hýbl k originálnímu popisu práce Jaruškové. „*Její politická práce vykazuje všechny znaky soc. dem. formalismu a oportunismu, její ideologií je jakýsi anarcho-utopistický humanismus.*“⁶¹ Její postavení je

⁵⁹ Tamtéž, s. 90. Hýbl uvádí v závorce slovo Sicherheitdienst s otazníkem - /Sicherheitdienst ?/.

⁶⁰ Tamtéž, s. 90.

⁶¹ Tamtéž, s. 91.

podřízené vůči Chvátalové-Tůmové, kterou podporuje, utvrzuje ve všech jejích názorech, například v pomluvách Smrkovského manželky. Hýbl píše, že Jarušková je „*přední stráží Chvátalové-Tůmové a vykonavatelem jejich záměrů.*“

Všichni tři „*spiklenci*“ také údajně podněcují v ostatních pracovnících ČSSS negativní vztah k ministru zemědělství, celkově se chovají panovačně, arogantně a snaží se z titulů svých funkcí vytěžit maximální osobní prospěch. Hýbl poukazuje na to, že se často scházejí na společných poradách, většinou krátce poté, co Smrkovský odejde. Chvátalová-Tůmová si, dle Hýblovy zprávy, zřídila vlastní sekretariát, byly ji přiděleny další dvě korespondentky, neboť ona prý nestíhala práci, dle Hýbla ze zcela zřejmého důvodu lenosti. Tato neefektivnost je dle něho „*výsměchem každé řádné organisaci práce.*“⁶²

Hýbl uvádí, že řešení situace nepomáhá ani postoj Smrkovského, který se brání jakémukoliv zákroku. Je Hýblem označen za barvoslepého v oblasti určování lidských povah a jejich charakteristik. Vybírá si spolupracovníky, kteří nejsou pracovití a odborně zdatní a věří jim, zatímco schopné lidi kárá a podceňuje výsledky jejich práce. Konkrétní příklady, dle něho schopný lidí, Hýbl neuvádí. „*Ačkoliv s. Smrkovský je skutečně význačný a nadaný člověk, který může event. přinést straně a státu ještě mnoho užitku, trpí na fanfaronství, velikášství a pochlebování.*“⁶³

V třetí, závěrečné části zprávy, představuje Hýbl ve dvanácti bodech možnosti řešení situace.⁶⁴ Navrhuje prvně zatknout Josefa Chvátala za narušení pětiletého plánu (nedbalost, machinace s autodíly). V souvislosti s Chvátalovou funkcí doporučuje Hýbl kontrolu v podniku ÚMEZ. V dalších bodech doporučuje větší obezřetnost a kontrolu přístupu k tajným informacím a zprávám. Jde o zjevnou narážku na možné vyzrazování informací ze strany Chvátalové-Tůmové ačkoliv není přímo jmenována. Hýbl dokonce v několika bodech jako by připravoval vyšetřovatelům témata otázek k výslechu. Navrhuje

⁶² Tamtéž, s. 92.

⁶³ Tamtéž, s. 91.

⁶⁴ Tamtéž, s. 93, 94.

též prověřit tzv. tajnou činnost Dr. Musialka a také vyměnit osobní strážce a řidiče Smrkovského.

Hýbl byl za svou zprávu oceněn mj. zástupci základní organizace KSČ v ústředí ČSSS. Dle zprávy ze schůze dne 29. srpna 1951 provedl Josef Hýbl-Brodecký „oprávněnou, pravdivou a skutečně bolševickou kritiku, na kterou sice ještě nejsme zvyklí, ale na kterou si musíme zvyknout, i za to, že věc neustále sledoval a prosazoval, až ji dostal do hlavního výboru strany, a že vydržel sám proti všem.“⁶⁵

Jeho zpráva nepochybně mohla sloužit jako důkazní materiál pro zatčení Smrkovského. Ovšem situace v ní popsané a závěry z ní vycházející určitě nemohly plně uspokojit vyšetřovatele v začátcích vyšetřovacího procesu, kdy byl Smrkovský obviňován ze spolupráce se Slánského protistátní skupinou, se kterou měl být odsouzen. Hýbl detailně popsal situaci v sekretariátu ústředního ředitelství ČSSS, ale Smrkovský je popsán spíše jako oběť konání sekretářky Chvátalové-Tůmové. Zpráva podává i závažnější informace ke kádrové politice v ČSSS, což bylo pro obžalobu důležitější. Taktéž zpráva o činnosti Josefa Chvátala posloužila při řízení vůči němu vedeném. Zprávu lze nicméně označit spíše za iniciativu jednotlivce, který si chce vylepšit svůj obraz před nadřízenými orgány, což může pomoci jeho kariérnímu růstu v administrativě státu.

Hýbl ve zprávě jmenuje sám sebe jako jednoho z pracovníků nespokojených se situací v ČSSS, který se chystá odejít z úřadu. Ve skutečnosti opravdu požádal v únoru 1951 o rozvázání pracovního poměru.⁶⁶ Uvádí, že se Smrkovský již delší dobu snaží o jeho odstranění ze svého okolí a také, že on sám byl nespokojen s poměry v ČSSS. Jeho zpráva podaná ministru zemědělství v lednu tak mohla být psána s určitou záští proti Smrkovskému, spíše však proti Chvátalové-Tůmové.

Jeho výpověď z pracovního poměru byla projednávána a potvrzena, Hýbl však na schůzce se Smrkovským, který mu sdělil, že bude propuštěn nejen ze služeb ČSSS, ale

⁶⁵ Tamtéž, s. 100.

⁶⁶ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 4, s. 259.

z celého zemědělského sektoru, nesouhlasil s tímto tvrzením a podal odvolání.⁶⁷ V tom zdůraznil, že již od podzimu 1950 podává hlášení o poměrech kolem Smrkovského. Dne 20. března 1951 byl přijat ministrem Ďurišem, který vyslechl jeho další informace o poměrech na ředitelství ČSSS a o okolnostech jeho propuštění, načež ministr nechal výpověď zrušit a doporučil Hýbla pro umístění v jiné organizaci ministerstva.

Po zatčení Smrkovského, jak píše Hýbl, „*stal se problém mého propuštění ze služeb Československých státních statků, n. p., značně problematickým.*“ A dodává, že „*moje žádost zatčením agenta Smrkovského se prakticky stala bezpředmětnou.*“⁶⁸ Hýbl tedy mohl v zemědělském sektoru zůstat, rozhodl se zůstat i v ČSSS. Byla započata nová kádrová prověrka, ke které Hýbl předložil i materiály, podle něj, tajné povahy, které souvisely s jeho činností v armádě, za druhé světové války a po ní. Spis tak obsahuje velké množství opisů dokumentů, které Hýbl pečlivě poskládal.⁶⁹ Jsou mezi nimi jeho články o partyzánském hnutí, úvahy o směřování armády a brannosti a také potvrzení o jeho partyzánské činnosti a o udělených řádech a oceněních, např. Československý válečný kříž, Československá medaile za chrabrost, Jánošíkova medaile, Čs. Vojenská medaile za zásluhy I. stupně, Potvrzení příslušníka 2. odboje a mnoho dalších vyznamenání, osvědčení a potvrzení.

Josef Hýbl-Brodecký tedy zůstal v podniku ČSSZ i nadále. V srpnu roku 1953 spáchal za nevyjasněných okolností sebevraždu. Je třeba zmínit, že k tématu práce to není zásadní informace, neboť další zmínky o Hýblovi se v průběhu vyšetřovacího i soudního procesu s Josefem Smrkovským již nevyskytují.

Jak bylo již zmíněno, informace podané Hýblem zřejmě vyšetřovatele plně neuspokojily a nepodpořily jejich představy o průběhu Smrkovského procesu, snad jen v pozdějších fázích vyšetřování, kdy byla obvinění přehodnocována. Jeho zprávy mohly

⁶⁷ Tamtéž, s. 260.

⁶⁸ Tamtéž, s. 261.

⁶⁹ Tamtéž, s. 274-338.

posloužit jako důkaz špatné kádrové politiky Smrkovského a protěžování nevhodných osob, opakují ovšem, že přímo zmiňovány nejsou.

2.3 Zatčení Smrkovského

První část vyšetřovacího spisu začíná dnem zatčení, tedy 29. březnem 1951.⁷⁰ Celý svazek má 136 stran a obsahuje kromě návrhu k zatčení a několikerému prodloužení vazby také povolení k domovní prohlídce a informace o jejím průběhu. Hlavní součástí jsou však výpisy z protokolů o výsledku dalších zatčených politiků, v tomto případě jde o členy údajného protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským,⁷¹ a dále výsledky devatenácti svědků. Na závěr je vložen obsáhlý protokol o výsledku Smrkovského, který byl proveden mezi 21. a 30. listopadem 1953, sestával se ze třech setkání a byl veden poručíkem Štěpánem Sklenákem.⁷²

Rozkaz Ministerstva národní bezpečnosti ze dne 29. března 1951 nařizuje zatknout generálního ředitele Československých státních statků, provést osobní prohlídku v bytě i na pracovišti – Ministerstvu zemědělství, pod které státní statky spadaly.⁷³ Smrkovský byl jmenován ředitelem ČSSS v souvislosti s reorganizací státních lesů a statků, které byly od 1. ledna 1949 rozděleny na dva podniky.⁷⁴ Kromě této funkce byl poslancem Národního

⁷⁰ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1.

⁷¹ Jmenování jsou: Rudolf Slánský – generální tajemník KSČ, Josef Frank – zástupce generálního tajemníka KSČ, Bedřich Reicin – náměstek ministra národní obrany. Všichni odsouzeni za protistátní činnost a popraveni dne 3. prosince 1952.

⁷² Štěpán Sklenák, narozen 1917, bývalé povolání: sedlák a čalouník, ve službě od 3. 1. 1950. Viz: DOUBEK, Bohumil a Karel KAPLAN. *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002, s. 394.

⁷³ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 8-10. Viz příloha č. 3.

⁷⁴ Viz: Zákon č. 312/1948 Sb.: Zákon o organizaci státních lesů a statků. *Zákony pro lidi* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-312/>

Jmenování Smrkovského do funkce viz: Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 4, s. 343.

shromáždění za KSČ, slib vykonal 18. června 1946⁷⁵ a již od května 1945 také členem Ústředního výboru KSČ, ve kterém navázal na práci pro čtvrté ilegální vedení KSČ v dobách nacistické okupace.

Smrkovský se svou ženou a dvěma malými dcerami bydleli na tehdejší třídě Krále Jiřího VI. Ulice je potvrzením rčení, že dějiny píší vítězové. Po svém vzniku v roce 1888 se jmenovala Belcrediho, za německé okupace Letenská (Sommerbergstraße) a po roce 1945 opět Belcrediho. Přejmenována byla v roce 1947 na počest anglického krále Jiřího VI. V roce 1951 byla ideologicky přejmenována na třídu Obránců míru a dnes nese jméno Milady Horákové.

Smrkovští bydleli v bloku funkcionalistických bytových domů, které jsou známé pod lidovým názvem „*Molochov*“ a byly dokončeny v roce 1938. Tento blok třinácti bytových domů na Letenské pláni byl po roce 1948 oblíbenou adresou vrcholných představitelů komunistického režimu, bylo tomu tak až do roku 1989, z posledních nájemníků jmenujme například předsedu vlády Československé socialistické republiky Ladislava Adamce.

Rodina Smrkovských obývala od října roku 1950 pětipokojový byt číslo 14 v šestém patře domu číslo popisné 848, orientační 90. Vlastníkem domu byl národní podnik Spojené lihovary a octárny. Od něj si generální ředitelství ČSSS pronajímalo byt pro ředitele. Čtvrtletní nájemné činilo 6375 Kčs.⁷⁶

Smrkovský měl být, dle rozkazu, po zatčení umístěn do sektoru VI. – A ruzyňské věznice. Krátká zpráva hovoří, že byl v Ruzyni přijat padesát minut po půlnoci dne 30. března 1951.⁷⁷

⁷⁵ Viz: Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé 1946 - 1948: Jmenný rejstřík. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/rejstrik/jmenny/sb.htm>

⁷⁶ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 2, s. 32.

⁷⁷ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 11.

Jak probíhalo zatčení dle vyprávění samotného Smrkovského se můžeme dozvědět z knihy Václava Vrabce.⁷⁸ Smrkovský měl údajně toho dne mnoho práce a zdržel se v sídle svého úřadu, tedy v budově ministerstva zemědělství na Těšnově. Nutno podotknout, že pozdní návraty z práce nebyly u Smrkovského výjimkou, jeho pracovní nasazení bylo ohromné. Zatčení bylo bezpečnostními složkami naplánováno na večerní hodinu u Smrkovského doma, takový postup byl při zatýkání politiků tradiční,⁷⁹ leč on sám svým pozdním příjezdem domů celou situaci posunul na pozdní noční hodiny. Smrkovský měl se svou ženou, která „byla ten den večer na nějakém školení a stavěla se pro muže,⁸⁰ dojet služebním vozem do místa bydliště po jedenácté večerní. Příslušníci StB, kteří akci prováděli, zatkli Smrkovského před domem. Tito muži, dle Smrkovského, „řeznického vzezření,“ mu ale dovolili zajít nahoru do bytu, aby se rozloučil se svými malými dcerami. Dramatičnost momentu vystihuje Vrabec zachycením reakce udiveného Smrkovského, kterému v jeho údivu ze zatčení prý nepomohlo ani zvolání „Co to děláte, já jsem Smrkovský.“ Příslušníci StB, kteří plnili svůj úkol měli údajně odvětit „Právě proto, že jste Smrkovský.“⁸¹ Dále je zachyceno několik přímých řečí, emotivně působí zejména rozloučení se ženou, která manžela měla podpořit slovy „Ať bude, co bude, já jsem s tebou,“ načež jí Smrkovský měl odvětit „Neboj se, já budu takový, jaký jsem byl vždycky.“⁸²

Tolik řeč úředních dokumentů, která je velmi strohá, a osobních vzpomínek Smrkovského ústy jeho přítele Václava Vrabce. Jednotlivé promluvy nelze přímo potvrdit,

⁷⁸ VRABEC, Václav. *Vybočil z řady: medailón Josefa Smrkovského a doby, v níž žil*. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 83, 84.

⁷⁹ Jako příklad uveďme Slánského noční zatčení v jeho vile po návratu z večírku. Viz: KAPLAN, Karel. *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha: Mladá fronta, 1992, s. 158, 159

⁸⁰ VRABEC, Václav. *Vybočil z řady: medailón Josefa Smrkovského a doby, v níž žil*. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 83.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž, s. 83, 84.

ale není důvod některým nevěřit, i pozdější chování manželů Smrkovských toho bude důkazem.

2.4 Domovní prohlídka

Domovní prohlídka byla provedena 30. března 1951 během dne, tedy již bez účasti zatčeného. Příslušníci StB za přítomnosti Boženy Smrkovské sepsali několik protokolů o zabavených věcech.⁸³ Hlavní pozornost přímo na místě věnovali zbraním, které byly zapsány na samostatném protokolu a také Boženou Smrkovskou na zvláštním listu. Dokumenty, které se nacházely v trezoru, nechali na místě a trezor byl zapečetěn. Zbytek zajištěných věcí byly dokumenty a předměty osobní povahy.

Smrkovský byl znám jako vášnivý lovec. Tento poznatek potvrzují i materiály z vyšetřovacího spisu, které zachycují Smrkovského například na služební cestě, jejíž součástí je i návštěva honitby. Této kratochvíli se věnoval i po propuštění z vězení a záliba v lovu, vyhrazená spíše buržoazii, je proti němu použita i v dehonestáční kampani na začátku sedmdesátých let.⁸⁴

Zabavené zbraně byly lovecké pušky a kulovnice. Na písemném záznamu, zhotoveném Smrkovskou přímo na místě jsou uvedeny tři dvouhlavňové lovecké pušky a dvě kulovnice, k tomu náhradní hlaveň, pouzdra a několik krabic s náboji. Dále byla na seznam zabavených věcí Smrkovskou uvedena kožená aktovka s písemnými materiály tajného zájmu. Seznam vytvořený Smrkovskou tedy obsahuje jen výběr věcí. Jistě jde o tah, kterým chtěla manželovi pomoci (uvedení aktovky s tajnými materiály) a také po jeho návratu usnadnit znovuzískání zabavených pušek. Na závěr Smrkovská uvádí, že při domovní prohlídce nebylo nic poškozeno ani odcizeno.

⁸³ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 12-26,

Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 2, s. 9-19.

⁸⁴ Viz: Politik zbavený masky. Praha: Rudé právo, 1975, s. 11. Součástí publikace je fotografie Smrkovského pořízená nejspíše na honu a s popiskem „Mířil vysoko.“

2.4.1 Intermezzo s puškami

K zabaveným loveckým puškám se váže zajímavá hypotéza o možnosti jejich získání. V ABS se nachází ve složce archivních materiálů o Josefu Smrkovském záznam, se kterým je jeho jméno spojeno.⁸⁵

V červnu roku 1947 bylo v Panenském Týnci, okres Louny, nalezeno skladiště zbraní. Hlášení SNB hovoří o jistém Václavu Exnerovi, který v okolí nabízel na prodej lovecké pušky, které odcizil v Masarykových kasárnách v Chomutově, kde sloužil jako záložní důstojník. Na krádežích zbraní se dle vyšetřování SNB podílelo skoro dvacet lidí, včetně podplukovníka Duřta z chomutovské vojenské posádky. Ten se dobrovolně dostavil na stanici SNB a odevzdal několik zbraní.

Zpráva se nadále zmiňuje, že se dne 20. června 1947 dostaví na stanici v Panenském Týnci poslanec Smrkovský, předseda NPF. Ten se o čtrnácté hodině opravdu dostavil a ne sám. Jeho delegaci kromě něj dále tvořili důstojník stíhacího oddělení SNB, soudní znalec Krajského civilního soudu v Praze a prokurista firmy Lověna spolu s řidičem. Smrkovský si na místě vybral jednu bezkohoutkovou pušku ráže 20 a dále pušku – troják, stříbrem vykládanou a tepanou. Dle odhadce šlo o velice vzácný a v Československu unikátní kus. Odhadce vzácnou pušku odhadl na 11 000 Kčs, což bylo podle oblastního velitele SNB málo, i sám soudní znalec nejdříve kvůli unikátnosti zbraně odmítl odhad na místě. Celkem si delegace do Prahy odvezla tři zbraně, dvě vybrané Smrkovským a jednu, která byla vybrána pro řidiče.

Místní příslušníci proti tomuto postupu v později sepsaném hlášení údajně na místě protestovali, vadilo jim zmizení předmětů doličných před ukončením vyšetřování a neuspokojilo je ani potvrzení, které jim bylo vydáno příslušníkem pražské SNB Dolejšem. Kontroverze u místních vzbudil i fakt, že Smrkovský toto odmítl podepsat. Oblastní

⁸⁵ Archiv bezpečnostních složek, Bezpečnostní spisy po roce 1945, sign. 304-272-6.

velitelství tak konstatuje, že „*píle pro záchranu státního majetku byla oslabena a že tento postup poškozuje státní pokladnu.*“⁸⁶

Ačkoliv nelze přímo potvrdit, že puška získaná ze zabavených věcí v Panenském Týnci byla přímo mezi zabavenými zbraněmi při Smrkovského zatčení, tato příhoda dokazuje jeho zájem o lovecké zbraně, ale také možné využití či spíše zneužití svého vysokého postavení k získání unikátního kusu k vlastnímu použití. Není totiž přesně známo, z jakého důvodu řešil tuto situaci zrovna Smrkovský.

2.4.2 Zabavené věci

Ostatní zabavené věci jsou uvedeny na stvrzenkách o převzetí do úschovy, vystavených StB po zatčení Smrkovského dne 30. března 1951.⁸⁷ Z hmotných věcí jde o hřebínek, plnicí pero značky Barclay Vacuum, náramkové hodinky značky Poběda (na zadní straně věnování „*Svému milému generál. řed. s. poslanci J. Smrkovskému k 40. narozeninám výrob. skupina ÚŘČSSS*“) a cigartašku (tabatěrku, pouzdro na cigarety) z bílého kovu (s monogramem JS, uvnitř věnování *IK 19. března 1946*) s 16 cigaretami.⁸⁸ Zabavená hotovost činila 5 765 Kčs. Mezi zabavenými věcmi byla i pistole, kterou měl Smrkovský u sebe v době zadržení. Šlo o jeho soukromou zbraň, pistoli značky Bayard ráže 6.35 mm.⁸⁹

Ostatní zabavené věci byl osobní dokumenty – z osobních dokladů to byly například průkaz člena Ústředního výboru KSČ, členská legitimace Národního shromáždění, průkaz ke vstupu na ministerstvo zemědělství, průkaz ke vstupu na státní statky, dále samozřejmě občanský průkaz, řidičský průkaz či členský průkaz Československé obce sokolské. Dne 31. března 1951 byla vystavena ještě jedna stvrzenka o úschově zabavených věcí.⁹⁰

⁸⁶ Tamtéž, s. 2.

⁸⁷ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 15-17. Ukázka viz příloha č. 4.

⁸⁸ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 6, s. 273, 274.

⁸⁹ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 20.

⁹⁰ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 18.

Jedná se o další osobní doklady – zbrojní pas, lovecký lístek, legitimace Československé myslivecké jednoty a průkaz klubu Československých novinářů.

Tentýž den jako byt, byla provedena i prohlídka Smrkovského kanceláře na ministerstvu zemědělství.⁹¹ Příslušníci MNB za dohledu bezpečnostního referenta Šelmáta zajistili zejména náboje do loveckých zbraní a klíče. Některé z nalezených klíčů měly být předány přímo ministru zemědělství Júliu Ďurišovi. Trezor umístěný v kanceláři byl zapečetěn a klíče dány do vyšetřovacího svazku. Klíče pak byly urgovány na velitelství StB novým ředitelem ČSSS Karlem Svobodou. Ředitelství státních statků si stěžovalo, že se v trezoru nacházejí tajné spisy potřebné pro provoz podniku a také, že nový ředitel Karel Svoboda kvůli absenci přístupu do trezoru musí tajné dokumenty uschovávat v psacím stole. Po předání žádosti z ČSSS mezi III. a V. sektorem StB v květnu 1953 bylo přislíbeno klíče vydat a celá záležitost vyřízena v červnu roku 1951.⁹²

Do kanceláře Smrkovského se příslušníci StB vrátili dne 16. dubna 1951. Protokol hovoří o nálezů osobních dokumentů – Smrkovského zvláštního cestovního pasu, jízdního průkazu, obálky s úředním materiálem a vkladní knížky na jméno Božena Hálová (Smrkovská) na které bylo uloženo 4 200,70 Kčs.⁹³ Poté byl prohledán trezor, ve kterém našli množství materiálů, jejichž soupis byl obsahem zvláštního protokolu.⁹⁴ Šlo zejména o materiály ÚV KSČ, ke kterým měl Smrkovský jako jeho člen přístup. Některé materiály se týkaly zemědělství.

V seznamu zabavených věcí není uvedena kinopromítačka značky Meopta s promítacím plátnem (konkrétně model Almo 16, 1 plátno v kufru 140X200, montážní stolek). Dle slov Smrkovského šlo o dar od Václava Kopeckého. Ten později vypověděl, že byl Smrkovskému pouze zapůjčen. Vyšetřovací správa StB, která měla zjistit, že by se

⁹¹ Tamtéž, s. 9.

⁹² Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 7, s. 54,56,57.

⁹³ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 12.

⁹⁴ Tamtéž, s. 13.

promítačka měla nacházet u Smrkovských, nařídila v únoru 1952 prohlídku v domě v Doksech, tehdejším bydlišti Boženy Smrkovské. Zde našli příslušníci dva 8 mm filmy. Smrkovská jim dále sdělila, že promítačka byla dána do úschovy v červnu 1951 Marii Chvátalové, bývalé Smrkovského sekretářce, od které pak byly orgány MNB navraceny do oddělení distribuce Československého státního filmu na Václavském náměstí. To vše potvrdilo žádostí z 30. listopadu 1951.⁹⁵

2.5 Intermezzo – Božena Smrkovská a boj o nové bydliště

Komsomolka a členka strany, jak často zmiňuje v dopisech institucím, Božena Smrkovská se po zatčení svého manžela netěší přízni úřadů a musí se domáhat základního práva na bydlení. Setrvání v Praze bylo po zatčení manžela pro Boženu Smrkovskou s dětmi neúnosné, jak píše, z finančních důvodů. Smrkovská sice v dopise žádala ministerstvo národní bezpečnosti o výměnu velkého bytu na Letné za menší dvoupokojový byt s ústředním topením v Praze, ale nakonec situaci vyřešila jinak.

K pochopení jejích obtíží nám slouží dochovaná korespondence mezi ní a státními orgány ohledně možnosti obývat dům v Doksech, který patří Smrkovskému.⁹⁶ Dům byl pravděpodobně přidělen po válce jako konfiskát po Němcích Smrkovskému, který působil ve vysoké politické funkci. Ve shrnutí bytové situace po zatčení manžela, kterou Smrkovská při kontaktu s Národním výborem, správou StB a Ministerstvem národní bezpečnosti, několikrát popisuje, logicky vyplývá, že služební byt na Letné opustili v souvislosti se zatčením poslance a ředitele ČSSS Smrkovského a jiný byt a život v Praze si nemohou dovolit. Proto chce Smrkovská odejít do Doks, do jejich domu.

I situace v Doksech žádá intenzivní řešení, neboť není bezproblémová. A to z důvodu obydlení domu jinými nájemníky a také přehnanou aktivitou místních úřadů. Státní úřady totiž tentokrát Smrkovskou nešikanují a pomáhají situaci vyřešit.

⁹⁵ Vše viz: Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 6, s. 69, 85.

⁹⁶ Archiv bezpečnostních složek, Vytříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra, sign. 319-19-13.

Po dobu působení manželů Smrkovských v Praze obývali část domu v Doksech manželé Duškovi, kteří se starali o dům a zahradu. Nehledě na nadcházející situaci rozhodl bezpečnostní referent okresního národního výboru (ONV) o vystěhování Duškových. Ti si po rozhodnutí o nastěhování Boženy Smrkovské nejprve požádali o náhradní byt, ale Smrkovská se za ně v dopise MNV v Doksech přimluvila a uznává, že za svoji péči o dům jim náleží právo obývat dosavadní „*byt o pokoji a kuchyni.*“ Smrkovská v dopise MNV dále zdůvodňuje, proč by jí nemělo být bráněno v nastěhování a užívání alespoň části domu v Doksech: pobyt v koncentračním táboře (uznaný válečný invalida), malé děti (2 a 4 roky), opuštění služebního bytu v Praze po zadržení manžela, dostatečná kvalifikace pro nalezení si zaměstnání v místě bydliště, matka Boženy hlídající děti s příslibem pozdějšího nastěhování jejího otce a tím pádem zajištění plného využití kapacity domu – tím vším Božena Smrkovská argumentuje. Dopis končí apelem na urychlené vyřešení situace. „*Soudruzi, prosím, uvažte moji situaci a dejte mi už možnost bydlet / zatím nebydlím nikde, pražský byt vyklízím a Doksy mám zapečetěny/, abych mohla upravit existenci svoji a svých dětí.*“⁹⁷ Velkým problémem bylo, že Božena Smrkovská nevěděla, jestli jí byt v domě bude přidělen. K obavám ji vedla jedna věc, o které se zmiňuje v dopise. Úředník ONV Kysela totiž dům nechal dne 31. května 1951 zapečetit.

Božena Smrkovská se tak se svými žádostmi a prosbami obrací na ministerstvo národní bezpečnosti a na krajské velitelství StB v Liberci. Snaží se dopátrat, na čí příkaz byl dům zapečetěn. Nastává tak jakési kolečko dopisů i osobních návštěv, při kterých si Smrkovská musí vyslechnout verze jednotlivých úřadů. Sama uvádí, že jí cestování stojí nemalé peníze (800 Kčs na jízdě). Tedy: v Doksech ji bezpečnostní referent Kysela sdělí, že dům zapečetil na příkaz nadřízených orgánů z Prahy – k němu do Doks se zpráva dostala přes krajské velitelství StB v Liberci. Na ministerstvu i na krajském velitelství ale toto tvrzení odmítli, pokud by měl příkaz k zapečetění domu přijít od nich, učinili by tak v krátké době po zatčení Smrkovského, od té chvíle uplynul ovšem již více než měsíc. Krajský velitel StB

⁹⁷ Archiv bezpečnostních složek, Vytříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra, sign. 319-19-13, Dopis na MNV Doksy z 11. června 1951.

v Liberci Smrkovské sdělil, že jde o bytovou záležitost mezi Prahou a Doksy, která byla vyvolána z Doks. Celá iniciativa tak padá na bezpečnostního referenta Kyselu z ONV Doksy. Smrkovská zjistila, že ten žádal na bytovém oddělení MNV v Bartolomějské ulici v Praze o uvolnění domu pro bytové účely, čemuž bylo vyhověno s dodatkem, že má být vytvořen inventář věcí a ty dány do úschovy. S těmito pokyny pak Kysela došel k závěru, že dům lze zapečetit a nenechat ho Smrkovské k nastěhování, ačkoliv se k tomuto kroku brzy chystala.

Důvody jeho konání lze těžko odvodit, nepravděpodobnější je, že nechtěl, aby se ve městě usídlila rodina zatčeného politika. Chtěl tak po nadřízených orgánech uvolnění bytu, který by pak mohl libovolně poskytnout místním lidem, což byla jeho pravomoc. Sama Smrkovská tento důvod uvádí v jednom z dopisů. Zároveň poukazuje na jisté šikanózní chování Kyselovo – na poznámku, že má malé děti, které nemají kde spát prý reagoval smíchem. Otázkou je, zda Kysela disponoval informacemi o důvodech Smrkovského zatčení a obvinění, případ byl teprve v začátcích. Situace končí výše zmíněnými dopisy orgánům MNB a StB, ve kterých žádá písemné potvrzení a vyjasnění situace, zejména pro potřeby referenta Kysely, který o toto žádá, jinak Smrkovské dům neuvolní. Při případném uvolnění domu k užívání by pak Kysela vyhradil Smrkovské s dětmi a její matkou nevyhovující prostory – pokoj a kuchyň v přízemí a pokojík v podkroví bez kamen – toto Smrkovská odmítá přijmout kvůli nemohoucí matce, která by musela zůstat v přízemí a jí s dětmi by pak zůstal nevytápěný pokoj v podkroví.

Situaci nakonec řeší přípis přednosta IX. oddělení MNB ppor. Zoufalého z 28. června 1951,⁹⁸ který dle dopisu vyřídil věc přímo s bezpečnostním referentem v Doksech a Boženě Smrkovské je přidělen byt o dvou pokojích a kuchyni, do kterého se má nastěhovat do konce měsíce. Vyřízení záležitosti tak trvalo skoro celý měsíc červen, během kterého bylo přerušeno plánované nastěhování Smrkovské do domu v Doksech, který byl zapečetěn. Smrkovská s dvěma malými dětmi, která již ztratila možnost obývat služební byt v Praze na

⁹⁸ Archiv bezpečnostních složek, Vytříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra, sign. 319-19-13, Dopis přednosta MNB z 28. června 1951.

Letné nejspíše přebývala u svých rodičů na pražském Žižkově. Celý měsíc strávila v nejistotě, a často také u psacího stroje a na cestách, neboť nastalou situaci aktivně řešila.

Kromě bytové situace se musela Božena Smrkovská na konci roku 1951 zabývat i záležitostmi rodinných přídavků (tzv. přídavků na děti). Ve vyšetřovacím spisu Smrkovského proto nacházíme její komunikaci s vězeňskou správou, protože potřebovala potvrzení o tom, že je její muž ve vazbě. Toto potvrzení žádala Okresní národní pojišťovna v České Lípě, která přídávky vydávala.⁹⁹

2.6 Vyšetřovací metody

V této kapitole jsou ze zkoumaných pramenů vybrány ty části, které se týkají metod vyšetřovatelů, snaží se přiblížit způsob práce a chování vyšetřovatelů StB k politickým vězňům padesátých let, poukázat na fyzické násilí a psychický nátlak vůči vyšetřovaným osobám. Přináší pohled jak samotných vyšetřovatelů, tak vyšetřovaných osob, z těch samozřejmě největší prostor patří Josefu Smrkovskému.

Že bylo ze strany vyšetřovatelů v padesátých letech užíváno fyzického a psychického násilí, je věc známá. Popsána byla v odborné literatuře.¹⁰⁰ Oproti pozdějším praktikám například v období tzv. normalizace bylo ze strany vyšetřovatelů užíváno hlavně fyzických prostředků – bití a týrání. Nabízí se otázka, jak doložit takové jednání? Bití a jiné fyzické násilí vyšetřovatelů StB bylo jejich nadřízenými orgány tolerováno, nebylo ovšem explicitně popsáno. Je tedy samozřejmé, že ze samotných vyšetřovacích spisů se o fyzickém násilí na vězních nedozvíme. V případě Smrkovského se ovšem o jeho stavu po výsledcích zmiňuje zejména Vilém Nový ve svých zprávách, které podával vyšetřovatelům jako Smrkovského spoluvězeň z cely. O nich pojednává samostatná kapitola.

⁹⁹ Viz: Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 6, s. 74-76.

¹⁰⁰ Viz např.: KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: státní bezpečnost 1948-1956*. Brno: Doplněk, 1999, s. 131-155.

Hlavním zdrojem informací o fyzickém násilí vyšetřovatelů je svědectví samotných vězňů, kteří, pokud přežili vyšetřování a nebyli odsouzeni k nejvyššímu trestu, později vypovídali nebo vyprávěli o tom, jak vypadaly jejich výslechy. A to zejména členům rehabilitačních komisí nebo přátelům či novinářům, kteří jejich svědectví zaznamenali. Stejně tomu tak je i v této práci, čerpáno je tak zejména ze Smrkovského svědectví, které napsal po propuštění z vězení ve shrnující zprávě o svém případě.¹⁰¹ V té se kromě popisu okolností jeho obvinění věnuje i vyšetřovacím metodám jednotlivých vyšetřovatelů.

Popišme nyní v krátkosti několik obecných znaků, které můžeme vysledovat při bližším zkoumání vyšetřovacího procesu.

Vzhledem k nedostatečným zkušenostem vyšetřovatelů StB bylo ve velké míře využíváno služeb sovětských poradců, kteří sloužili jako „učitelé“ a českoslovenští vyšetřovatelé přebírali jejich metody, například nepřetržité výslechy.

Další metodou zavedenou sovětskými poradci byly tzv. otázkové protokoly, v nichž vyšetřovatel formuloval otázku i odpověď, přičemž vyšetřovaný pak musel finální verzi protokolu potvrdit podpisem.

Vyšetřovatelé byli vedeni k tomu, že jejich práce je důležitým úkolem, kterým je pověřila strana, která v ně má důvěru. V kombinaci s často nízkým dosaženým vzděláním tak nadřízené složky ministerstva vnitra dosáhly toho, že vyšetřovatelé svědomitě plnili úkoly, neřešili morální dilemata, nepřemýšleli nad možnou nespravedlností v průběhu vyšetřovacího procesu a též jim nečinilo problém užívání násilí. Byli také dobře odměňováni a jejich služební postup byl rychlejší než u jiných bezpečnostních složek.

Za základní cíl vyšetřovatelů bylo považováno získat doznání vyšetřovaného, které z něj vynucovali za pomoci psychického a fyzického násilí. Často byli vyšetřovaní

¹⁰¹ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 72, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 21. listopadu 1955, aj. 88, bod 16, Vyjádření Josefa Smrkovského.

konfrontování s výpověďmi lidí, které znali a kteří byli donuceni k výpovědi proti němu. Někteří, takzvaní „zlomení věžňové“ ochotně vypovídali dle pokynů vyšetřovatelů.

Používání fyzického násilí bylo nezákonné, což potvrzovalo i ministerstvo vnitra, ovšem na dodržování zákonů se v průběhu vyšetřovacího procesu příliš nehledělo.

2.6.1 Pohled vyšetřovatelů

Krutost a míra násilí jednotlivých vyšetřovatelů byla individuální. Níže postavení vyšetřovatelé byli většinou vyučení¹⁰² a práce u StB pro ně mohla znamenat určitý společenský vzestup, proto se snažili svědomitě plnit úkoly nadřízených. Tito vyšetřovatelé ale často naráželi na své limity, zejména při vedení výslechů, pokládání otázek, skládání faktů a formulaci závěrů. I to byl jeden z důvodů, proč často užívali fyzického násilí.

Nechvalně proslulou osobou byl vyšetřovatel Bohumil Doubek. Oproti výše zmíněnému se vymyká tím, že byl nesporně vybaven vyšší inteligencí. Studoval vysokou školu a po válce působil na úřednických pozicích v sekretariátu ÚV KSČ.¹⁰³ V roce 1950 se Doubek stal vedoucím vyšetřovacího sektoru VI/A, který se věnoval zejména politickým kauzám. V obhajobě po zatčení v roce 1955 uvádí, že po přechodu do služby ministerstva vnitra neměl žádné zkušenosti s vyšetřováním a řídil se plně pokyny sovětských poradců.¹⁰⁴ V této práci je také čerpáno z materiálů ze soudního procesu, který proti němu byl veden od roku 1955.¹⁰⁵ Ten obsahuje mnoho výpovědí svědků jak ze strany vězňů včetně Smrkovského, tak ze strany kolegů vyšetřovatelů. Doubek byl spolu s vyšetřovatelem

¹⁰² To je i případ Smrkovského vyšetřovatelů. Vyučení byli Homolka, Jistebnický, Sklenák, Škorpík. Blíže viz: DOUBEK, Bohumil a Karel KAPLAN. *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002, s. 391-394

¹⁰³ Blíže viz: HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 80, 81.

¹⁰⁴ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 95, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 23. dubna 1956, aj. 114, bod 12, Vyšetřování trestní věci Bohumila Doubka a Vladimíra Kohoutka, bývalého pplk. MV, s. 10.

¹⁰⁵ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 135, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 9. dubna 1957, aj. 176, bod 16, Závěr v trestní věci proti bývalému pplk. MV Bohumilu Doubkovi a Vlad. Kohoutkovi.

Kohoutkem obviněn z užívání nezákonných metod při vyšetřování, potrestán byl spíše symbolicky, ve vězení napsal výše zmíněné svědectví, které bylo později uceleně vydáno pod názvem *StB o sobě*. O případu bude ještě zmínka v kapitole, která se týká rehabilitačních komisí.

V dokumentu s názvem *Vyšetřování trestní věci Bohumila Doubka a Vladimíra Kohoutka, bývalých podplukovníků MV*,¹⁰⁶ který byl předložen politickému byru ÚV KSČ dne 14. dubna 1956 jsou jejich metody popsány jako „*nepřípustné a nežádoucí vyšetřovací metody*.“¹⁰⁷ Zpráva upozorňuje na to, že uvedené metody „*tělesného a duševního nátlaku*“ vedly k vykonstruovaným závěrům vyšetřování bez ohledu na objektivní pravdu. Zmíněny jsou nepřetržité výslechy, nutnost vyšetřovaného při nich stát, přerušování nebo zákaz odpočinku a spánku, snižování dávek jídla. Doubek s Kohoutkem byli výslovně zmíněni jako ti, kteří zneužívali jména strany a nutili vyšetřované straníky se přiznat s odůvodněním, že jde o vůli strany a nezáleží na tom, zda je doznání pravdivé či ne.

V úvodní části se dále píše, že důsledkem použití neoprávněných vyšetřovacích metod měli vyšetřovaní silně oteklé nohy, ubývali na váze a měli „*silně reaktivní duševní stavy*.“¹⁰⁸ Doubek při výslechu k tématu dlouhého stání vyšetřovaných vypověděl: „*Tato metoda způsobovala u vyšetřovanců jednak značné nervové vyčerpání a silné otoky nohou*.“¹⁰⁹

¹⁰⁶ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 95, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 23. dubna 1956, aj. 114, bod 12, *Vyšetřování trestní věci Bohumila Doubka a Vladimíra Kohoutka, bývalého pplk. MV*.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 3.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 5.

¹⁰⁹ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 135, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 9. dubna 1957, aj. 176, bod 16, *Závěr v trestní věci proti bývalému pplk. MV Bohumilu Doubkovi a Vlad. Kohoutkovi*, s. 16 přílohy.

Josefu Smrkovskému zpráva věnuje jeden odstavec.¹¹⁰ O konkrétních dopadech používaných metod na Smrkovského fyzický a psychický stav není v tomto dokumentu ani zmínka, jen je konstatováno, že byly užívány a Doubek, jako osoba, které se dokument věnuje, o nich věděl. Většina textu se věnuje Smrkovského postoji, kdy po svém zatčení tvrdí, že na něm má podíl Slánský. Ovšem po Slánského zatčení je obviněn ze spolupráce s ním a na základě „*vykonstruovaných materiálů vyšetřování odsouzen pro velezradu a sabotáž k dlouhodobému trestu odnětí svobody.*“¹¹¹

Přímé důkazy o krutosti vyšetřovatelů podávají svědci v případě odsouzení vyšetřovatelů Doubka a Kohoutka. Jsou obsaženy jako příloha návrhu prokurátora na ukončení procesu.¹¹² Svědectví kromě Smrkovského podali i další odsouzení političtí vězni, toho času ve výkonu trestu, například Marie Švermová, Artur London, Vavro Hajdů, Vilém Nový či Josef Goldmann. Svědectví poskytli i vyšetřovatelé, bývalí kolegové Doubka a Kohoutka.

Zajímavé svědectví, které dokladuje Smrkovského postoj a chování při vyšetřování a také popisuje činnost vyšetřovatelů a jejich metody, předkládá vyšetřovatel Hugo Čáp.¹¹³ Ten se na výsleších Smrkovského podílel jen jako dohlížejí při nočních výsleších, které prováděl vyšetřovatel Jistebnický.¹¹⁴ „*Při těchto výsleších byla Aloisem Jistebnickým na*

¹¹⁰ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 95, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 23. dubna 1956, aj. 114, bod 12, Vyšetřování trestní věci Bohumila Doubka a Vladimíra Kohoutka, bývalého pplk. MV, s. 6, 7.

¹¹¹ Tamtéž, s. 7.

¹¹² Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 135, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 9. dubna 1957, aj. 176, bod 16, Závěr v trestní věci proti bývalému pplk. MV Bohumilu Doubkovi a Vlad. Kohoutkovi.

¹¹³ Hugo Čáp, narozen 1912, bývalé povolání: strojní zámečnick, ve službě od 12.12.1949. Viz: DOUBEK, Bohumil a Karel KAPLAN. *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002, s. 391.

¹¹⁴ Alois Jistebnický, narozen 1910, bývalé povolání: strojní zámečnick, ve službě od 15.4.1949. Viz: DOUBEK, Bohumil a Karel KAPLAN. *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002, s. 392.

*Smrkovského pouštěna ,hrůza,‘ bylo mu spíláno a bylo jím cloumáno. Sam jsem však neviděl, že by Smrkovský byl kýmkoliv v mé přítomnosti uhozen.“*¹¹⁵ Čáp ovšem zmiňuje, že noční výslechy byly jen přípravou na výslechy denní, které prováděl vyšetřovatel František Homolka,¹¹⁶ o jehož krutosti se zmiňuje i sám Smrkovský. Nesmíme opomenout fakt, že se vyšetřovatelé vzájemně kryli a Čáp by nepřiznal, že za jeho přítomnosti bylo používáno fyzické násilí. Čáp také uvádí, že uvedená opatření na Smrkovského neměla účinek a on dál předkládaná obvinění odmítal.

Zmíněný Jistebnický, který prováděl noční výslechy vypovídá, že tyto byly prováděny za účelem zlomit Smrkovského a přimět jej k doznání, jak mu zdůrazňoval Doubek. Měl prý vyšetřovat „*ostře*.“ Jistebnický byl vyšetřovatelem Kohoutkem označen za Doubkova muže na noční výslechy s cílem unavit a vyčerpat vyšetřovaného. Jistebnický přiznává, že výslech byl *prováděn „tím způsobem, že střídavě jsme na Smrkovského křičeli a občas jej některý z nás udeřil.“*¹¹⁷ Na svou obranu uvádí, že pokud Smrkovského udeřil „*byl jsem k tomu vyprovokován jeho chováním, protože se choval drze a odmítal podepsat doznání, která před tím učinil.*“¹¹⁸ Zde se sluší dodat, že tato údajná doznání byla bezpochyby vynucena.

K průběhu vyšetřování Smrkovského se vyjádřil i sám Doubek. V jeho výpovědích ke Smrkovskému popisuje metody vyšetřovatele Františka Homolky. Ten navrhoval pro Smrkovského, který dle Doubka „*velmi rád jedl*“ a Homolka ho prý označoval za „*velkého žrouta,*“ omezení dávky potravin, dále pobyt v temnici na sobotu a neděli o chlebu a o vodě.

¹¹⁵ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 135, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 9. dubna 1957, aj. 176, bod 16, Závěr v trestní věci proti bývalému pplk. MV Bohumilu Doubkovi a Vlad. Kohoutkovi, s. 12 přílohy.

¹¹⁶ František Homolka, narozen 1910, bývalé povolání: strojní zámečnick, ve službě od 15.2.1950. Viz: DOUBEK, Bohumil a Karel KAPLAN. *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002, s. 392.

¹¹⁷ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 135, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 9. dubna 1957, aj. 176, bod 16, Závěr v trestní věci proti bývalému pplk. MV Bohumilu Doubkovi a Vlad. Kohoutkovi, s. 18 přílohy.

¹¹⁸ Tamtéž.

Obojí bylo Doubkem schváleno. Homolka odůvodňoval tato opatření údajným drzým chováním Smrkovského při výslechu, prý se „*při výslechu stále svým způsobem usmíval.*“ Doubek vypověděl, že neviděl nikdy Homolku Smrkovského udeřit, pouze jednou slyšel, že mu Homolka říkal, „*že jej roztrhne jako žábu.*“¹¹⁹ Taktéž uvádí, že když se objevilo podezření, že má Smrkovský po jednom z výslechů naražené žebro, Jistebnický s Homolkou tvrdili, že oni mu takové zranění nezpůsobili. Další Doubkova výpověď je o krvi na zdi, na kterou ho po jeho příchodu k výslechu vedeného Jistebnickým upozornil Smrkovský. Doubek sice Smrkovskému tvrdil, „*že proti němu bude použito všech prostředků,*“ skvrny na zdi ovšem ve výpovědi označil za zamazanou zeď.¹²⁰

Homolka popisuje závěrečnou fázi intenzivních, dva měsíce trvajících, každodenních výslechů Smrkovského. Byl na nich účasten spolu s Jistebnickým a měli za úkol přimět Smrkovského k doznání ze spolupráce s gestapem. „*Jistebnický několikrát uhodil Smrkovského přes tvář a já sám několikrát přes bradu. Při dalších výsleších Smrkovského bylo pak sepisováno jeho doznání o tom, že byl skutečně konfidentem gestapa. Smrkovský i tuto výpověď pak učinil na příkaz Doubka vlastnoručně.*“¹²¹ Tužkou napsaný dokument na třech listech papíru je součástí vyšetřovacího spisu, je nadepsán větou *Mé doznání ke spolupráci s Němci.*¹²² Není datován a je zařazen mezi další ručně psané poznámky k různým tématům. Vzhledem k faktu, že ostatní ručně psané poznámky jsou datovány na červen až srpen 1951, lze ho s jistotou zařadit do tohoto období. Právě období od dubna do srpna roku 1951 označuje Smrkovský jako období nejintenzivnějších výslechů, doznání bylo tedy nejspíše vynucené a Smrkovský ho později odvolal.

Z výpovědí vyšetřovatelů je patrné, že se snaží navzájem krýt, někteří svalují vinu na druhého a odvolávají se na nutnost plnit rozkazy, které jim byly dány vyšší autoritou. Za obětního beránka, který všechny nežádoucí metody přímo navrhoval a schvaloval nebo o

¹¹⁹ Vše tamtéž, s. 17.

¹²⁰ Tamtéž, s. 30.

¹²¹ Tamtéž, s. 20.

¹²² Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 2, s. 264-266

nich minimálně věděl, byl často označován Doubek, jehož se ovšem citovaný dokument bezprostředně týká. „*I když Bohumil Doubek mi nikdy neřekl, abych příkladně Smrkovského bil, musil o tom vědět s ohledem na tehdy praktikovaný postup při ostrých výsledcích,*“ vypověděl o svém nadřízeném vyšetřovatel Jistebnický.¹²³

2.6.2 Pohled Smrkovského

Výpovědi vyšetřovatelů je třeba konfrontovat s výpovědí samotného Smrkovského, který též popsal svůj úhel pohledu na vyšetřovací metody StB. Učinil tak po svém propuštění v dopise politickému byru ÚV KSČ, který po pohovoru se Smrkovským předložil dne 15. listopadu 1955 Antonín Novotný, tehdy první tajemník ÚV KSČ.

Ve čtyřicetistránkovém dokumentu Smrkovský odpovídá na otázky, které mu položil Novotný při osobním pohovoru, o který Smrkovský žádal po svém propuštění z vězení.¹²⁴ Jde o shrnutí jeho práce a politického života mezi lety 1945–1951, a také doby jeho věznění do roku 1955. Kromě vyjádření ke Slánskému, Ďurišovi, zemědělské a kádrové politice, provedl Smrkovský i sebekritiku a nevyhýbá se ani popisům metod vyšetřování.

Příslušnou kapitolu pojmenoval *Mé zatčení – vyšetřování a jeho metody – propuštění z vězení*.¹²⁵ Z jeho poznámek, které mají osm stran, můžeme lépe sestavit chronologii jeho případu, jsou zde uvedeny faktické informace, které se nenacházejí ani ve vyšetřovacím spisu. Hlavním bodem je ale popis vyšetřovacích metod samotným Smrkovským.

Hlavní fáze jeho vyslýchání s již zmiňovanými nočními výsledky trvala od 1. dubna (dva dny po zatčení) do 15. srpna 1951, výsledků pak postupně ubývalo, jejich frekvence se snižovala a ke konci roku 1951 přestaly úplně. Noční výsledky pak Smrkovský absolvoval

¹²³ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 135, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 9. dubna 1957, aj. 176, bod 16, Závěr v trestní věci proti bývalému pplk. MV Bohumilu Doubkovi a Vlad. Kohoutkovi, s. 35 přílohy.

¹²⁴ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 72, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 21. listopadu 1955, aj. 88, bod 16, Vyjádření Josefa Smrkovského.

¹²⁵ Tamtéž, s. 33-40.

znovu během ledna a února roku 1952. Po zbytek roku 1952 a v roce 1953 byly výsledky prováděny jednou za čtrnáct dní nebo jednou za měsíc či dva a Smrkovský byl tázán na jiné osoby. Od listopadu 1953 do konce roku probíhal závěrečný výslech spojený se sepisováním protokolu. Celou tuto dobu trávil ve vyšetřovací vazbě věznice v Praze-Ruzyni.

Jediné, co se od vyšetřovatelů v prvních dnech po zatčení dozvěděl prý bylo, že byl zatčen z rozkazu KSČ, a ne StB. Podle Smrkovského to byly též orgány KSČ, které do vazby posílaly veškeré materiály k jeho případu (zmiňuje jména Slánský, Taussigová, Ďuriš). Poté, co vyšetřovatelé načerpali informace a pokyny, z čeho je Smrkovský obviněn, odráželo se to i v jejich mluvě a jednání s vyšetřovaným. Smrkovský popisuje, co po něm vyšetřovatelé chtěli. „Tito lidé žádali: „Přiznej se, že jsi byl agentem Gestapa“, „Přiznej se, že jsi organizoval Pražské povstání 1945 v dohodě s Němci“ /!/ - toho však brzy nechali a říkali „v dohodě s Benešem a Američany“, „přiznej se, že jsi měl po únoru 1948 spojení s emigranty“, „Přiznej se, že jsi sabotoval výstavbu zemědělství“, „Přiznej se, že jsi byl členem nějaké /!/ protistátní skupiny“, „Přiznej se, že jsi pracoval proti generálnímu sekretáři strany Slánskému“, „Přiznej se, že jsi připravoval státní statky pro návrat statkářů.“¹²⁶ Vyšetřovateli byl označován jako rošťák, zrádce strany, zrádce SSSR, agent gestapa. Výrazy, které používali vyšetřovatelé, nazval Smrkovský ironicky květomluvou. „Z této květomluvy /syčáku, dobytku, grázle, svině, hade, kurvo atd. atd./ jsem se postupně dovídal, co se o de mne žádá.“¹²⁷

Z uvedených obvinění lze vypozařovat, že některá jsou chaotická a popis Smrkovského dokládá, že hlavním účelem vyšetřovatelů bylo získat jakékoliv přiznání vyšetřovaného. I za pomoci fyzických trestů, jak je popsáno dále.

Smrkovský vysvětluje, co byla ona „drzost,“ na kterou poukazovali vyšetřovatelé a označovali ji za důvod ke zvláštnímu trestání. Byly to jakékoliv jeho námitky a možné důkazy nevin, které se snažil vyšetřovatelům předložit. Smrkovský se hned první den ohradil proti

¹²⁶ Tamtéž, s. 34. Ponecháno s původním formátováním. Viz příloha č. 5.

¹²⁷ Tamtéž.

jednání vyšetřovatelů, načež ho kapitán Homolka zfackoval. Potvrzuje též víkendové zavírání do temnice, kterou nazývá temnou lednicí a kde musel údajně 16 hodin denně chodit, přičemž dostával dvakrát za den kus chleba a vodu. V této místnosti se také nacházel „*drásáč nervů*,” jak Smrkovský nazval pravidelně kapající vodu, metodu psychického nátlaku na vězněného. K nedostatku jídla uvádí, že ztratil deset kilo na váze, což i při jeho štíhlé postavě vedlo k údajům 182 centimetrů výšky a 66 kilogramů váhy. Délka výslechů byla, dle Smrkovského, 14-18 hodin denně, z nočního výslechu se vracel okolo páté či šesté hodiny ranní. Délku spánku označuje za různou, v průměru tři a půl hodiny denně, ale tvrdí, že spal i deset minut denně. Sám Smrkovský tvrdí, že v určité fázi vyšetřování přestal vnímat realitu, mohli bychom tak jím uváděné časové údaje brát s určitou rezervou, ovšem metoda celodenních výslechů je prokázaná. A Smrkovský přikládá další svědectví. Při jednom z výslechů mu údajně čtyři dny nebylo umožněno ulehnout ke spánku, začal tedy usínat ve stoje, proto byl fackován, ale když už ani to nepomohlo, vzpomíná Smrkovský, že Doubek řekl: „*Už má dost, hodte ho na kavalec.*“¹²⁸

Smrkovský popisuje bití a týrání mnohdy velice konkrétně. Při jednom z výslechů si dělal statistický přehled. „*Za jedno odpoledne, kdy jsem si řekl, že si to spočítám, jsem napočítal přes 80 facek, bezpočet množství ran pěstí /4 lidé mě bili od oběda do večere/, přes třicetkrát mně bylo hlavou uhozeno o zed' /specialita kpt. Homolky/, po čemž jsem vždy padl k zemi a byl jsem zkopán, šlapáno mi na prsty /Homolka/ a za vlasy taháno nahoru /"Vstávej dobytku" a pod./, odtážen od zdi doprostřed místnosti, rozkýván a mrštěn na zed' /Doubek i druzí/, sevřeno mi hrdlo a ohryzek tlačěn palci do krku /Homolka/, atd. atd.*“¹²⁹ Smrkovský uvádí, že vyšetřovateli bylo toto násilí nazýváno „*ping-pongové cvičení těžkých*

¹²⁸ Tamtéž, s. 35.

¹²⁹ Tamtéž, s. 35, 36.

atletů.“ Jako následky výsledků uvádí zlomené žebro¹³⁰ a jako dlouhodobější důsledek pobytu ve vězení, zejména v chladné temnici, uvádí revmatismus.

Smrkovský jako původce nejkrutějšího násilí jmenuje nejčastěji vyšetřovatele Homolku a Doubka. Ten je také autorem velmi často citované věty,¹³¹ kterou měl říct Smrkovskému při jednom z výsledků. Ta je jakousi esencí krutosti vyšetřovatelů StB. „*Udělám z tebe šílené zvíře, tam budeš ležet a plazit se po zemi jako prašivej pes a prosit o kůrku plesnivýho chleba.*“¹³²

2.7 Prodlužování vazby a čekání na proces

První půlrok po zatčení byl pro Smrkovského těžkou životní zkouškou. V ruzyňské věznici prodělával tvrdé výsledky, které ho měly donutit k přiznání se k protistátní činnosti. Prokurátor, na žádost majora Doubka několikrát prodloužil vazbu z výše uvedených důvodů.¹³³ V žádostech o prodloužení vazby se objevují formulace typu „*po provedení výsledku trvá podezření, že jmenovaný popřel část své protistátní činnosti.*“¹³⁴ nebo „*případ není ještě tak dalece zpracován, aby mohlo být podáno trestní oznámení.*“¹³⁵ Dne 2. ledna 1953 pak žádost o prodloužení vazby obsahuje podobné odůvodnění, že „*případ je tak rozsáhlý, že nemohl být do dnešního dne ukončen.*“¹³⁶ Svou roli na prodlužování vazby a oddálení podání trestního oznámení jistě sehrála Smrkovského neústupnost. Nechtěl se

¹³⁰ Kosatík uvádí v knize Čeští demokraté šest zlomených žeber, stejný počet je zmíněn i v seriálu České století, jehož scénář psal tentýž autor. Viz: KOSATÍK, Pavel. *Čeští demokraté: 50 nejvýznamnějších osobností veřejného života*. Praha: Mladá fronta, 2010, s. 300.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 72, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 21. listopadu 1955, aj. 88, bod 16, Vyjádření Josefa Smrkovského, s. 36.

¹³³ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 28-43.

¹³⁴ Tamtéž, s. 30. Žádost o prodloužení vazby ze dne 1. 12. 1951.

¹³⁵ Tamtéž, s. 31,32. Žádost o prodloužení vazby ze dne 29. 5. 1952 a 3. 9. 1952.

¹³⁶ Tamtéž, s. 33. Žádost o prodloužení vazby ze dne 2. 1. 1953.

přiznat k něčemu, co neprovedl, nesouhlasil s žádným obviněním a pokud se mu zdály jeho výpovědi vynucené, neváhal je později několikrát odvolat. Tak to údajně říká svému spoluvězni Vilému Novému, který Smrkovského promluvy s takovým obsahem ve svých zprávách zachycuje.

Dalším důsledkem Smrkovského postoje při výsleších je nemožnost zasazení jeho případu do širší skupiny obviněných. Proces se členy údajného protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským se uskutečnil na konci listopadu 1952 a jeho výsledkem byly tresty doživotí a tresty smrti. Sám Slánský byl zatčen již rok před tím. Smrkovský nebyl do oné skupiny zařazen, neboť se na jeho případu stále pracuje, hledají se důkazy a také spoluviníci. A tak i dne 19. května 1953 sdělují vyšetřovatelé prokuratury, že případ nemůže být ukončen, neboť „*je nadále rozpracován a souvisí s lidmi, na kterých se pracuje.*“¹³⁷ I sám Smrkovský v pozdějších vyjádřeních tvrdí, že jeho neústupnost přiznávat vykonstruované obvinění mu zachránila život.

V červenci a v září roku 1953 vyšetřovatelé opět žádají prokuraturu o prodloužení vazby, zmiňují ovšem první závěry, a to hned dva.¹³⁸ Smrkovský bude zařazen a souzen spolu se „*sabotéry hospodářství,*“ jejichž trestná činnost byla zmiňována už v procesu se Slánským. V jeho případě jde o údajné sabotáže proti národnímu hospodářství, kterých se měl dopouštět při svém působení na ČSSS z titulu své funkce ředitele tohoto podniku. Hlavní teze vyšetřovatelů ovšem hovoří o tom, že se Smrkovský doznal, že byl konfidentem gestapa.

Podzim a zima roku 1953 přinášejí zprávy vyšetřovatelů prokuratury, že případ je již v poslední fázi šetření a že Smrkovský je zařazen ke skupině „*sabotérů na hospodářském úseku.*“¹³⁹ Následně však byla Smrkovskému opakovaně prodlužována vazba, i když byl případ již zpracován a trestní oznámení vypracováno a předáno nadřízeným složkám.

¹³⁷ Tamtéž, s. 34. Žádost o prodloužení vazby ze dne 19. 5. 1953.

¹³⁸ Tamtéž, s.35, 36.

¹³⁹ Tamtéž, s. 37, 38.

Prodloužení vazby skoro o pět měsíců probíhalo na základě dokumentů, které byly se stejnou formulací opakovaně podávány správou vyšetřování na ministerstvo vnitra zhruba jednou měsíčně.¹⁴⁰

Z výše uvedeného vyplývá, že Smrkovského případ se táhl, od zatčení po vynesení rozsudku v srpnu roku 1954 to byly více než tři roky. Bylo to dílem proto, že Smrkovský se nepřiznával ani po tvrdých výsleších, takže vyšetřovatelé ani jejich nadřízení nevěděli, do jaké skupiny Smrkovského zařadit, jaký trest mu udělit, z čeho ho obvinít, za co ho odsoudit. Smrkovského přiznání bylo to, co jim chybělo. Nepomáhal ani apel na stranickou věrnost a povinnost příslušníka strany přiznat se. *„Některé vězněné funkcionáře utvrdila v odporu a v přesvědčení, že by svým doznáním straně naopak uškodili (např. G. Husák, J. Pavel, O. Valeš, J. Taussigová, J. Smrkovský a další),“* píše Kaplan.¹⁴¹

2.8 Výpovědi svědků

Tato kapitola shrnuje výpovědi svědků, které byly zaznamenány ve vyšetřovacím spisu. Jde tedy o záznam průběhu důkazního řízení. Svědectví pochází od různých lidí, jsou mezi nimi bývalí představitelé státní moci, toho času zatčení, dále Smrkovského spolupracovníci z komunistického odboje, z ministerstva zemědělství a ČSSS.

2.8.1 Vrcholní politici

Od bývalých představitelů státní moci se ve spisu nacházejí pouze výpisy z výpovědí, které se bezprostředně týkají Smrkovského. Spis tedy neobsahuje celé protokoly o výslechu, což může vést k jisté pochybnosti o možné manipulaci s těmito svědeckými výpověďmi. Jsou umístěny na začátku spisu a jasně z nich vyplývá předmět budoucí obžaloby Smrkovského. Vyšetřovatelé se snažili dokázat, že Smrkovský byl agentem gestapa, že v období německého útlaču selhal a že jeho selhání či snad zrada a také

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 39-43. Žádost o prodloužení vazby (4. 2. 1954, 26. 2. 1954, 20. 3. 1954, 1. 4. 1954, 25. 5. 1954).

¹⁴¹ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: státní bezpečnost 1948-1956*. Brno: Doplněk, 1999, s. 148.

neschopnost se přenesla i na jeho poválečné působení, ať už v ČNR nebo později při procesu kolektivizace. Smrkovskému se snažili dokázat, že sabotoval kolektivizační snahy.

Výpisy z výpovědí Reicina, Franka a Slánského, popravených na základě vykonstruovaného procesu, které vyšetřovatelé použili proti Smrkovskému o tom jasně vypovídají. Výpovědi pocházejí z výsledků s nimi bezprostředně před jejich odsouzením a popravou dne 3. prosince 1952. Jsou vynucené po krutých výsledcích, je z nich patrné vynucené přiznání viny a chyb, což vedlo prokurátory k tak tvrdému verdiktu.

Výpovědi jsou postaveny tak, že je Smrkovský přímo jmenován jako vědomý účastník spiknutí. Jako důkaz citujeme výpis z protokolu o výsledku Josefa Franka ze dne 3. listopadu 1952. „*V rámci příprav na uchopení moci v ČSR jsme do státního, hospodářského a stranického aparátu Československa rozestavovali a udržovali na vedoucích funkcích účastníky našeho spiknutí a různé nepřátele komunistické strany a lidově demokratického zřízení, jako agenty cizích špiónážních služeb, kolaboranty, sionisty, různé buržoazní nacionalisty, trockisty, londýnery, bývalé kapitalisty, jejich přísluhovače a podobně.*“¹⁴² Druhý úryvek zařazuje mezi jednu z kategorií i Smrkovského. „*Do zemědělského úseku byl námi dosazen jako generální ředitel ČSSS a náměstek ministra zemědělství agent Gestapa Josef Smrkovský.*“¹⁴³

Rudolf Slánský ve výpovědi z 29. září 1952 Smrkovského ani nejmenuje, přesto je vyšetřovatelům jasné, že byl součástí spiknutí v oblasti zemědělství. „*Nepřátelská činnost moje a ... prováděná na různých úsecích zemědělské politiky, byla námi vedena po linii pravého oportunismu. Vyplyvala z nepřátelské ideologické koncepce o spolupráci s buržoasií při budování socialismu a vzrůstání kapitalistických živlů do socialismu.*“¹⁴⁴

¹⁴² Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 46.

Za londýnery byli označovány osoby, které strávily válku v britském exilu. Byli mezi nimi i pozdější vysocí představitelé státní moci, např. Václav Nosek, Bohuslav Laštovička či Vilém Nový.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 48. Výpustka se nachází i ve výpisu z protokolu o výsledku.

2.8.2 Komunističtí odbojáři

Další výpovědi pocházejí od osob, které se se Smrkovským setkali v komunistickém odboji.¹⁴⁵ Svědkové byli vyslýcháni na svobodě, kromě obligátního členství ve straně většinou nebyli aktivně politicky činní. Výslech začínal otázkami týkajícími se jejich původu a činnosti v období Protektorátu a po roce 1948. Vyšetřovatelé v zápisech z výsledků podtrhávali v odpovědích věty, které se týkaly Smrkovského činnosti v komunistickém odboji v Brně a Ostravě, zejména ty kritické ke Smrkovského činnosti.

Dozvídáme se tak například, že Smrkovský byl údajně nezodpovědný při výběru spolupracovníků, při kontaktu s nimi a celkově neopatrný v konspiračním jednání. Dopustil například, aby některé informace znalo více lidí, než připouští základní zásady konspiračního jednání, což vedlo později k rozsáhlému zatýkání ze strany Němců. K naznačení možné spolupráce s gestapem většina svědků dochází na základě faktu, že Smrkovský byl mnohdy jediným člověkem z jejich okolí, který nebyl zatčen. „V březnu 1942 došlo potom v bytě MUDr. Václava SVOBODY v Ruzyni též k zatčení mému a Aloise SVOBODY, kde v ten den byl přítomen i Josef SMRKOVSKÝ, který za záhadných okolností zatčen nebyl, i když v té době na něho gestapo veřejně vyhlásilo na dopadení odměnu.“¹⁴⁶ Smrkovský prý v bytě, kde probíhalo zatčení, byl a zrovna, jako vyučený pekař, připravoval těsto na housky.

Celkově výpovědi svědků o Smrkovského jednání v komunistickém odboji poukazují na jeho neschopnost a špatnou, neopatrnou práci pozbývající základních pravidel konspiračního jednání. O tom, že by byl agentem gestapa se nikdo nezmiňuje přímo, jen nepřímě svědkové spojují některé Smrkovského kroky se zatýkáním členů komunistického odboje. Ve výpovědích ale není Smrkovský vykreslen jako odbojář-amatér, časté jsou zmínky o jeho krycích jménech (Hájek, Smrk, Tonda Čejka, Velký Emil, Vydra, Kudrna) a falešných dokladech či o změně vizáže (brýle, barva vlasů).

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 49-74.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 69.

Výpovědi se týkají i Smrkovského působení v ČNR v revolučních dnech roku 1945. Tvzení o stycích s gestapem se snaží vyšetřovatelé získat z výpovědi Ctibora Štolovského.¹⁴⁷ Ten tvrdí, že Smrkovskému byla osobně doručena kartotéka pražského gestapa, kterou nechtěl nikomu ukázat a tvrdil, že ji odevzdá na ÚV KSČ, což prý není potvrzeno.¹⁴⁸ Příklad kartotéky gestapa v údajném krátkodobém držení Smrkovského je často se opakujícím motivem Smrkovského případu. Nejspíše ale šlo o provokaci StB, na které se podílel vyšetřovatel Vladimír Kohoutek a sovětští poradci.¹⁴⁹

2.8.3 Zaměstnanci ČSSS

Smrkovský se, dle výpovědí svědků, po roce 1945, kdy se již věnoval zemědělské politice, obklopoval špatnými lidmi s „buržoazní“ minulostí, nepřáteli socialistického zřízení, kolaboranty a podvodníky a také agrárníky, statkáři a fabrikanty. Smrkovskému nepřidaly ani výpovědi o jeho smířlivém a nekritickém postoji k dalšímu členu ČNR Jaromíru Nechanskému,¹⁵⁰ v době výsledků již usvědčeného ze špionáže a popraveného.

Na nevhodný kádrový profil některých svých blízkých spolupracovníků byl Smrkovský upozorňován. Ve své výpovědi o tom mluví František Sýkora, který byl vedoucím kádrové skupiny na ústředním ředitelství ČSSS. Smrkovský prý o problému věděl, ale k výměnám se odhodlal málokdy s odůvodněním, že oni pracovníci jsou pro chod ČSSS nepostradatelní. Kromě konkrétních příkladů kádrově nevhodných osob prezentuje Sýkora i svůj osobní pohled na Smrkovského. „*O další nepřátelské činnosti Josefa SMRKOVSKÉHO na ČSSSZ nevím. Chtěl bych však podotknout, že SMRKOVSKÝ ve své povaze je ctižádostivý a kariérista.*“¹⁵¹

¹⁴⁷ Akademický malíř, člen KSČ, zaměstnán ve stranickém aparátu od r. 1933, místopředseda ČNR.

¹⁴⁸ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 72.

¹⁴⁹ Blíže viz: HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 83.

¹⁵⁰ Voják z povolání, člen západního výsadku Platinum-Pewter, předseda vojenské komise ČNR, v roce 1950 odsouzen a popraven za údajnou špionáž. Více viz: ŠOLC, Jiří. *Znamení trojského koně: životní příběh majora Jaromíra Nechanského*. Praha: Vyšehrad, 2008.

¹⁵¹ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 85.

Ve výpovědi Jiřího Cikharta, stavebního inženýra a zaměstnance ČSSS, se také objevuje čin, který bude později dáván Smrkovskému často za vinu, a to ten, že nechal vybudovat několik nákladných reprodukčních stanic prasnic, které byly neefektivní. Zároveň nechal zadávat stavební zakázky i, tehdy ještě existujícím, soukromým stavebním firmám, neboť „*Smrkovský řekl, že bude stavět každý, kdo má ruce.*“¹⁵² Tento výrok lze dát do kontextu se snahou o co nejrychlejší obnovu válkou zničené země.

Důležitou osobou při činnosti Smrkovského na ČSSS byl vedoucí podnikohospodářské skupiny Ing. Josef Hojdar, jeho jméno bylo mnohokrát zmiňováno svědky. Požíval Smrkovského důvěry a měl od něho udělené značné investiční pravomoci. Hojdar byl v době příprav obvinění Smrkovského již ve vězení, kde si odpykával sedmiletý trest za hospodářské delikty. Ve výslechu ke Smrkovského případu Hojdar obvinil Smrkovského z nevhodného přístupu, který vedl k finančním ztrátám.¹⁵³ Hojdar upozorňuje, že kromě reprodukčních stanic dal Smrkovský příkaz k budování velkovýkrmn prasat, tyto stavby byly označovány jako tzv. giganty (konkrétně ve Smiřicích a v Třeboni, kapacita až 30 000 kusů), ačkoliv byl varován z různých stran. Smrkovského požadavky na stavbu nákladných velkokapacitních výkrmn prasat, dle Hojdara, podpořil Rudolf Slánský. Dalším ze Slánského skupiny, který podpořil Smrkovského, měl být Josef Frank. Ten údajně kryl Smrkovského akci, kdy zadával zakázky soukromým stavebním firmám a s pomocí ČSSS jim dodával potřebný materiál, který jim chyběl.

Blízký spolupracovník Smrkovského, bývalý hlavní zootechnik ČSSS Jiří Náprstek, se ve své výpovědi soustředil na personální obsazení na velkostatkách v regionech.¹⁵⁴ Obvinil Smrkovského, že vysoké funkce zootechniků a ředitelů jednotlivých statků údajně obsazoval bývalými velkostatkáři. Na Náprstkovo upozornění, že nejde o správnou věc Smrkovský údajně argumentoval „*že je zásadou, když se někomu znárodní majetek, aby se*

¹⁵² Tamtéž, s. 87.

¹⁵³ Tamtéž, s. 79-82.

¹⁵⁴ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 93-95.

mu také poskytlo výhodné zaměstnání.“¹⁵⁵ Náprstek též potvrzuje výpovědi jiných, že Smrkovský za podpory Slánského a Franka prosazoval velikašský projekt stavby velkovýkrmen-gigantů.

Výpovědi Hojdara a Náprstka byly ovlivněny jejich aktuální situací (Hojdar tč. ve výkonu trestu) a pocitem křivdy (Náprstek propuštěn ze dne na den z ČSSS). Zároveň mohou být i vyšetřovateli považováni za nedůvěryhodné, neboť, jak vyplývá z vícero výpovědí ostatních svědků, nemají ideální „kádrový“ profil. Hojdar je označován za „bývalého člena agrární strany a protektorátního ředitele podniku Madeta Tábor,“ Náprstek byl údajně za Protektorátu vyznamenán Svatováclavskou orlicí. Hojdar skutečně za války působil ve funkci ředitele podniku s názvem Mlékařské družstvo tábořské, známé od roku 1945 jako Madeta. Jako protipól výše uvedeného je třeba uvést, že existují zprávy o jeho působení v odboji v jižních Čechách, kde působil ve vedení partyzánské brigády Táborité a spolupracoval s paradesantním výsadkem ze Sovětského svazu Blaník.¹⁵⁶

Opravdové obvinění ze sabotáže všech výše uvedených vysokých funkcionářů ČSSS při stavbě velkovýkrmen prasat přinesla výpověď Dr. Josefa Machačky,¹⁵⁷ dříve náměstka ministra zemědělství, v době výpovědi vedoucího odboru na ministerstvu spojů. Výpověď začíná podobně jako jiné – Smrkovský sehnal podporu Slánského a Franka. Poté povolal do vedení ČSSS „nepřátelské živly“ Hojdara a Náprstka a další „škůdce.“ Machačka vyšetřovatelům odpovídá i na dotaz o konkrétních příkladech sabotáží (nevyřešená otázka vody, odpadu a krmení), které údajně vedly k masivnímu úhynu prasat. Dále obviňuje Smrkovského, že údajně falšoval plnění plánu, když do stavů dospělých prasat počítal i ty malé do 30 kg, tzv. běhouny. „*Touto nepřátelskou činností byla sabotována produkce selat a tím produkce masa v Československé republice, což se projevilo v létě 1951.*“¹⁵⁸

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 94.

¹⁵⁶ Viz: STUPKOVÁ, Michala. *Odboj za 2. světové války na Tábořsku (1.-8. května 1945)*. 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.

¹⁵⁷ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 96-98.

¹⁵⁸ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 97.

K provozu velkovýkrmny prasat ve Smiřicích nutno podotknout, že šlo opravdu o špatnou investici, která ovšem v systému plánovaného hospodářství nebyla ojedinělá. V konečném důsledku, vinou kvapně provedených přípravných i stavebních prací, byly náklady na stavbu překročeny o více než 100 milionů korun.¹⁵⁹

2.9 Výpověď Smrkovského

První část vyšetřovacího spisu končí rozsáhlým protokolem o výpovědi, který byl sepsán se Smrkovským. Ta probíhala mezi 21. a 30. listopadem 1953.¹⁶⁰ Tento dokument se nejvíce podobá tzv. otázkovým protokolům, což byla metoda StB přejatá dle sovětského vzoru, při které byl protokol z větší či menší části upraven vyšetřovatelem.¹⁶¹

Otázky jsou často formulovány tak, aby si Smrkovský uvědomil své chyby a přiznal svoji vinu. Po sdělení stručného životopisu je Smrkovský konfrontován s výpověďmi svědků. Z protokolu je patrné, že vyslýchající vyšetřovatel Štěpán Sklenák měl připravené i citace z výsledků svědků, ke kterým pak doplnil číslo příslušného protokolu a také zaškrtnul jména svědků, o kterých byla řeč.¹⁶² Otázky jsou tak pokládány velice konkrétně s odkazem na svědky a na konkrétní situace, což může mít za následek jistou nervozitu vyšetřovaného.

Většina odpovědí vyslýchaného je smířlivá a Smrkovský mnohdy přiznává své chyby při práci v odboji, což je v protokolu podtrhnuto. Je otázkou, nakolik Smrkovského odpovědi ovlivnila dlouhá vazba a nesmírně tvrdé výsledky plné fyzického i psychického nátlaku a nakolik jsou odpovědi výtvozem vyšetřovatelů. Některé výpovědi Smrkovského jako by v mnohém odporovaly představě člověka, který nic nepřiznal a neprozradil a tím

¹⁵⁹ POCHOBRADSKÁ, Helena. *Vývoj správy státních zemědělských podniků na území východních Čech po roce 1945 se zvláštním zřetelem na vývoj státních statků*. 2012. Disertační práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, s. 119.

¹⁶⁰ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 112-138.

¹⁶¹ Blíže viz: KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: státní bezpečnost 1948-1956*. Brno: Doplněk, 1999, s. 150-155.

¹⁶² Viz příloha č. 6. Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 114.

unikl trestu smrti. Pro ilustraci uveďme dvě odpovědi Smrkovského na otázky ohledně odbojové a konspirační činnosti v Brně a Ostravě. „*Při výběru ilegálních spolupracovníků v Brně jsem nedbal nutné péče a pozornosti i linie dávané pro ilegální práci vedením Komunistické strany. V Ostravě, kde jsem vystupoval pod jménem ‚HÁJEK‘ jsem zásady konspirace nedodržoval v tom, že jsem ze svého podnětu z ilegálních ‚trojek‘ budoval ‚čtyřky‘ a ‚pětky.‘ To mělo za následek, že se více lidí navzájem znalo a zapříčinilo, že již v lednu 1940 došlo v Ostravě k širokému zatýkání ilegálních pracovníků KSČ gestapem.*“¹⁶³ Smrkovský působil v Ostravě od 1. srpna 1939, v důsledku tohoto nebezpečí opouští Ostravu dne 10. března 1940.¹⁶⁴

Mezi zatčenými ostravskými komunistickými odbojáři byl i Ferdinand Rygula, který se podílel na vybudování ilegální tiskárny a byl v kontaktu se Smrkovským. Zápis o jeho výpovědi se nachází ve vyšetřovacím spisu.¹⁶⁵ Rygula líčí, že po jedné schůzce se Smrkovským byl v únoru 1940 zatčen gestapem. Po několikaměsíčním vyšetřování gestapem, kdy byl nucen prozradit své spolupracovníky, byl odsouzen na patnáct let. Ve věznici v polské Ratiboři se setkal i s jinými odsouzenými ostravskými komunisty. Při výslechu na krajském velitelství StB v Ostravě v roce 1951 uvedl, že ze všech informací, které získal, vyplývá, že se Smrkovský „*spojil s Gestapáky.*“ Zmiňuje, že gestapo při vyšetřování mělo informace, které údajně věděl pouze Smrkovský a také mu bylo zvláštní, že Smrkovský nebyl několikrát zatčen, ačkoliv jiní jeho spolupracovníci ano.

U výslechu, i při možnosti snížené pozornosti a únavy, však Smrkovský na přímou otázku ohledně spolupráce s gestapem odpovídá jednoznačně negativně. Z odpovědi Smrkovského ohledně působení v Brně, Ostravě a později v Plzni a Praze, je možno vyvozovat závěr, že gestapo mohlo velice brzy vypozerovat Smrkovského důležitost pro

¹⁶³ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 114. Podtržení je součástí protokolu.

¹⁶⁴ Viz: ČVANDA, František a Bohumil PEKÁREK. *Fronta v podzemí*. Ostrava: Profil, 1967, s. 96. Smrkovský působil v Ostravě od 1. 8. 1939 do 10. 3. 1940.

¹⁶⁵ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 56-59.

komunistický odboj a vyčkávalo s jeho zatčením. To také Smrkovský v odpovědi přiznal. „Připouštím, že gestapo příležitosti mého zatčení v Ostravě [sic] jak o tom vypovídají RYGULA a TEPER, mělo. Že však k tomuto nedošlo, nedovedu osvětlit.“¹⁶⁶ Dále výše vyřčenou hypotézu potvrzuje výrokem o tom, že pražské gestapo disponovalo informacemi o jeho pobytu a působení. Při zatýkání Aloise Svobody v bytě jeho bratra v Praze-Ruzyni, jak bylo zmíněno ve výpovědi svědkyně Svárovské a Svobodova bratra Václava, byl Smrkovský přítomen, ale nebyl zatčen, neboť gestapo neprovádělo domovní prohlídku, ačkoliv osoby byly hledané z politických důvodů. Smrkovský k této situaci vysvětlení nepodal, ale dodal, že v té době byl gestapem veřejně hledán, byl podrobně popsán jeho vzhled, a údajně vyhlášena odměna milion korun za jeho dopadení.

Závěr první části protokolu ze dne 21. listopadu 1953 tvoří otázky ohledně působení v ČNR během závěrečných dnů druhé světové války. Dvě a čtvrt stránky výpovědi k tomuto tématu jsou ale přeškrtnuty,¹⁶⁷ obsahují zejména popis jednání o kapitulaci německých vojsk. Jedinou informací, kterou by vyšetřující mohli přičíst Smrkovskému k vině, bylo závěrečné vyjádření k důsledkům německé kapitulace vyjednané ČNR. Smrkovský jmenuje negativní politické důsledky a možnost zhoršení vztahu se Sovětským svazem, neboť „Česká reakce ve svých časopisech ihned po osvobození hlásala a tvrdila, že jsme se osvobodili vlastní silou, čímž sledovala a podkopávala vztahy našeho lidu k Sovětskému svazu, našemu osvoboditeli.“¹⁶⁸ Po této Smrkovského odpovědi byl výslech přerušen.

Pokračoval dne 25. listopadu otázkami na Smrkovského poválečné působení. Ke kartotéce gestapa, kterou měl Smrkovskému údajně předat obchodník s rádií, lidovec Fusek, se Smrkovský nejprve nevyjádřil, prý mu Fusek předal písemnosti týkající se strany lidové. Po konfrontaci s výpovědí svědka Štolovského, který popsal onu návštěvu Fuska, připustil Smrkovský, že šlo o materiály gestapa, které ovšem „předal ihned na sekretariát

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 115.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 118, 119.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 119.

*ÚV-KSČ Josefu Frankovi nebo Rudolfu Slánskému. Pravděpodobně však Rudolfu Slánskému, kterého jsem znal již z dob první republiky.*¹⁶⁹

A kolem styků s osobou Slánského se výslech pohybuje nadále, mnohé z otázek se snaží prokázat Smrkovského zapojení do protistátního spikleneckého centra. Ona známost se Slánským měla Smrkovskému, dle tvrzení jeho samotného, zajistit pracovní místo. Nabízeno mu bylo místo krajského sekretáře v Ostravě, což Smrkovský odmítl a vyslovil svůj dlouhodobý sen pracovat v zemědělství. Tak Slánský údajně osobně slíbil Smrkovskému pomoc a přímluvu při hledání pozice na ministerstvu zemědělství. Časem se tak Smrkovský stal předsedou Národního pozemkového fondu. Zde přicházejí od vyšetřovatele přímé dotazy na nepřátelskou činnost a pokyny od Slánského, což Smrkovský odmítá. Nátlak však pokračuje, a tak Smrkovský, který si v průběhu výslechu uvědomuje, že nejspíše bude konfrontován s výpovědí svědků, přiznává některé chyby sám. „*Přiznávám, že jsem do služeb NPF přijal osoby, jejichž pochybná minulost mi buď nebyla známa, nebo které se v pozdější době projeví jako živly lidově demokratickému zřízení nepřátelské,*“ zní jeho sebekritika¹⁷⁰

Až do závěru této části výslechu se vyšetřovatel věnuje osobě Veleslava Wahla,¹⁷¹ kterého Smrkovský znal z ČNR, jejíž byl Wahl ve svých 22 letech nejmladším členem. Wahla, sociálního demokrata a přítele Jaromíra Nechanského, kterého znal taktéž z působení v ČNR, jmenoval na jaře 1947 svým tajemníkem na NPF. Smrkovský sám uvádí, že z důvodu stranické příslušnosti Wahla ho zhruba v polovině roku 1947 přeřadil na místo referenta a ke konci roku Wahl po dohodě z NFP odešel. Wahl byl v roce 1949 obviněn a odsouzen k trestu spolu s Nechanským za velezradu a vyzvědačství, což také Smrkovský uvedl ve své

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 120.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 121.

¹⁷¹ Člen ČNR, ornitolog. Po válce začal studovat práva a vstoupil do sociální demokracie. Přítel a spolupracovník Jaromíra Nechanského, v roce 1950 odsouzen a popraven za údajnou špionáž. Více viz: GABERDÉNOVÁ, Lucie. *Příběhy bezpráví: projekt společnosti Člověk v tísni*. Praha: Člověk v tísni, 2007, s. 120-122.

výpovědi. To ovšem Smrkovského v očích vyslychajícího neobhájilo, neboť měl v zásobě připravené ony výpovědi svědků, které měly potvrdit přátelský vztah k „imperialistickým agentům.“ Výpověď předsedy prověřovací komise Svazu národní revoluce Františka Nohy, který se se Smrkovským poznal za společného působení v této organizaci, hovoří o několika přátelských schůzkách mezi Smrkovským a Wahlem mezi lety 1945-1947.¹⁷² Wahl byl také hostem u Smrkovského v bytě.

S Wahlem i Nechanským měl Smrkovský, dle své výpovědi, dobré vztahy, protože je znal z působení v ČNR. Proto se také za Nechanského přimlouval u Bedřicha Reicina při jeho snaze najít uplatnění ve zpravodajských službách. Vyslychající měl k dispozici úryvek z posudku, a tak se Smrkovský přiznal k napsání doporučení, které bylo uvedeno v závěru celého posudku na Nechanského. Věta napsaná a podepsaná Smrkovským: „*Poznal jsem špkt. Nechanského...a osobně ručím za jeho spolehlivost...*“,¹⁷³ je pak v protokolu dána do kontextu s jinou částí posudku, kde se píše, že „*Podle určitých náznaků pokládá za pravděpodobné, že na jistých místech byli pokládáni parašutisté z Anglie za agenty, pracující pro britskou tajnou službu...a o něm tvrzeno, že je příliš v důvěrných stycích s angličany [sic] a američany... [sic]*“¹⁷⁴ Po takto vznesených obviněních na konci výsledku zlomený Smrkovský nepopírá, že prosazoval do vedoucích funkcí agenty západních imperialistů.

Poslední část výpovědi z 30. listopadu 1953 se věnuje působení Smrkovského na ČSSS. Výslech začíná ostrou konfrontací s výpovědí Josefa Franka, který v rámci svého procesu vypovídal o Smrkovském, kterému spolu se Slánským údajně pomohli do funkce generálního ředitele ČSSS. Smrkovský byl Frankem přímo označen za agenta gestapa. „*Na*

¹⁷² Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 78-80.

¹⁷³ Tamtéž, s. 125. Jde o úryvek z původního dokumentu.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 125. Jde o úryvek z původního dokumentu.

*zemědělský úsek byl s mým souhlasem jmenován jako generální ředitel Československých státních statků a náměstek ministra zemědělství agent gestapa Josef Smrkovský.*¹⁷⁵

Vyšetřovatel se k otázkám ohledně spolupráce s gestapem nevrací, možná z důvodu předchozí výpovědi na toto téma, možná z důvodu jisté pochybnosti Smrkovského o výpovědi v té době již popraveného Franka. Z následného pokynu vyslychajícího lze považovat obvinění ze spolupráce za hotovu věc, neboť ten dá Smrkovskému jasný pokyn: „*Vypovídejte, jakou nepřátelskou činnost jste prováděl na tomto úseku čsl. zemědělství.*“¹⁷⁶ Možná lze ovšem tuto část označit za příklad tzv. otázkového protokolu.

Smrkovský opět přiznává svou chybu v oblasti kádrové politiky. Jmenuje konkrétní „závadné“ osoby a jejich původ, politickou orientaci nebo dřívější zaměstnání, což by mohly být potenciálně nebezpečné záležitosti. Zde je výťah z protokolu i s dobovými výrazy: Vedoucí plánovacího odboru Jirsík – předválečný agrárník. Vedoucí kádrového oddělení Vobora – člen kapitalistické policie. Tiskové oddělení Bach – sociální demokrat, Nekvasil – zatčen pro protistátní činnost. Stavební oddělení Novák, Cikhart – bývalí soukromí podnikatelé. Strojní oddělení Matějka, Chvojka – bývalí soukromí podnikatelé. Dále několik bývalých velkostatkářů, emigrant z Ruska po roce 1917, ředitel bývalých církevních statků. Vedoucí podnikohospodářského odboru JUDr. Dreksler – bývalý vysoký úředník prvorepublikového ministerstva zemědělství.¹⁷⁷

Ve věci dalšího pracovníka Josefa Hojdara, kterého Smrkovský jmenoval vedoucím podnikohospodářského odboru a jehož výpověď proti Smrkovskému byla rozebrána výše, jen toto: Hojdara Smrkovský údajně jmenoval na přímlovu Rudolfa Slánského, i s ohledem na jeho minulost a špatný kádrový profil. Hojdara obhajoval, dokonce poukazoval na to, že

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 127.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 128.

„*má cenu jeden milion korun denně.*“¹⁷⁸ Později dokonce, dle výpovědi spoluvězně z cely, obviňuje ministra Ďuriše, že poškodil státní statky tím, že trval na Hojdarově propuštění.¹⁷⁹

Obecně se Smrkovský netají tím, že v celém podniku, na nižších i vyšších složkách, byl velký počet bývalých agrárníků, což u zemědělského podniku jistě nepřekvapí, ale v obvinění ze špatného hospodaření a velezrady nepomůže. Smrkovský ve své výpovědi výslovně neuvádí důvod, proč se nesnažil staré struktury nahradit. Neuvádí ani důvod, který by byl očekáván, a to ten, že je málo nových kádrů a pokud jsou, tak nejsou schopni nahradit stávající. Místo toho jen doplňuje jména vedoucích pracovníků ČSSS, kteří nebyli prověřeni a hrozila u nich nepřátelská činnost.

Prověření neproběhlo ani u jednoho z vedoucích velkovýkrmny, tzv. gigantu, Ladislava Koldrta. Tak se dostáváme k závěrečné fázi výslechu, který se věnuje Smrkovského údajným chybám při výstavbě a provozu těchto zemědělských zařízení. Vedoucí Koldrt byl dle vyšetřovatelů „*dobrým služebníkem okupantů a jimi vyznamenaný: „Svatováclavskou orlicí,“ jejíž [sic] fotokopii vám předkládáme.*“¹⁸⁰ Smrkovský nepopírá a dodává, že při výběru tohoto vedoucího se spokojil „*s povrchním doporučení kádrového vedoucího ČSSS.*“

Když téma problému s výchovou nových „kádrů“ nezačal sám Smrkovský, dotkli se ho vyšetřovatelé. Smrkovský nechal v únoru 1949 zřídit v Pohořelicích ústřední učiliště ČSSS, ze kterého měli po pětiměsíčním školení vycházet tzv. nové dělnické kádry a nastupovat do funkcí ve státních statcích. Problém byl ovšem ten, že velké množství frekventantů bylo vyřazeno. Příčinu vidí obžaloba a částečně i Smrkovský v komisi pro posouzení znalostí frekventantů, ve které zasedal Josef Hojdar a další, kteří byli označeni za „*nepřátelské živly*“ a neměli zájem na výchově nových dělnických kádrů, proto je vyřazovali.

¹⁷⁸ Tamtéž. S. 129.

¹⁷⁹ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 3, s. 43.

¹⁸⁰ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 130. Fotokopie údajně udělené svatováclavské orlice se ve spisu nenachází.

Smrkovský se dostal do úzkých i při vysvětlování svého dalšího kroku ve funkci ředitele ČSSS. Koncem roku 1950 nařídil zrušit tzv. deputáty, tj. možnost odběru zemědělských produktů zaměstnanci ČSSS, čímž je měl poškodit. Že Smrkovský jednal nepřátelsky měla opět potvrdit výpověď Josefa Franka, který v úryvku použitém vyšetřovateli zařazuje Smrkovského mezi členy spiklenecké a nepřátelské skupiny.¹⁸¹ Smrkovský sice přiznává nepřátelské jednání vůči zaměstnancům, dodává ale, že tak konal na příkaz Josefa Franka, o jehož protistátních cílech nevěděl. Přiznal, že byl zodpovědný za kádrový stav na ČSSS. Vše ale konal dle postupů, které byly prosazovány Slánským a Frankem, kteří měli přímo na starosti zemědělskou politiku státu. Smrkovský se během vyšetřovacího procesu často obhajuje tím, že byl pouhým vykonavatelem příkazů skupiny kolem Slánského.

Sám se však nevyhnul obviněním, která souvisí s neefektivním hospodařením a špatnými investicemi, zejména u již zmíněných velkovýkrmnů prasat, produkčních stanic pro prasnice nebo rychlíren zeleniny.¹⁸² „S myšlenkou budování gigantů jsem přišel v létě 1949 sám a rovněž technický projekt byl vypracován na základě mého návrhu.“¹⁸³ Jelikož bylo všem zúčastněným výsledku jasné, že velkovýkrmny prasat byly velice nákladné, neefektivní a od staveb dalších bylo upuštěno, došlo opět ke snaze o propojení se členy údajného protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. Souhlas se stavbou dával Slánského zástupce pro věci hospodářské Josef Frank, a dokonce sám Slánský dal souhlas ke stavbě gigantu Rožmberk pro 15 tisíc kusů prasat. Smrkovský byl upozorňován z několika stran na nebezpečí související s výstavbou a provozem velkovýkrmnů, mimo jiné i při návštěvě SSSR v roce 1950. Celý podnik tak vyznívá jako „*velkorysá sabotáž*“, jak zmiňuje v protokolu vyšetřovatel.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 132.

¹⁸² Zařízení pro předpěstování nebo pěstování zeleniny v krytém prostředí (skleník, fóliovník).

¹⁸³ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 134. Slovo sám bylo vyšetřovateli dáno do rámečku.

Smrkovský je vykreslen spíše jako neschopný člověk, který poslouchá rozkazy Slánského a Franka, kteří provádějí svoji nepřátelskou a spikleneckou činnost. Zde můžeme pozorovat první náznak, že s obviněním Smrkovského z velezrady a jeho označením za člena Slánského skupiny to nebude pro vyšetřující orgány jednoduché, jak je vidno z průběhu výslechu a jeho výpovědí.

Z dalších otázek vyšetřovatelů vyplývá, že sbírali informace, které by mohly soudu sloužit i k obvinění Smrkovského z hospodářských deliktů. Závěr výslechu se tak věnuje nepodařeným investicím v oblasti živočišné i rostlinné výroby, například do rychlírny zeleniny v Obříství u Mělníka (nedostavěna z důvodu vysokých nákladů), do stavby drůbežárny v blízkosti Českých Budějovic (velký výskyt nemocí kvůli špatné poloze u hlavní silnice), do několika ovčínů (nevyhovovaly ovcím a ty hynuly), dále Smrkovský vypovídá o chybné volbě lokalit pro pěstování zeleniny a cukrové řepy, což údajně způsobilo nízké výnosy.

Smrkovskému byly také předloženy výpovědi dvou svědků o tom, že schvaloval falšování plánů plnění výroby a stavu prasnic. To Smrkovský rezolutně popřel hned po přečtení první výpovědi svědka Machačky, po seznámení s podobně znějící výpovědí o falšování od svědka Vrtišky se Smrkovský již nevyjádřil nebo mu ta možnost nebyla dána.¹⁸⁴

Na závěr výslechu přichází poněkolkáté přiznání Smrkovského k chybám a k nepřátelské činnosti, ovšem s důrazem na hospodářské škody. „*Přiznávám, že moje činnost v lidově demokratickém hospodářství byla nepřátelská, neboť jí byli [sic] způsobeny škody, čemuž nasvědčuje stav, v jakém se nacházejí Československé státní statky v době před mým zatčením. Se svojí činností jsem se úplně vyrovnal a jiné si nejsem vědom.*“¹⁸⁵

Výpověď Smrkovského sestavenou vyšetřovatelem Sklenákem lze číst jako dobře vystavěný dokument s finále hodným velkých dramat. Po několikeré konfrontaci s výpověďmi svědků nezbyvá vyslýchanému než se přiznat a vypovídat o své nepřátelské

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 136, 137.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 138.

činnosti. Mnohdy tak činí sám, bez otázek. Opět ale narážíme na limity tohoto úředního dokumentu, kdy bylo některé pasáže možno vynechat či upravit. Z protokolu o výpovědi se těžko poznají emoce, lze tak pouze spekulovat, do jaké míry byl Smrkovský, bezpochyby vysílený těžkými výslechy a násilím, schopen přemýšlet o svých odpovědích a do jisté míry taktizovat, neprozradit vše co ví, reagovat na výpovědi svědků a zároveň si vzpomínat na mnoho jmen z různých období svého života. Nezapomeňme také na vysokou míru úpravy ze strany vyšetřovatelů.

2.10 Zprávy z cely

Vyšetřovatelé StB používali při vyšetřování rozličné metody, které sloužily k rychlejšímu průběhu vyšetřování. Po dlouhých výsleších, mnohdy i nočních, doprovázených častým bitím a dalším fyzickým a psychickým násilím byli obvinění velice unavení a trpěl tím jejich fyzický a duševní stav. Často pak mohli v těch mála volných chvílích strávených na cele, v době intenzivních výslechů šlo maximálně o čtyři hodiny denně, podlehnout tíze emocí a prozradit informace, které nebyly určené uším vyšetřovatelů.

Proto bylo součástí vyšetřovacích metod nasazení člověka, který buď z přesvědčení nebo za slib určitých výhod, odposlouchával či aktivně získával informace od spoluvězně. Pasivní činnost spočívala hlavně v kontrole spoluvězně a jeho reakcí na probíhající výslechy. Aktivní činnost vyžadovala určité pokročilejší komunikační dovednosti, neboť úkolem bylo diskutovat o tématech zadaných vyšetřovateli a vztahujících se k procesu. Měli též přesvědčovat spoluvězně, aby spolupracoval s vyšetřovateli, zejména aby souhlasil s vypracovanými zprávami vyšetřovatelů.¹⁸⁶

¹⁸⁶ Tato metoda je doložena například u procesu s Miladou Horákovou, viz: KAPLAN, Karel. *Politický proces s Miladou Horákovou a spol.: komentované dokumenty*. Praha: EPOCH, 2019, s. 109-147.

Ve vyšetřovacím spisu Josefa Smrkovského se dochovala složka, která se popsané metodě získávání informací věnuje a je nazvána *Agenturky z cely*.¹⁸⁷ Jednotlivé zprávy přebírali vyšetřovatelé Homolka nebo Škorpík.¹⁸⁸

Ve spisu se nacházejí výpovědi dvou spoluvězňů-informátorů, kteří vyšetřovatelům poskytovali informace. Prvním byl jistý Michal Majder, který sdílel se Smrkovským celu ruzyňského vězení v době po Smrkovského zatčení a ve spise jsou zaznamenány zprávy, které podával od května do června roku 1951 v období prvních intenzivních výsledků, které Smrkovský absolvoval. Druhým informátorem, jehož zprávy jsou zaznamenány ve dvou obdobích – od srpna do listopadu roku 1951 a od začátku ledna do začátku března roku 1952, je Vilém Nový. Komunistický politik, bývalý šéfredaktor Rudého práva a člen ÚV KSČ byl zatčen v listopadu 1949 a pobýval v ruzyňské vazbě a taktéž jako Smrkovský čekal na rozsudek svého procesu. Byl obviněn ze špionáže pro cizí mocnosti, k čemuž nepochybně přispěl fakt, že během druhé světové války pobýval v londýnském exilu. V prosinci roku 1953 byl odsouzen na sedm let, propuštěn byl v roce 1954, následně byl rehabilitován.

2.10.1 Spoluvězeň Majder

Michal Majder zprávy většinou nepsal sám, ale diktoval vyšetřovatelům, kteří zapisovali a upravovali jeho výpověď. Jako osoba, která přijímala výpovědi, byl většinou uveden vyšetřovatel Homolka. Kromě zpráv zapsaných vyšetřovateli se v jiné části spisu dochovala i jedna strana ručně psané výpovědi vězně Majdera,¹⁸⁹ ze které poté Homolka vytvořil hotový dokument psaný na stroji.¹⁹⁰ Michal Majder psal slovensky. Pokud porovnáme ručně psaný text, plný gramatických chyb, chaotické stavby vět a opakování

¹⁸⁷ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 3.

¹⁸⁸ František Škorpík, narozen 1919, bývalé povolání: sazeč, ve službě od 27. 11. 1949. Viz: DOUBEK, Bohumil a Karel KAPLAN. *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002, s. 394.

¹⁸⁹ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 6, s. 34.

¹⁹⁰ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 3, s. 16, 17.

slov s oficiálními zápisy, lze prohlásit, že příslušníci StB měli s úpravou jeho textu jistě velmi práce. Zároveň to svědčí o nepříliš velké inteligenci Majderově. Jeho úkolem na cele bylo získávat informace či spíše poslouchat Smrkovského promluvy na cele. Ty se v té době týkaly zejména Pražského povstání, které bylo i hlavním tématem výslechů.

Jednotlivé listy s výpověďmi spoluvězňů nejsou jednotně pojmenovány. Většinou jsou nadepsány jménem Josef Smrkovský, jen zřídka je uvedeno, že jde o záznam výpovědi nebo agenturní záznam. Pro potřeby této práce je tak označujeme slovem zprávy.

V první zprávě z cely spoluvězeň Majder shrnuje, co mu Smrkovský vyprávěl o svém působení za války v komunistickém odboji.¹⁹¹ Majder vypovídá, že se Smrkovský přiznal ke spolupráci s Němci, která byla vynucená jeho zatčením a pohrůžkou jeho likvidace po vzoru jiných komunistických odbojářů. Smrkovského přesvědčil jeho známý Fiala, který pro Němce pracoval, aby podepsal spolupráci, že se bude mít dobře.¹⁹² Poté prý spolu působili v Praze a stali se placenými informátory gestapa s cílem upozorňovat na židovské členy KSČ, za což údajně dostával 1000 korun za každého Žida, dále plat 2000 korun měsíčně, přiděl cigaret, přístup do jídelny s jídlem zdarma a podíl ze zabavených věcí.

Takové informace se ale v protokolech o výpovědi Smrkovského ani dalších svědků nenacházejí. Je velice pravděpodobné, že tato zpráva byla vyšetřovateli upravena v jeho neprospěch. Jediné jméno, které se uvádí i ve Smrkovského výpovědích, je jméno

¹⁹¹ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 3, s. 4,5.

¹⁹² Zřejmě jde o Jaroslava Fialu. Předválečný člen KSČ, který působil i v jejím ilegálním vedení se po zatčení gestapem stal jedním z jeho nejaktivnějších konfidentů, v závěru války popraven samotnými Němci. Blíže viz: FENCL, Radek. Jaroslav Fiala. Konfident uvnitř III. ilegálního ústředního vedení KSČ. *Terezínské listy: sborník Památníku Terezín*. Praha: Oswald, 2010, s. 144-151. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/publikace/terezinske-listy>

příslušníka gestapa, který byl znám pod jménem Willi (v protokolech uvedeno též VYLI, VILI, VILY).¹⁹³

Majder byl vězněm, který byl nejspíše již odsouzen, v jeho ručně psané zprávě se nachází zmínka o tom, že je již šest let ve vězení.¹⁹⁴ Smrkovskému sdělil, že je možné, že se vrátí do Tábora nucených prací (TNP), kde bude mít návštěvy a větší přístup k informacím „z venku.“ Dohodli se se Smrkovským, že Majder se pokusí doručit zprávu Smrkovského manželce. Má jí sdělit, že Smrkovský je týrán a bit, dostává jen vodu a chléb. Chce, aby manželka kontaktovala „Mami,“ což měla být Marie Zápotocká, manželka tehdejšího předsedy vlády Antonína Zápotockého, se kterou byla vězněna Božena Smrkovská v koncentračním táboře Ravensbrück. V dalších zprávách z cely byla přezdívka Zápotocké vyšetřovatelům známa.

Na závěr zprávy zazní informace o Smrkovského pevné vůli a snaze nic neprozradit a k ničemu se nepřiznat, která se bude opakovat v mnoha zprávách z cely. „*Stále opakuje, že se nedozná kdy sním děleli [sic] co chtěli.*“¹⁹⁵ Zprávy podepsané, tedy i zapsané vyšetřovatelem Homolkou se vyznačují velkým množstvím překlepů a gramatických chyb. Je také třeba připomenout, že vězeň Majder nebyl člověk velkých intelektuálních kvalit. Majderovy výpovědi často obsahují polovičaté informace a pokud obsahují konkrétní informace, často jsou zkomolené nebo dochází k jisté manipulaci s fakty. I to může být důvod, proč vyšetřovatelé na Smrkovského později nasadili „*těžší kalibr*“ Viléma Nového.

¹⁹³ Šlo o Omara (Ottmara) Wilckeho, vrchního kriminálního tajemníka protikomunistického referátu II A. Ten byl po válce československými úřady vězněn, vyslýchán a popraven. Vyšetřovatelé Smrkovského případu jeho jméno nechali prolustrovat, viz: Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 7, s. 61.

Životopisná zmínka viz: ZÍTEK, Adam. Konfident dvou totalit: Životní příběh Břetislava Jeníčka. *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů ČR, 2015, č. 02, s. 40. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1504/039-055.pdf>

¹⁹⁴ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 6, s. 34.

¹⁹⁵ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 3, s. 5.

Ze strany spoluvězně Majdera dochází opakovaně také k aktivnímu tázání se ohledně obecných témat domácí i zahraniční politiky a současné politické situace. Cílem má být nejspíše získání Smrkovského emočně vypjaté reakce či prohlášení, které by mohlo vyšetřovatelům pomoci při formulaci témat a otázek při výslechu. Dozvíme se tak, že si Smrkovský vývoj v zemědělské politice „*představoval také jinak, neřekl však jak.*“¹⁹⁶

V několika zprávách je uvedeno, že se Smrkovský sám tázal Majdera na jeho názor na mezinárodní situaci a zda dojde k válce. Ve zprávě ze dne 23. května 1951 pak Majder předpoví, že válka vypukne příští rok, Smrkovský souhlasí a svůj názor podloží poznámkou, že tento názor slyšel od představitelů americké armády při jednáních v průběhu Pražského povstání.¹⁹⁷ Smrkovského role v květnových událostech je, kromě údajné spolupráce s gestapem, častým tématem rozhovoru mezi vězni. Zejména je důrazně zmiňován jakýkoliv styk s Američany a také kontakt s Veleslavem Wahlem a Jaromírem Nechanským. Tito už byli v té době odsouzeni a popraveni. Smrkovský byl v době jejich procesu na svobodě, zmínil prý, že o Wahlově kontaktu s Američany věděl a že byl prý v průběhu Wahlova procesu málem odhalen a označen jako jeho spolupracovník. Smrkovský kontakt s Wahlem ani Nechanským při výsleších nepopíral. Tím, že byl jejich spolupracovníkem může být myšleno společné působení v ČNR. Opět tak dochází k manipulaci s fakty ze strany vyšetřovatelů. Také je vidět potvrzení role Majdera jako provokatéra s jasně danými úkoly.

Smrkovský na cele často přemýšlí o možných závěrech svého procesu a o důsledcích pro něj. Tuší, že v případě sebemenší chyby a jakéhokoliv přiznání mu hrozí trest smrti, že představitelé moci mohou cokoli a že proces může být vykonstruovaný. Pokládá tak Majderovi do jisté míry existenciální otázku „*zda může být odsouzený [sic] když se k ničemu nedozná?*“ Majder připouští „*že i to je možné, když je dostatek důkazů.*“¹⁹⁸ Smrkovský nad oním prohlášením prý dlouho přemýšlí. Majder, nejspíše v souladu s pokyny vyšetřovatelů, doporučuje Smrkovskému se přiznat „*a bude odsouzen na několik roků než-li prodělávat*

¹⁹⁶ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 3, s. 6.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 7.

¹⁹⁸ Tamtéž. S. 8.

*takové výsledky po kterých přijde vždy zničený a že stejně to příští rok praskne a bude osvobozen.*¹⁹⁹ V této jedné větě ze zprávy je jasně vidět taktika a úkol vězně nasazeného do cely k získávání informací a ovlivnění pohledu spoluvězně. Smrkovský, ještě před půldruhým měsícem vrcholný představitel státní moci, si ovšem uvědomuje možný výsledek jeho procesu a Majderovo tvrzení odmítá s poukazem na fakt, že jeho proces je vážnější a může skončit trestem smrti. Majder s oním Smrkovského vyjádřením nesouhlasí, ale Smrkovský si stojí za svým.

Smrkovský se snaží být ostražitý, často se snaží hlídat si každé slovo, v určitých momentech se dá říct, že snad Majderovi i důvěřuje, neboť, dle výpovědi Majdera *„stále kouká na dvěře zda někdo neposlouchá a často MAJDERA napomíná aby byl opatrný.“*²⁰⁰ Někdy s Majderem údajně mluví německy. Ostražitost je patrná zejména při hovoru o otázkách blížícího se převratu či války. Otázkou je, jak moc toto Smrkovského jednání ovlivnil psychický a fyzický stav, neboť šlo o období celodenních výslechů. O otázce manipulace s obsahem zpráv ze strany vyšetřovatelů nemluvě.

V konverzaci mezi vězni Majderem a Smrkovským došlo i na jména Slánský a Frank. Ve zprávě ze dne 25. května 1951 nabízí Majder opět možné předání informací Smrkovského manželce.²⁰¹ Smrkovský by manželce rád sdělil *„že není v Praze nýbrž blízko Ruzyňského [sic] letiště a že je zatčen pro okupaci a povstání. Mimo toho žádal aby řekl manželce [sic] že je to práce RUDY a ona že prý již bude vědět o koho jde a zařídí potřebné.“*²⁰² Referent konající zápis Majderovy výpovědi uvádí, že Rudou je míněn Rudolf Slánský.

Pro další průběh vyšetřování je zajímavá informace ohledně Smrkovského příjmů. Majder uvádí, že Smrkovský nevyjádřil obavy ohledně rodinné finanční situace, neboť

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Tamtéž, s. 10.

²⁰² Tamtéž.

disponují domem v Doksech, kam se manželka s dětmi nejspíše odstěhuje a taktéž mají dostatečnou finanční rezervu, která byla vytvořena nejen z vysokého platu 18 000 korun měsíčně, ale také z vedlejších příjmů! Smrkovský prý uvedl, že díky jeho přímlově byl jistému řediteli snížen trest za sabotáž na dva roky. Majder, či spíše vyšetřovatel Homolka, uvedenou informaci spojuje s možnou finanční odměnou pro Smrkovského, ačkoliv ten to ve své promluvě přímo neuvedl. Uvedené skutečnosti ohledně finančního zajištění rodiny lze porovnat s předchozím popisem skutečné životní situace Boženy Smrkovské a existenčních problémů zejména bezprostředně po uvěznění jejího manžela.

V tomto období byl Majder vyšetřovateli využíván jako informátor denně. Dne 26. května 1951 tak ve zprávě můžeme číst výpověď o Smrkovského chování po návratu z nočního výslechu, který pro něj musel být opravdu náročný neboť „*po nočním výslechu sprostě nadával a přitom řekl ty svině se ještě dost nenachlastali krve a ještě by chtěli mojí.*“²⁰³ Upozorňoval také na lidi „*kteří byli násilím odstraněni jako president BENEŠ a JAN MASARIK [sic] který po svém návratu z Ameriky byl vyhozen z okna.*“²⁰⁴ O špatném psychickém rozpoložení Smrkovského také svědčí, že se Majdera několikrát tázal „*zda je možné aby VÁHL [sic] a NECHANSKÝ kteří byli odsouzeni k trestu smrti ještě žili.*“²⁰⁵

Smrkovského chování bylo opravdu ovlivněno těžkými výslechy plnými fyzického násilí, některé informace, které pak prozradil po návratu z výslechu spoluvězni Majderovi tak mohly být zkreslené, nadsazené či vymyšlené. Jsou to ale přesně takové informace, kterých lze proti obviněnému použít a přitížit mu. Jako příklad uveďme Smrkovského údajnou vzpomínku na život v Protektorátu, kterou zachycuje zpráva ze dne 26. května 1951. Majder uvádí, že Smrkovský vzpomínal na dobu Protektorátu jako na klidné období, jehož část prožil v hotelu Savoy, měl přístup do jídelny německé policie díky dobrým stykům s Němcem Vilým. Také údajně na cele zatoužil po sklence vermutu nebo rumu a cigaretě.

²⁰³ Tamtéž, s. 11.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Tamtéž.

Na Majderovu otázku, jestli rád pil, prý Smrkovský odpověděl, že někdy utratil za „*tyto věci měsíčně až 20 000 Kčs.*“²⁰⁶

V průběhu své práce jsem nenarazil na známky příklonnosti Smrkovského k alkoholu, byl ovšem silný kuřák a cigarety byly jeho základní výbavou,²⁰⁷ i ve svých pozdějších poznámkách k vyšetřování poukazuje na fakt, že mu při výsleších nebylo povoleno kouřit. Svému spoluvězni Majderovi pochvalně vyprávěl o dozorci, který mu toto dovolil, a ještě mu nechal odnést si „*špačky*“ na celu.²⁰⁸

Smrkovský se v těžkých chvílích, dle výpovědi spoluvězně Majdera, posiloval myšlenkou na blížící se státní převrat a obsazení Československa americkou armádou. V protokolu z 29. května 1951 říká, že ke změnám dojde již tento rok po žních s důrazem na fakt, že Američané nebudou chtít poničit úrodu. Připomeňme jen, že Smrkovský vždy hájil svůj krok v květnovém povstání, kdy nedovolil, aby ČNR souhlasila s možným postupem amerických vojsk směrem ku Praze.²⁰⁹

Pokud takto mluví přesvědčený komunista, který ještě nedávno budoval stát podle sovětského vzoru, svědčí to o těžkém psychickém stavu, do kterého se dostal po náročných výsleších plných násilí a do jisté míry také nespokojeností s dosavadním vývojem, kdy jsou přesvědčení komunisté a dlouholetí členové strany obětmi politicky vykonstruovaných procesů. Tento stav nelze nazvat vystřízlivěním a změnou názorové orientace, neboť Smrkovský na ideu komunismu nikdy nezanevře a přesvědčeným komunistou bude do konce života. Určité pochybnosti mu ale zůstanou. Také možná prošel jistou změnou hodnotové orientace, což lze pozorovat například při nedobrovolném pobytu v Moskvě v srpnu 1968, kdy byl, při vědomí své osobní historie, připraven na všechno.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ Tabatěrka byla mezi i mezi zabavenými osobními věcmi.

²⁰⁸ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 3, s. 15.

²⁰⁹ Také to mnohokrát zmiňuje, viz např.: ČESKÁ NÁRODNÍ RADA A PRAŽSKÉ POVSTÁNÍ: Rozhovor s Josefem Smrkovským. *Dějiny a současnost*. Praha: Orbis, 1965, č.4, s. 1-3.

Druhou variantou je, že výpověď spoluvězně Majdera byla vymyšlená nebo vyšetřovateli záměrně přepsána, aby bylo Smrkovskému přitíženo v jeho obviněních. To byl typický postup vyšetřovatelů StB v tomto období.²¹⁰ Zprávy z cely je tak třeba brát s rezervou.

Pokoření Smrkovského a jeho nenávistné, ale také poráženecké promluvy pokračovaly. Po návratu z nočního výslechu přirovnává vyšetřovatele ke gestapákům a slibuje, že si to s nimi na svobodě vyřídí. Odevzdaně působí jeho údajná promluva o tom „že na všechny funkce i na stranu se vysere.“²¹¹ Zároveň při vědomí otázek a vedlejších okolností si Smrkovský plně uvědomil, co mu hrozí a z čeho může být obviněn. Má strach zejména z jeho vztahu s již popraveným Veleoslavem Wahlem, který byl po určitou dobu jeho tajemníkem na NPF. I Majderovi prý přiznal, že od zatčení Wahla počítal i se svým zatčením.

V závěrečné zprávě od Majdera ze dne 8. června 1951 je shrnuto obvyklé Smrkovského chování po návratu z výslechu a také zmíněno rozdílné chování a přístup některých vyšetřovatelů.²¹² Dále je zachycena Smrkovského stížnost na poměry ve státě, na platovou nerovnost a na špatnou náladu obyvatel, kteří se prý bojí a žijí pod nátlakem.

Ze zápisů Smrkovského promluv je patrná jeho taktika. Smrkovský zvolil taktiku nic neprozradit a pokud ano, tak lidi, které to nemohlo ohrozit, tedy ty, kteří jsou mrtví nebo za hranicemi. Jeho jasným cílem je nedostat trest smrti, jakýkoliv jiný trest je ochotný přijmout, věří ve změnu poměrů a případnou revizi procesu. Majderovi uvedl. „*Nezáleží mu prý již natom [sic] zda dostane 30. roků [sic] a nebo doživotí jen aby nedostal trest smrti.*“²¹³

²¹⁰ Viz např.: KAPLAN, Karel. *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha: Mladá fronta, 1992, s. 179-181.

²¹¹ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 3, s. 14.

²¹² Tamtéž, s. 16, 17.

²¹³ Tamtéž, s. 16.

2.10.2 Spoluvězeň Nový

U zpráv z cely, které poskytoval Vilém Nový lze pozorovat jisté změny ve formě i obsahu. Zejména jde o vyšší kvalitu vyjadřování a srozumitelnosti svědčící o intelektu, politické a novinářské zkušenosti Viléma Nového. Vzhledem k minimu gramatických chyb a překlepů, pečlivému dodržování správné interpunkce, psaní velkých písmen a přímých řečí lze předpokládat, že Nový psal zprávy sám nebo pečlivě dbal na kontrolu zápisu. Vzhledem k některým ojedinělým a později nepotvrzeným obviněním nelze považovat zprávy Nového za stoprocentně důvěryhodné, samozřejmě existuje možnost manipulace s některými prohlášeními Smrkovského ať už ze strany vyšetřovatelů nebo po dohodě s nimi samotným Vilémem Novým.

V první zprávě ze dne 8. října 1951 dochází k jistému shrnutí dosavadního průběhu Smrkovského procesu.²¹⁴ Ten je, dle Nového zprávy, obviněn ze spolupráce s gestapem, s Američany v době Pražského povstání a s emigrací na Západě. Poslední obvinění se snaží doložit napojení Smrkovského na skupinu Šling – Švermová, v té době již zatčených politiků KSČ čekajících na proces.²¹⁵ Nový také píše, že existuje Smrkovského přiznání k některým činům, ze kterých byl obviněn.²¹⁶ Smrkovský ale od začátku tvrdí, že obvinění jsou falešná a jeho přiznání že je vynuceno bitím a týráním. Nový v závěru označuje Smrkovského jako člověka „vyšinutého z kolejí“ a plného nenávisti ke Státní bezpečnosti, který si myslí, že se proti němu spikly všechny temné živly. Je zde vidět jistá servilita Nového k vyšetřovatelům, ale také potvrzení Smrkovského chování, kdy nešetří nadávkami na vyšetřovatele a cítí pocit křivdy a nespravedlnosti ve svém procesu.

²¹⁴ Tamtéž, s. 18.

²¹⁵ Otto Šling, bývalý vedoucí tajemník krajského výboru KSČ v Brně, odsouzen a popraven v procesu se Slánským, Marie Švermová, bývalá členka ÚV KSČ, odsouzena v navazujícím procesu na doživotí, po pěti letech propuštěna a později rehabilitována. Ke Švermové viz: PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. Praha: Brána, 2006, s. 74-104.

²¹⁶ Ručně psané poznámky Smrkovského viz: Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 2, s. 234-236.

Hovory dvou spoluvězňů se točí okolo předchozího průběhu vyšetřování, Smrkovský se snaží Novému sdělit, že všechna přiznání, která při výsleších řekl, jsou vynucená na základě fyzického násilí. Vypočítává Novému, co přiznal. Jde o často citovanou příhodu ohledně jeho možné spolupráce s gestapem, kdy po zadržení a výslechu v Petschkově paláci sdělil Němcům několik jmen. Smrkovský říká, že sdělil čtyři jména komunistických odbojářů z Ostravy a další čtyři z Havlíčkova Brodu, o nichž ale věděl, že jsou již zatčení. Po dalším nátlaku s cílem uspokojit příslušníky gestapa pak prý při několika dalších výsleších uvedl jména osmi lidí z jeho rodné vesnice. Tato informace zůstává nedoplněna o jméno rodné vsi Velenka a o fakt, že Smrkovský sdělil jména již mrtvých lidí nebo rodin, které se z Velenky odstěhovaly již před válkou, což bylo později potvrzeno i rehabilitační komisí.²¹⁷ Ve spisu se skutečně nachází tužkou psaná výpověď s názvem: *Které lidi jsem jmenoval jako komunisty při mém zatčení Gestapem 28. (29?) XII 1940 – před tím, než jsem přijal závazek, že budu spolupracovat s Gestapem.*²¹⁸ Je v něm uvedeno jedenáct příjmení, nad všemi jsou modrou propiskou doplněny značky, nejspíše křížky.²¹⁹

Dalším přiznáním, jež Smrkovský učinil, byla placená spolupráce s gestapem. Vyšetřovateli údajně musel pod nátlakem přiznat, že přijal od gestapa peníze. Poté, co Smrkovský uvedl částku 3500 marek, což se vyšetřovateli zdálo málo a navrhoval částku 20 000 marek, to Smrkovský prý „usmlouval“ na částku 7000 marek. Ve spisu máme opět důkaz nedatovaného vlastnoručně psaného přiznání Smrkovského, které bylo nejspíše násilím vynuceno vyšetřovateli.²²⁰ Uvádí se zde odlišná částka. „*Doznávám, že jsem přijal v letech 1941, 1942, 1943 a 1944 po 2.000 Markách a v r. 1945 částku 5.000 Marek, celkem částku 13.000 Marek.*“²²¹

²¹⁷ Viz: Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 59-60, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 29. srpna 1955, aj. 75, bod 11, Návrh na řešení případu Josefa Smrkovského.

²¹⁸ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 2, s. 318-319.

²¹⁹ Tamtéž. Viz příloha č. 7.

²²⁰ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 2, s. 327, 329.

²²¹ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 2, s. 329.

Toto jsou přiznání, které Smrkovský údajně sdělil vyšetřovatelům StB. V hovoru s Novým ovšem vše popírá a uvádí, že gestapem nikdy zatčen nebyl. Vše nasvědčuje tomu, že v období těchto Nového zpráv již nebyl Smrkovský těžce vyslýchán a začal si uvědomovat, co byl vyšetřovateli donucen vypovědět.

Ve zprávách z cely od Viléma Nového se také nově setkáváme s popisem Smrkovského výslechů včetně detailů. Nemohl prý vydržet neustálé bití, vyhrožování a poukazoval také na metody a inteligenci jednotlivých vyšetřovatelů. O jednom tak říká, že to je „neinteligentní dělník, hrubec.“²²² V souvislosti s výsledkem, který vedl jistý major, nejspíše Doubek, pak uvádí tvrdý psychický nátlak s vyhrožováním uvěznění jeho manželky a umístění dětí do sirotčince. Samotnému Smrkovskému pak prý hrozí podobný osud jako Milanu Reimanovi, bývalému vedoucímu kanceláře Úřadu Předsednictva vlády ČSR, který ve stejné věznici spáchal sebevraždu.²²³ „Řekne se na veřejnosti, že jste zemřel nebo spáchal sebevraždu, zbude z vás jeho [sic] hromádka popela na pohnojení jednoho záhonu špenátu,“ prohlásil prý onen major.²²⁴ O hrozbě podobného osudu jako u Reimana je zmínka i ve zprávě ze dne 26. října 1951. „Prý to s ním mohlo dopadnout jako s Milanem Reimanem, který zde byl připraven o život a navenek se řeklo, že to byla sebevražda.“²²⁵ Později se Smrkovský Novému zmiňuje i o pobytu v temnici, otékání nohou z dlouhého státní a nevyspání. Zazní i informace o 85 pohlavcích za výslech a zlomeném žebrou.²²⁶

²²² Smrkovský uvádí, že vyšetřovatel měl na košili monogram F. H., šlo tedy nejspíše o Homolku. Viz: Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 3, s. 21.

²²³ Okolnosti ohledně Reimanovy údajné sebevraždy zůstávají dodnes nevyjasněné, možná je i varianta smrti v důsledku fyzického násilí při výslechu. Blíže viz: KALOUS, Jan. Šetření sebevraždy Milana Reimana. *Securitas imperii: sborník k problematice bezpečnostních služeb*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006, č. 13, s. 108-112. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/publikace-securitas-imperii-01-14.aspx?q=Y2hudW09MTM%3D>

²²⁴ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 3, s. 21.

²²⁵ Tamtéž, s. 33, 34.

²²⁶ Tamtéž, s. 24. Blíže viz kapitola 2.6 Vyšetřovací metody.

Smrkovský se ve své čínorodosti a vědomí, že jde o boj na život a na smrt, snaží kontaktovat vedoucí příslušníky státu, prezidenta Gottwalda a předsedu vlády Zápotockého, kteří by mu údajně mohli být nakloněni a jeho situaci řešit. Také s jistým pocitem naděje hledí k soudnímu procesu, kdy bude mít příležitost se obhájit a zkritizovat vyšetřovatele a metody StB. Věří, že se u soudu, pokud bude veřejný, s jeho případem seznámí veřejnost a pokud bude tajný tak alespoň vrcholní političtí představitelé.

Důvěru ke Gottwaldovi ale zpochybní Smrkovského negativní vyjádření o jmenování Aloise Čepičky do funkce ministra národní obrany, což je podle Smrkovského „*rodinná záležitost*“²²⁷ Nevyhýbá se ani kritice dalších vrcholných představitelů moci. Ministra informací Václava Kopeckého označuje jako demagoga a mstivého člověka. Důležitější pro jeho proces jsou poznámky o generálním tajemníkovi Slánském, jejichž vzájemný vztah, ne poprvé, označuje jako nepřátelský. Svého přímého nadřízeného, ministra zemědělství Ďuriše, označuje jako hysterika a „*chorobně ješitného člověka*,“ který vše co dělá, dělá nejen pro stranu, ale pro svůj prospěch, právě z důvodu chorobné ješitnosti. Smrkovského kritika Ďuriše je často zachycena i v zápisech protokolů o výsledku nebo ve Smrkovského ručně psaných poznámkách. V nich mimo jiné vysvětluje i to, jak se s Ďurišem seznámili. Když se Smrkovský po válce začal specializovat na zemědělskou politiku, Ďuriš byl první, kdo s ním navázal kontakt, neboť Smrkovský neměl žádné známosti. „*Stál jsem sám jako kůl v plotě. V té situaci mě začal věnovat pozornost J. Ďuriš a já jsem se pak v krátkém čase stal jeho jedním z nejbližších spolupracovníků.*“²²⁸ Smrkovského důvěra v Ďuriše se později změnila v kritiku. Mezi oběma panovala nevraživost, která mohla hrát roli i ve Smrkovského zatčení. Určité náznaky můžeme vysledovat například z pozdějšího vyjádření Antonína Novotného v období jeho politického konce v březnu roku 1968. V projevu předsednictvu ÚV KSČ dne 14. března 1968 mluví o situaci ve straně a varuje před radikálními změnami. „*Řeknu otevřeně, když jsem na Hradě u příležitosti výročí rolnických komisí viděl soudruha*

²²⁷ Tamtéž, s. 22. Jde o zjevnou narážku na sňatek Čepičky s Gottwaldovou dcerou Martou.

²²⁸ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 2, s. 240.

*Smrkovského se soudruhem Ďurišem, já jsem zůstal překvapen. A já bych mohl, soudruzi, říci, kdo dostal s. Smrkovského do kriminálu.*²²⁹

Dále se Nový ve zprávách z cely zmiňuje, že se Smrkovský od vyšetřovatelů dozvěděl o zatčení dalších vrcholných politiků, Karla Švába a Osvalda Závodského.²³⁰ Smrkovskému vyšetřovatel údajně řekl, že oba „*mluvili jako kniha*,“ neboť byli znalí práce v bezpečnostních službách a věděli, co jim hrozí v případě zapírání.²³¹

Tyto informace opět působí na Smrkovského psychickou kondici, čehož si všímá i Nový ve zprávě ze dne 12. října 1951. „*Za posl. den projevuje se u něho nápadná skleslost, má záchvaty sentimentality, mluví o sebevraždě, a plakal, když hovořil o svých dětech.*“²³² Metody vyšetřovatelů, které obnášejí nejen fyzický, ale i psychický nátlak označuje za „*rafinovanější a nelidštější než za nacistů*“²³³ Tato Smrkovského pochmurná nálada je zachycena i v Nového zprávě ze dne 15. října 1951. Smrkovský po návratu z výsledku údajně plakal a „*říkal že kdyby nebylo jeho dětí, že by si o klosetový [sic] kámen rozbil lebku.*“²³⁴

Zároveň ale, při vši depresi, přemýšlí nad okolnostmi pobytu Viléma Nového v jeho cele. Upozorňuje ho, respektive podezírá vyšetřovatele, že k němu na celu dříve umístili osobu (myšlen Majder), která mu radila, aby se ke všemu přiznal a nenechal se bít a týrat při výsleších. Ve zprávě ze dne 22. října 1951 uvádí Nový, že mu Smrkovský přímo řekl, že si myslí, že je Nový na něj nasazen.²³⁵ Nikoliv však z iniciativy StB, ale z příkazu vedení strany. Nový, jako „*zkušený politický pracovník*,“ má prý za úkol pozorovat Smrkovského chování a

²²⁹ KAPLAN, Karel. *Antonín Novotný: vzestup a pád "lidového" aparátčíka*. Brno: Barrister & Principal, 2011, s. 291.

²³⁰ Karel Šváb, bývalý náměstek ministra národní bezpečnosti, odsouzen a popraven v procesu se Slánským, Osvald Závodský, bývalý náčelník StB, odsouzen a popraven v roce 1954.

²³¹ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 3, s. 25.

²³² Tamtéž, s. 24.

²³³ Tamtéž.

²³⁴ Tamtéž, s. 26.

²³⁵ Tamtéž, s. 31-32.

má být schopen o něm podat zprávu. Nový po tomto Smrkovského přímém tvrzení pozoruje jeho rezervovanost při rozhovorech o jeho procesu. Píše, že o svém případě prý Smrkovský mluvit nechce, ačkoliv jiným politickým tématům se nevyhýbá.

Zajímavá je poznámka, která svědčí o tom, že Smrkovský po několika měsících výslechů tuší, co chtějí vyšetřovatelé slyšet a že ví, jak získat chvíli času a vyhnout se bití. A to klamáním a vymyšlením si. Vyprávěl tak prý vyšetřovateli, že měl kontakt s hradním kancléřem Smutným a že spolu dokonce komunikovali pomocí domluvené spojky – osoby se jménem Bílý. Smrkovský se se Smutným znal jen zběžně a jméno spojky si prostě vymyslel, na což přišli po ověření i vyšetřovatelé.²³⁶

Naděje, jak již bylo zmíněno, vkládá Smrkovský do veřejného procesu a do možnosti kontaktu s vrcholnými politickými představiteli, zejména se Zápotockým. Toho dokonce označil za jistého nástupce Gottwalda, který trpí zdravotními problémy, které mu neumožní vykonávat funkci. Informace údajně získal od „*partijního*“ lékaře dr. Smělého.²³⁷

Ve zprávě ze dne 17. října 1951²³⁸ zmiňuje Nový, že se Smrkovský připravuje na obhajobu v blížícím se soudním procesu. StB proti němu nemá žádných přímých obvinění než kartotéku gestapa, kde je prý označen za spolupracovníka (Mitarbeiter). Smrkovský ale později Novému říká, že slovo Mitarbeiter tam nemohlo být napsáno gestapem a že jde o provokaci.²³⁹ Kartotéku údajně Smrkovský v květnových dnech roku 1945 získal a odevzdal ji později buď svému nadřízenému, ministru Ďurišovi nebo přímo na ÚV. Nejspíše šlo ale o provokaci StB, která dokument vytvořila jako důkaz proti Smrkovskému.

Smrkovského obhajobu shrnul ve zprávě Vilém Nový přehledně do pěti bodů označených písmeny a-e.²⁴⁰ Smrkovský prý bude tvrdit, že kartotéka je falešná, že šlo o

²³⁶ Tamtéž, s. 27.

²³⁷ Tamtéž, s. 27, 36. Možná narážka na Gottwaldův zdravotní stav a postupující syfilidu.

²³⁸ Tamtéž, s. 38-40.

²³⁹ Tamtéž, s. 38.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 28.

provokaci Němců a že jde o dokument brněnského gestapa, on ovšem v Brně nebyl.²⁴¹ Dále, že byl po jistou dobu vyřazen z politického aparátu ilegální KSČ, a tak nemohl být spolupracovníkem gestapa. V dalším bodě tvrdí, že se bude odvolávat na svědky, tj. lidi, u kterých se skrýval a kteří dosvědčí, jak se za okupace choval. V posledním bodě je pak zmíněna Jarmila Taussigová,²⁴² která ho v období společného působení v komunistickém odboji údajně nabádala, aby po velkých zatýkáních vstoupil do náhradního ústředního výboru. Smrkovský to odmítl s poznámkou o tom, že náhradní výbor již existuje. Kdyby prý byl agentem gestapa, informaci by mohl prozradit a Taussigová mohla být zatčena, což se nestalo. K Taussigové též zmiňuje, že ho po válce pomluvila a obvinila z lenosti v odbojové práci. Znali se ze společného působení v politice, Taussigová byla členkou ÚV KSČ. Zášť k ní později projevuje i v poznámce o tom, že je jistě Slánského milenkou a nazývá ji „*partijním Rasputinem v sukních*.“²⁴³

Smrkovský též zdůrazňuje fakt, že jeho bratr byl za války umučen pro odbojovou činnost a jeho žena vězněna v koncentračním táboře.²⁴⁴ Nový ve zprávě upozorňuje, či spíše varuje, že se Smrkovský chystá svým procesem způsobit velký poprask, což má jediný cíl: aby si jeho případu všiml Zápotocký a zakročil v jeho prospěch. Smrkovský si je vědom metod StB a obává se „*že je možné, že jej budou chtít ,oddělat‘ na základě falešných svědků a falešných dokumentů, které si sami vyrobí*.“²⁴⁵ Po rozhovoru s Novým, který ho svými otázkami a poznámkami umí „*rozmluvit*“ ovšem Smrkovský přiznává, že se další výsledky a možná obvinění mohou věnovat jeho činnosti ve státních statcích a jeho

²⁴¹ Což je sporné, neboť v Brně prokazatelně působil na po zřízení Protektorátu, až poté přešel do Ostravy. Nový namítá, že je to jedno, neboť bylo v Brně Zemské velitelství. Viz: Tamtéž, s. 41.

²⁴² Bývalá členka ÚV KSČ, odsouzena k 25 letům odnětí svobody, propuštěna v roce 1960. Blíže viz: PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. Praha: Brána, 2006, s. 105-132.

²⁴³ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 3, s. 29.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 28.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 29.

spolupracovníků, které označil za „buržoazní odborníky.“ Smrkovský opravdu předpověděl další vývoj vyšetřování.

Další téma, které zmiňuje Nový jako výsledek hovoru se Smrkovským na cele, je téma budoucí změny poměrů. Smrkovský je Novým označen jako ten, který projevuje „*názory cizí a nepřátelské straně a že přejímá argumenty třídního nepřítele.*“²⁴⁶ Důvodem jsou časté hovory na téma války a také kritika poměrů v sovětském zemědělství. Reakčně prý Smrkovský hovoří i o situaci v zemědělství domácím a o situaci ve straně. O válce prý Smrkovský mluví často a rád, leč nechce hovořit jasně o jejích výsledcích. Nový píše, že ze Smrkovského slov cítí, že si myslí, že Západ je silnější a válku by vyhrál, ale nechce to říct nahlas. Nový také cituje údajnou Smrkovského promluvu, kdy na jeho postesknutí, že by byl raději na málo významném místě, ale hlavně na svobodě, odvětl: „*Jen se neboj, ještě se může všechno obrátit a může nás to zase vynést tam, kde jsme byli. Může přijít válka a ta se vším tak zamíchá, že ti co jsou nahoře, mohou být dole a naopak.*“²⁴⁷

Jistý doklad Smrkovského budoucích názorů a postojů a také jeho popularity v šedesátých letech můžeme vyčíst z jeho kritiky poměrů ve straně. Smrkovský si stěžuje na pasivitu, málo veřejných schůzí, slabou účastí na stranických schůzích a přehnaný byrokratismus.²⁴⁸ Opak těchto věcí bude v období pražského jara prosazovat jako základní pilíř obrozené komunistické strany otevřeně lidem a jejich názorům.

Na konci října můžeme mezi Smrkovským a Novým sledovat náznak určitého konfliktu, který ovlivnil jejich vztah až do konce jejich společného pobytu v cele. Smrkovský se nejspíše nechal ovlivnit provokativním vyjádřením jeho vyšetřovatele k případu Šling-Švermová. Bylo mu sděleno, že Šling dostal jisté úlevy za to, že udal smyšlenou výpověď a tímto činem „*unikl šibenici a odnese to pouhým trestem na svobodu.*“ Za takové

²⁴⁶ Tamtéž, s. 31.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 30.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 32.

jednání byl Šling na cele v afektu Smrkovským údajně označen jako „sketa a zbabělec“,²⁴⁹ protože ohrozil i nevinné lidi včetně Švermové. Smrkovský oba poznal osobně jako členy ÚV, ale pracovní s nimi více nejednal, vyloučení Šlinga a Švermové ze strany proběhlo v listopadu 1950, tedy v době, kdy Smrkovský byl ještě na svobodě a o věci mohl též hlasovat.

Nový při hovoru na cele Smrkovského vyprovokoval tím, že jeho jednání označil za podobné tomu Šlingovu. Pokud prý přiznal to, co neudělal, mohl by též ohrozit nevinné lidi. Nový jinak schvaloval trest pro Šlinga, protože kromě nevinných lidí pošpinil i stranu, nazval ho „lumpem a zbabělcem.“ Smrkovský na Nového poznámky reagoval podrážděně a útočil na něj, že on také podlehl nátlaku vyšetřovatelů a přiznal se k věcem, které neudělal. Na to Nový prohlásil, že on nic takového nedělá a že kdyby odvolával svá dřívější slova, tak by se stal nedůvěryhodnou osobou a vyšetřovatelé by mu nevěřili nic. Posledním sporem tohoto večerního a nočního hovoru, Nový uvádí, že se vše odehrálo po večerce a Smrkovský poté nespál a stále se obhajoval, byla Nového poznámka o tvrdosti výslechů. Smrkovský tvrdil, že jeho přiznání bylo vynuceno bitím a týráním, načež mu Nový odvětil „že za okupace byli naši soudruzi ještě více bití a týrání, a že vydrželi.“²⁵⁰ Tato informace Nového, který prožil válku v londýnském exilu, musela Smrkovského jistě rozrušit, ba naštvat. Sám pracoval v ilegálním komunistickém odboji, v neustálém strachu z možného zatčení.

Spor pokračoval ráno. Smrkovský se snažil Novému vysvětlovat důvody přiznání se k nepravdivým věcem tím, že dostal slib hovoru se ženou, která se měla obrátit na vyšší místa. Tvrdil, že obvinění se mu u soudu podaří lehce vyvrátit, tuto myšlenku ale bývalý novinář Nový nesdílí a dává příklad možného zveřejnění jeho zaprotokolovaných výpovědí, jako „rukopisné faksimile uveřejněné v Rudém Právu.“²⁵¹ Smrkovský se údajně opět rozzuřil a prohlásil, že nakonec celé jeho přiznání je nepravdivé a musel by odvolat všechno nebo

²⁴⁹ Tamtéž, s. 33.

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ Tamtéž, s. 34.

nic.²⁵² Smrkovský poté omezil kontakt s Novým jen na občasné hovory o zahraniční situaci. Nový poznamenává, že jejich vztah se po této příhodě „ochladil.“

Smrkovský si určitě pravidelně promýšlel svou situaci. Výsledky v této době již nebyly tak dlouhé, i jejich počet se zmenšoval. Bylo mu tedy jisté, že obvinění proti němu nejsou tak závažná nebo že jsou proti němu hledány nové důkazy a obvinění. Je v klíčové fázi svého života, tuší, že obvinění jsou vesměs falešná, ale také si je vědom, že pokud si StB může obvinění vymýšlet a zejména dostávat z vězněných vynucené výpovědi na základě brutálních výslechů, může dojít i k udělení trestu nejvyššího.

V souvislosti s tím zaznamenává Nový ve zprávě ze dne 30. října 1951 údajné vyjádření Smrkovského k osobě Rudolfa Slánského.²⁵³ Nový měl určitě od vyšetřovatelů instrukci pozorně poslouchat, pokud se Smrkovský zmiňuje o vrcholných představitelích státu, možná mohl v těchto tématech hovoru působit jako provokatér, to se ale ze zpráv nedozvíme, tušení nám dává snad jen kontroverze a pozdější chování Viléma Nového.

Slánský byl zatčen 23. listopadu 1951,²⁵⁴ zpráva z cely Josefa Smrkovského tak jistě mohla způsobit v budově ruzyňské věznice i na vyšších místech pozdvižení a Smrkovský také do jisté míry napomohl ve formulaci obvinění proti Slánskému. Dle Nového zprávy označil Smrkovský Slánského jako svého osobního nepřítele, který má vliv na jeho zatčení a uvěznění. Slánský se prý snaží obsadit maximum funkcí svými lidmi a dlouhodobě se snaží získat rozhodující moc ve státě na úkor Gottwalda. Z pozice generálního tajemníka se prý snažil mít větší vliv na chod ministerstev i na osobu prezidenta než předseda vlády Zápotocký. Zápotockého boj se Slánským podpořil Smrkovský zmínkou o rozhovoru s Marií Zápotockou na večíрку na Pražském hradě. Smrkovský také znovu zmiňuje, že od svého známého doktora Smělého věděl, že je Slánský obeznámen se zdravotními problémy prezidenta Gottwalda.

²⁵² Slovo celé je ve zprávě podtrženo.

²⁵³ Tamtéž, s. 35-36.

²⁵⁴ Viz: KAPLAN, Karel. *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha: Mladá fronta, 1992, s. 152-165.

Dále údajně jmenuje a charakterizuje Slánského nejbližší spolupracovníky. Josefa Franka označuje za slušného člověka, který ale Slánskému „*služebníčkuje*,“ Bedřicha Gemindera za jeho oporu v zahraniční politice, doktora Ivana Holého v lehkém průmyslu a Václava Sovu v zemědělské politice. Zvláště pak již po druhé jmenuje Jarmilu Taussigovu, kterou nyní označil za Slánského milenku a častuje ji opět přízviskem „*Rasputin v sukních*.“²⁵⁵

Smrkovského uvěznění má pak, s výše uvedeným, jasný důvod: v případě Slánského převzetí moci po Gottwaldovi by se Smrkovský jako jeho dávný nepřítel nepostavil na jeho stranu, proto byl zadržen a jsou proti němu použity „*provokace s falšovanou gestapáckou kartotékou*.“²⁵⁶ Smrkovský se rozhodl vyčkávat a setrvávat na své pozici, tj. obvinění nejsou tak závažná a bude možno se obhájit. Při výsleších údajně vypovídá velice málo a své předešlé výpovědi nedoplňuje.

Ve zprávách Viléma Nového se čím dál více projevuje fakt, že s ním Smrkovský nemluví, a tak se ho Nový snaží očerňovat a přidává více svých závěrů, aby protokoly obsahovaly nějaké informace. Nový dělal vše pro svůj prospěch a výhody. Smrkovský tak před ním údajně „*hraje divadlo*,“ Nového využívá jako jakéhosi „*svědka o svém utrpení ve vazbě*“ a sám před ním dělá „*oběť jakéhosi záhadného spiknutí*.“ Často prý kritizuje stranu a její představitele, zejména Júlia Ďuriše. V zahraničněpolitických otázkách se dle Nového stále více projevuje Smrkovského „*pravé myšlení*,“ když zdůrazňuje, že se poměry změní a že „*Vrata tohoto kriminálu nám otevřou ti, proti nimž jsme my celý svůj život bojovali!*“²⁵⁷ Nový také poukazuje na Smrkovského ješitnost a touhu po uznání a slávě. Dělá vše pro to, aby byl jeho proces sledován, věří, že se o jeho případ zajímají „*masy dělníků a rolníků*.“ Chlubí se, že zajistil národu maso a udělal z Československa „*prasečí velmoc*.“²⁵⁸ „*Nemá špetky sebekritiky, všechno, co on dělal bylo správné a ostatní měli nepravdu*,“ píše Nový ve

²⁵⁵ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 3, s. 36

²⁵⁶ Tamtéž.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 37.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 39.

zprávě dne 8. listopadu 1951.²⁵⁹ Poukazuje také na jistou naivitu Smrkovského, který prý slepě věří zásahu Zápotockého, a také v to, že ve veřejném procesu smete všechny argumenty obžaloby, a naopak sám obviní Státní bezpečnost.²⁶⁰

Dosud málo byla ve vzájemném hovoru diskutována otázka Pražského povstání. Ve zprávě ze dne 8. listopadu 1951 Smrkovský, dle popisu Nového v euforické náladě, „obviňuje vedení strany, že tuto událost, která patří k největším zjevům naší historie pokládá za nějaká provinění, že se dělá vše, aby se vzpomínka na tuto epopej vyhladila a lidé, kteří povstání vedli, byli odstraněni.“²⁶¹ A to včetně vymazání připomínky povstání z kalendářů, výstav. Stranická historie pak prý zamlčuje poslední ilegální ÚV, který Smrkovský vedl. Dle Smrkovského jde o práci představitelů moci, kteří strávili válečná léta v Moskvě, Smrkovský je nazývá „moskevští straničtí představitelé“ a uvádí i jména. „Kdyby prý někdo z nich (tj. Gottwald, Slánský a Kopecký) byl účastníkem a vůdcem povstání, dělala by se z toho velká věc,“ uvádí ve zprávě Nový údajná Smrkovského slova.²⁶² Smrkovský opakovaně obviňuje představitele strany, že hlavním důvodem jeho zatčení je jeho účast v povstání. To je jistě pravda, otázkou také je, jaký mohly mít na jeho zatčení podíl sovětské státní orgány.

Sověti měli ke Smrkovského činnosti v ČNR výtky, hlavně se jednalo o, pro ně citlivou, otázku působení vlasovců v bojích Pražského povstání. Po válce, když Smrkovský působil jako předseda Zemského výboru v Praze, byl ministrem vnitra Noskem informován, že musí odejít na zdravotní dovolenou, protože sovětské orgány si nepřejí žádné členy ČNR v politických funkcích. Cítí k nim nedůvěru, neboť prý umožnili odchod Němců z Prahy. Kromě toho byl Smrkovský i členem ÚV KSČ, a tak se v zápisu z jeho schůze ze dne 4. 6. 1945 dozvídáme, že Smrkovský podává ze zdravotních důvodů demisi a jede na

²⁵⁹ Tamtéž, s. 39.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 41.

²⁶¹ Tamtéž, s. 39.

²⁶² Tamtéž.

dovolenou na 14 dní.²⁶³ V diskuzi, kterou zachytil Vilém Nový ovšem Smrkovský říká, že později zjistil, že na jeho „odkráglování“ se nepodíleli sovětští zpravodajci. „Naznačuje, že to vyšlo od vedení strany,“²⁶⁴ nacházíme ve zprávě Nového.

Ve zprávě ze 14. listopadu 1951 Nový píše, že se Smrkovský chystá odvolat všechna svá dosavadní přiznání s argumentem, že „jsou pouhými smyšlenkami.“²⁶⁵ Smrkovský se prý nezalekne ani bití, temnice a dlouhých výslechů ve stoje, tj. praktik, které již zažil dříve. Nový poukazuje na Smrkovského sebevědomí. Prozradil mu prý i to, co vypožadoval z dosavadní práce vyšetřovatelů. „*Ted' je celé vyšetřování tam, kde bylo v den mého zatčení – to jest po 8 měsících úmorného vyslýchání vykazuje Státní bezpečnost se mnou žalostný výsledek.*“²⁶⁶ Je připraven, že nyní StB vytáhne ze „svého šuplíku“ nové důkazy, které je údajně připraven vyvrátit.

O týden později začíná velký výslech Smrkovského, který trval do 30. listopadu.²⁶⁷ V protokolu o výslechu jsou uvedena Smrkovského přiznání o pochybení jak v odbojové činnosti za války, tak při výběru pracovníků do ČSSS. Protokoly se však nezmiňují o jakémkoliv náznaku odvolání čehokoliv se strany Smrkovského. I Novému na cele tvrdí, že je schopen přijmout „*odpovědnost v politickém smyslu za kádrové a jiné nedostatky,*“ naprosto však odmítá, že by šlo z jeho strany o sabotážní nebo jinou protistátní činnost.²⁶⁸

Smrkovského sebevědomí, které popsal Nový v listopadu, přechází v posledních prosincových dnech k opatrnosti a střídmosti, ale hlavně k uvědomění si nové situace – obratu ve vyšetřování. To mu sdělili sami vyšetřující. Novému pak prý potvrdil, že se domnívá, že hlavní část obvinění proti němu je postaveno na jeho činnosti v ČSSS, zejména

²⁶³ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Předsednictvo ÚV KSČ 1945-1954, sv. 1, č. 4, PÚV 4. 6. 1945, bod 2, Příklad J. Smrkovského.

²⁶⁴ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 3, s. 43.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 42-43.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 44.

²⁶⁷ Blíže viz kapitola 2.9 Výpověď Smrkovského.

²⁶⁸ Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 3, s. 48.

se prý bude řešit kádrová politika, hospodaření a investice podniku. Jednat se také bude o zrušení potravinových lístků pro zaměstnance, tzv. deputátu. Kvůli tomu je obviňován z rozvratnické činnosti. Tvrdí ovšem, že to nebyl naschvál, navíc šlo o ojedinělý případ na místní úrovni.²⁶⁹

Smrkovský je, dle zpráv Nového, údajně rád, že StB přišla s těmito obviněními. „Smrkovský k tomu říká, že tohle je „jiné kafe,“ že s tím měli přijít hned, že teď to bude aspoň seriosní vyšetřování. Prohlásil, že už vidí, za co bude doopravdy souzen a odsouzen, přes to však přijme raději, než být odsouzen za domnělou spolupráci s Gestapem.“²⁷⁰ Podtržený úsek v zápisu zprávy z cely nám dává předtuchu výsledku procesu se Smrkovským. Vilém Nový nebo vyšetřovatelé chtěli zřejmě poukázat, že Smrkovský si trest přeje a počítá s ním.

Další zprávy Nového z cely z velké části souhlasí s výpovědí Smrkovského, která je zaznamenána v protokolu z výslechu. Smrkovský pouze před Novým opakovaně hovoří o tom, že jeho zatčení je spiknutím proti němu, že věděl o materiálech, které jsou proti němu připravovány s cílem jej očernit a že pokyn dal Slánský. Nový z toho vyvozuje závěr: „Ze Smrkovského – v každém rozhovoru s ním – je cítit velmi patrně hořkost, kterou s sebou [sic] nese snad již od dob osvobození, kdy jako vůdce pražského povstání očekával větší kariéru.“²⁷¹

Obligátní je kritika Júlia Ďuriše. Kromě již zmíněného kariérismu, ješitnosti a intrikánství mluví Smrkovský o jeho nekompetentnosti, kvůli které údajně odcházejí nebo jsou „odejiti“ z ministerstva schopní lidé. Samotného Smrkovského prý nenáviděl, „protože byl populární mezi zemědělci a lépe rozuměl zemědělským věcem než on.“²⁷² Kritizoval i jeho dlouhé monology na každodenních poradách, vulgární vyjadřování, sekýrování úředníků i dalšího personálu-řidičů, strážných, služebnictva. O jeho životním stylu prý Smrkovský

²⁶⁹ Tamtéž, s. 45, 46.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 45.

²⁷¹ Tamtéž, s. 47.

²⁷² Tamtéž, s. 49.

poznamenal: „Žije prý panským způsobem „jako maďarský grof,“ [sic] objednává si ze Slovenska vinné hrozny, víno, melouny, jeho obědy mají 6 i 8 chodů.“²⁷³

V lednu 1951, dle zpráv Viléma Nového,²⁷⁴ byl Smrkovský zprvu klidný, neboť se již údajně zorientoval v nové situaci. Jeho obvinění ze spolupráce s gestapem je již prý označena za smyšlenku a soudit ho prý budou kvůli několika pochybením, kterých se dopustil ve své funkci ředitele státních statků. Proto Smrkovský těžce přijímá zprávu, kterou se dozvěděl na výslechu, kde mu prý bylo řečeno, že „záležitost z německé okupace není ještě skončena.“²⁷⁵ Na Smrkovského tato zpráva těžce zapůsobila, dokonce prý po delší době mluví o sebevraždě. V následujících lednových dnech prochází Smrkovský intenzivními výslechy, které označuje za věčné a mající klidný ráz. Jak ze zpráv Viléma Nového, tak z protokolů o výslechu je vidět, že se Smrkovský přiznává k určitým pochybením ve své funkci. Od Viléma Nového si dokonce Smrkovský vyslouží malou pochvalou. „Smrkovský začíná „jít do sebe“ a zbavuje se postupně desperátských nálad a názorů, které měl, když jsem se s ním před třemi měsíci setkal.“²⁷⁶ Ze strany Smrkovského může jít o jistou formu taktiky, kdy již nechce svůj proces zdržovat, uvědomuje si, že jeho přiznání povedou k urychlení celého procesu a zároveň věří, že nejsou tak závažná, že by ho ohrozily na životě. Určitě na něj doléhá doba jeho vazby a fyzický i psychický nátlak vyšetřovatelů.

Ve dvou zprávách od Viléma Nového z ledna a února roku 1952 je červeně potvrzena Smrkovského poznámka o novém vnitropolitickém vývoji.²⁷⁷ Smrkovský tak činí na základě chování vyšetřovatelů a jistě i na základě témat výslechů a jmen, na která je tázán. Nový zachycuje jeho poznámku „že se „venku muselo něco stát“ a že „se sekretariátem není něco

²⁷³ Tamtéž, s. 50.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 51-59.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 53.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 55.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 53, 59.

v pořádku.“²⁷⁸ V únorové zprávě je zachycena údajná Smrkovského promluva o zatčení nebo sesazení Ďuriše z postu ministra, což se stalo již v září 1951, a možných změnách v sekretariátu ÚV KSČ a na postu generálního tajemníka. „*Smrkovský vystihl, že Ďuriš, nebyl-li zatčen, byl suspendován z ministerské funkce podobně jako jeho náměstci Vocloň [sic] a Koťátko. Stejně tuší, že se něco musilo stát v sekretariátu úv. [sic] KSČ a gen. tajemníkem Slánským.*“²⁷⁹

Ze zprávy ze dne 6. února 1952²⁸⁰ vyplývá, že výsledky Smrkovského byly i nyní vedeny za pomoci nevybíravých metod vyšetřovatelů, Nový tak zachycuje Smrkovského opět ve smutné náladě, musí prý „*po celé hodiny stát obličejem ke zdi a želízkami na ruku.*“²⁸¹ Smrkovský v předchozích výsledcích popřel svoji absolutní vinu na špatném stavu v podniku ČSSS a v celém zemědělství, neboť on prý nerozhodoval o všem a jednal hlavně na příkaz ministra zemědělství nebo generálního tajemníka. Je tázán, proč na špatné příkazy shora nereagoval nebo si nestěžoval například u prezidenta. Dle Smrkovského jde o paradoxní situaci, „*že budu přiznávat zradu a sabotáž proto, že jsem poslouchal sekretariát strany...*“²⁸²

Smrkovský, dle zpráv Nového, dokonce věří ve své propuštění. Absenci výsledků v únoru připisuje faktu, že vyšetřovatelé a obžaloba proti němu nic nemají. Dalším důvodem klidnějšího období je prý fakt, že jeho proces řeší prezident Gottwald a možná rozhodne o jeho propuštění na svobodu, neboť důvody jeho zatčení byly falešně, vymyšlené. Amnestii prý Smrkovský nechce, chce případné odčinění křivdy. Poněkolkáté opakovanou námitku Nového, že se přece přiznal k jistým pochybením ve svém úřadě, Smrkovský odbývá tím, že nejde o přiznání viny, ale o sebekritiku. Smrkovský tak necelý rok po svém zatčení jako by

²⁷⁸ Tamtéž, s. 53.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 59.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 60.

²⁸¹ Tamtéž.

²⁸² Tamtéž.

opět předpověděl budoucí průběh jeho procesu, na propuštění si ovšem musí ještě dva roky a osm měsíců počkat.

Poslední zpráva Viléma Nového následuje měsíc od minulé, dne 14. března 1952.²⁸³ Smrkovský je již 6 týdnů bez výsledku, takže se zmenšila i frekvence Nového zpráv. Ta poslední se věnuje Smrkovského vyprávění o jedné události z únorových dní roku 1948, sám Smrkovský ji údajně označuje za jeden z možných důvodů zatčení.

Na schůzi předsednictva strany dne 24. února 1948 byl Smrkovskému údajně ohlášen telefon od kancléře prezidenta Jaromíra Smutného, který ho zde po několika urgencích prostřednictvím sekretářky našel. Prezident Beneš se v jednom ze svých pokusů o řešení napjaté politické situace pokoušel pověřit vládou v zemi Českou a Slovenskou Národní radu. Byl to z jeho strany pokus o jakýsi kompromis, jmenování neutrální vlády, s cílem na jedné straně znemožnit převzetí moci komunisty a na druhé straně zabránit své vlastní kapitulaci a zachránit demokratické strany. K vyjednávání využil jako prostředníka Smutného, který požíval důvěry Beneš i Gottwalda. Smrkovský, bývalý člen předsednictva České národní rady, byl volán k telefonu, což oznámil členům schůze. „*Předseda strany řekl kategoricky, aby k telefonu nechodil,*“ tlumočí Vilém Nový ve zprávě z cely tehdejší jasné Gottwaldovo stanovisko. I přes to, že telefonní hovor odmítl uskutečnit, se Smrkovský, dle svých slov, mohl stát podezřelým a nedůvěryhodným, zejména z pohledu vedení strany. Obávali se prý, že se Smrkovský může s Benešem a Smutným dohodnout za zády Gottwalda, což působí nepravděpodobně vzhledem ke Smutného tehdejší pozici.²⁸⁴

Z dalšího průběhu vyšetřování nejsou zaznamenány další zprávy z cely od Nového ani od jiného spoluvězně. Smrkovský i Nový nakonec byli oba odsouzeni a strávili několik let ve vězení.

²⁸³ Tamtéž, s. 63.

²⁸⁴ Smutný v té době informoval Gottwalda o krocích prezidenta Beneše. Blíže viz: SMUTNÝ, Jaromír, GRAUOVÁ, Šárka, ed. *Svědectví prezidentova kancléře*. Praha: Mladá fronta, 1996.

Sledovat cesty obou mužů je zajímavé zejména v šedesátých letech, kdy byl jejich osud nejprve dosti podobný, oba byli plně rehabilitováni v roce 1963 a stali se poslanci Národního shromáždění, poté se ale vydali jinou cestou. Josef Smrkovský se stal výraznou osobností reformního procesu, období tzv. pražského jara. Vilém Nový zastával konzervativní postoj a po sovětské okupaci se postavil na stranu protireformního a prosovětského proudu. Také zpochybňoval upálení Jana Palacha, když tvrdil, že se polil tzv. studeným ohněm, za což byl zažalován Palachovou matkou.²⁸⁵ Dnes je považován za kontroverzní a negativně vnímanou osobu, což potvrzuje například i postoj jeho dcery Kamily Moučkové, která několikrát otevřeně prohlásila, že se za něj stydí.²⁸⁶

Se znalostí životopisů obou osob a po seznámení se s průběhem procesu Josefa Smrkovského a zprávami Viléma Nového je možno vidět určité rozdíly v charakteru obou osob a také rozdílné chování v dalších etapách jejich života. Ačkoliv to není předmětem této práce a může to být zkratkovitá teze, je možné, že Nového pozdější činnost souvisí s jeho vězeňskou zkušeností.

²⁸⁵ Tuto událostí popisuje filmová série *Hořící keř* z roku 2013.

²⁸⁶ Viz rozhovor: Myslela jsem, že se rok 68 nemůže opakovat. Dnes už si nejsem jistá, říká Moučková. *Aktuálně.cz* [online]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ze-studia-ji-odvedli-s-namirenymi-samopaly-50-let-od-startu/r~0b73ceb655fc11e9b9980cc47ab5f122/>

3 Rozsudek

Smrkovský byl odsouzen po třech letech vazby rozsudkem Nejvyššího soudu.²⁸⁷ Hlavní líčení se konalo od 3. do 7. srpna 1954 v soudní síni justičního paláce na pražské Pankráci. Soudu předsedal JUDr. Jaroslav Novák, prokurátorem byl JUDr. Václav Aleš.²⁸⁸ Novák byl zkušeným soudcem, který působil v justici od roku 1924. V padesátých letech zaštitoval nezákonnosti mnoha politických procesů.²⁸⁹ Jeho postoj je vysvětlován strachem z vydírání ze strany StB a také jeho charakterem, kdy byl označován jako člověk „měkký a poddajný.“²⁹⁰

3.1 Obvinění

Smrkovský byl souzen spolu s deseti dalšími obviněnými.²⁹¹ Šlo o vysoké činovníky národního hospodářství, někdy tak bývá tento proces označován jako proces s „národohospodáři“ nebo s „ekonomy.“ Smrkovský byl uveden na posledním místě. Jeho

²⁸⁷ Národní archiv, Nejvyšší soud Praha, sp. zn. 1T 18/54, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 1954.

²⁸⁸ Oba vykonávali stejné funkce i v procesu se Slánským. Viz: *Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1953, s. 6.*

²⁸⁹ Viz: KAPLAN, Karel. *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha: Mladá fronta, 1992, s. 222.

²⁹⁰ HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 188-189.

²⁹¹ Viz: Národní archiv, Nejvyšší soud Praha, sp. zn. 1T 18/54, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 1954, s. 5-7. Uvedeny jsou funkce, které zmiňuje žaloba: JUDr. Josef Goldmann – vedoucí Ústřední národohospodářské komise při ÚV KSČ, František Kolár – první náměstek Ústřední národohospodářské komise, Dr. Ing. Jaroslav Jičínský – generální ředitel Československých hutí, Ing. Jan Bárta – náměstek generálního ředitele Československých energetických závodů a později vedoucí odboru těžkého průmyslu na Státním úřadě plánovacím, Dr. Ing. František Fabinger – generální ředitel Československých závodů těžkého strojírenství a člen Ústřední národohospodářské komise, Zdeněk Rudinger – náměstek generálního ředitele Československých závodů strojírenských a později v Československých závodech sklářských, Dr. Ing. Jiří Kárný – generální ředitel Československých chemických závodů, Dr. Ing. Otto Eisler – náměstek generálního ředitele Československých chemických závodů, JUDr. Ivan Holý – generální ředitel Československých textilních závodů a později náměstek ministra lehkého průmyslu, Dr. Ing. Matyáš Lewinter – generální ředitel Československých závodů sklářských.

obvinění bylo stejné jako u ostatních, tedy trestný čin velezrady, sabotáže a vojenské zrady.²⁹²

Uvádění Smrkovského jména na posledním místě a některé další okolnosti ho od ostatních obviněných odlišují. Je tedy jasně vidět důsledek změny taktiky vyšetřování a snaha vyšetřovatelů o definitivní ukončení jeho případu. Smrkovský byl přiřazen ke skupině, která se údajně provinila závažně, nebyli to ovšem ryze političtí činovníci státu, nýbrž ekonomičtí.

Politizace případu je ale zmíněna hned na druhé straně rozsudku. Po výčtu jmen a obvinění je přímo uvedena spojitost s případem údajného protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. Na následujících dvou stranách tak prokuratura velice ostrým ideologickým jazykem shrnuje záškodnickou činnost údajných „*imperialistů*“ ze Slánského skupiny. Zasazuje tyto československé občany do širšího spiknutí proti republice, které údajně vedl Rudolf Slánský. Jako jeho spolupracovníci jsou jmenováni náměstek ministra zahraničního obchodu Evžen Löbl, vedoucí tajemník Krajského výboru KSČ v Brně Otto Šling a přednosta národohospodářského odboru Kanceláře prezidenta republiky Ludvík Frejka. Ti jsou prokuraturou označeni za nepřátelské agenty, kteří byli, dle žaloby, naverbováni západními rozvědkami. Jejich úkolem údajně *bylo „pokračovati v útocích směřujících ke zničení Sovětského svazu pro případ, že by se to nepodařilo Adolfu Hitlerovi.“*²⁹³ Dle žaloby byli tito vedoucí finančně podporováni britskou rozvědkou prostřednictvím organizace Britský výbor založené již před válkou, která údajně pod záminkou pomoci uprchlíkům před nacismem verbovala nové agenty toho času v londýnském exilu.²⁹⁴ Tam po Mnichovské dohodě zamířili i Löbl, Šling a Frejka.

²⁹² „[...] trestný čin velezrady podle § 78. odst. 1 písm. c/, odst. 2 písm. a/ tr. zák., trestný čin sabotáže podle § 85 odst. 1 písm. a/,b/, odst. 2 písm. a/,b/,c/ tr. zák. a trestný čin vojenské zrady podle § 6 č. 1 zákona č. 50/1923 Sb.“ Viz: Národní archiv, Nejvyšší soud Praha, sp. zn. 1T 18/54, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 1954, s. 2.

²⁹³ Tamtéž, s. 3.

²⁹⁴ V rozsudku se objevuje i název Trust Fund. Jde o organizaci Czech Refugee Trust Fund, která se skutečně věnovala pomoci uprchlíkům z Československa, zejména Němcům a Židům. Britská strana poskytla na provoz

V londýnském exilu během války pobýval i Slánského bratr Richard, československý diplomat. Po válce tito údajně využili svého vysokého postavení k obsazení důležitých pozic ve stranickém i státním aparátu a dosazení dalších nepřátel, prokuratura je označuje jako „londýnery,“ „trockisty,“ „sionisty“ nebo „buržoazní nacionalisty.“ Ti pak údajně využili svého postavení, aby *„rozvraceli lidově demokratické státní zřízení, bořili budování socialismu, sabotovali národní hospodářství a prováděli i špionáž, a to v úmyslu způsobit Československé republice hospodářské škody a napomáhat západním imperialistům k uskutečnění jejich cílů, totiž zničení našeho společenského řádu a lidově demokratického zřízení, obnovení panství buržoasie, odtržení naší republiky od Sovětského svazu a zemí lidové demokracie a tedy od tábora míru a její zavlčení do tábora imperialistů, tedy do tábora války.“*²⁹⁵ Takto definovala a shrnula prokuratura činnost údajného protistátního spikleneckého centra kolem Rudolfa Slánského, jehož členové byli v té době již odsouzeni.

Dále se již rozsudek věnuje tématu národního hospodářství a způsobeným škodám, které mají údajně na svědomí obvinění. Je zmíněna jejich strategie, kdy údajně dělali vše pro to, aby zabrzдили poválečnou obnovu národního hospodářství. Když už nemohli zachovat soukromé vlastnictví, snažili se, dle obžaloby, použít *„starou kapitalistickou strukturu“* alespoň v řízení průmyslu. Poválečné Československo kladlo v obnově a rozvoji průmyslu důraz hlavně na těžký a zemědělský průmysl. Obvinění byli v těchto odvětvích činní, mnohdy na místech generálních ředitelů nebo náměstků ministra. Kromě toho ještě působili v zahraničním obchodě, kde, dle rozsudku, využívali svých kontaktů k sabotážím a vlastnímu obohacení.

Rozsudek obsahuje krátké profily obviněných. Nebudeme se věnovat detailně všem obviněným, jen se pokusme vystihnout některé společné znaky, například v jejich činnosti před zatčením nebo v pochybení, které je jim dáváno za vinu. Tyto informace napomáhají

dar. Blíže viz: KUKLÍK, Jan a Jana ČECHUROVÁ. Czech Refugee Trust Fund a československá emigrace. *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, č. 1, s. 9-43. Dostupné z: <http://www.usd.cas.cz/casopis/soudobe-dejiny-1-2007/>

²⁹⁵ Národní archiv, Nejvyšší soud Praha, sp. zn. 1T 18/54, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 1954, s. 3,4.

k pochopení strategie obžaloby a osvětlují způsob práce prokuratury, typický pro politické procesy padesátých let. V profilech jsou také zmíněny funkce, kterých obvinění dosáhli a které vykonávali před zatčením. Většinou šlo o generální ředitele, náměstky nebo tajemníky určitého odvětví průmyslu (strojírenství, těžké strojírenství, sklářství, hutě, chemický průmysl, textilní průmysl, lehký průmysl, energetika), mnozí byli zároveň členy národohospodářské komise státu.

Společným znakem několika obviněných byl exilový pobyt v Londýně v období druhé světové války („londýneři“), dále původ z „buržoazní“ rodiny a také židovské či německé kořeny. Prokuratura opět neváhá použít u označení některých obviněných zkratkovité, zesměšňující označení, které má dotyčného předem odsoudit, mnohdy jde o nepodložené či dokonce vymyšlené závěry.

Kolár je tak označen za „maloměstského intelektuála,“ Jičínský bez dalšího zdůvodnění jmenován jako kolaborant s nacisty, Holý jako konfident brněnského gestapa a Sicherheitsdienstu (SD), kromě toho je jmenován jako „Baťův odchovanec.“ Bárta je označen jako „kosmopolita a člověk pochybného charakteru,“ s důrazem na jeho dřívější příjmení Braunstein. U Rudingera je původ z židovské rodiny pouze zmíněn, zato Eisler je nazýván jako „odchovanec sionismu“ a Lewinter jako „židovský buržoazní nacionalista.“²⁹⁶

Smrkovský je zmíněn jako poslední s poznámkou, že jako jediný z obviněných je proletářského původu. V souladu s ostatními je také označen jistým zesměšňujícím popisem, je zmíněno, že „si chtěl hráti na diktátora ve své funkci generálního ředitele Československých státních statků a který byl i náměstkem ministra zemědělství, byl na své funkce prosazen členem protistátního spikleneckého centra Josefem Frankem za souhlasu Rudolfa Slánského.“²⁹⁷

U většiny obviněných je v jejich profilech výslovně uvedeno, že byly na své vysoké posty dosazeni Slánským nebo Frejkou. U Eislera je zmíněn Löbl a u Smrkovského Frank.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 5-7.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 7.

Obvinění byli členy KSČ. Nebudeme zjišťovat, a ani to vlastně nejde, zda byli členy strany z přesvědčení nebo z prospěchu. I když například Smrkovského lze označit za přesvědčeného komunistu, ale to je právě jeden z důvodů, které ho můžou od spoluobviněných odlišovat. Je pravděpodobné, že pokud člověk pochází z rodiny podnikatelů a sám vykonává v prostředí první republiky vysokou funkci ve vedení podniku, tak ho nelze zařadit mezi přívržence poučovací politiky KSČ. Ale určitě je nesmysl odsuzovat a přičítat člověku jako vinu to, že působil během války v Londýně, kam utekl před nacisty.

Doložme to na příkladu jednoho z obviněných – Josefa Goldmanna.²⁹⁸ V jeho profilu v rozsudku je uvedeno: *„Za války byl v Anglii, kde se hlásil k tamní německé sociálně demokratické skupině, vedené protisovětským štváčem Wenzlem Jakschem.“*²⁹⁹ Není přitom uvedeno, že Goldmann, vystudovaný právník, vstoupil do KSČ v roce 1937. V londýnském exilu působil v sudetoněmecké skupině KSČ. Tu vedl Ludvík Frejka, vlastním jménem Ludwig Freund. Německý, respektive sudetoněmecký původ obou členů KSČ vedl jistě k navázání kontaktu s Jakschem, sudetoněmeckým sociálním demokratem, který také strávil válku v londýnském exilu. Goldmann se také v Londýně intenzivně věnoval problematice plánovaného hospodářství, což po válce vedlo k tomu, že se stal vedoucím Ústřední národohospodářské komise při ÚV KSČ. K doplnění je třeba citovat žalobce, který zmiňuje, že do funkce byl dosazen Frejkou se souhlasem Slánského, kteří *„zamlčeli jeho prozápadnickou lidově demokratickému státnímu zřízení nepřátelskou orientaci, a naopak vytvářeli kolem něho pověst nepostradatelného vzdělaného národohospodáře.“*³⁰⁰

Zde je vidět určitá rozdílnost koncepcí jednotlivých národohospodářů. Je možné je rozdělit na východní a západní (tradicionalistické). Předseda KSČ Gottwald a lidé okolo něj prosazovali po válce rychlou obnovu hospodářství s důrazem na těžký průmysl a masivní

²⁹⁸ Blíže viz životopis: Biografický slovník českých zemí 20, Praha 2017, s. 670-671. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/GOLDMANN_Josef_3.5.1912-9.3.1984

²⁹⁹ Národní archiv, Nejvyšší soud Praha, sp. zn. 1T 18/54, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 1954, s. 5.

³⁰⁰ Tamtéž.

těžbu. Je zde vidět jasné kopírování sovětského vzoru. Oporou této koncepce je v textu rozsudku dokonce úryvek projevu Klementa Gottwalda z roku 1947. „*Je nutno přeměnit strukturu československého hospodářství, jež v podstatě vznikla v době Rakousko-Uherska a odpovídá potřebám oné doby, a přizpůsobit ji novým hospodářským podmínkám dnešní doby.*“³⁰¹

Je možné, že někteří národohospodáři ze skupiny obviněných s tímto postupem nesouhlasili a s ohledem na jejich zkušenosti s vedením podniků za první republiky se snažili o navázání na tuto epochu, pokud ne stylem řízení a způsobem vlastnictví, tak alespoň strukturou průmyslu. To je jim v rozsudku vyčítáno. Jsou obviňováni, že zpomalili rozvoj těžkého průmyslu, že zadávali zbytečnou výstavbu závodů lehkého průmyslu a omezovali těžbu. Dále je jim vyčítáno, že se často orientovali na západní státy a uzavírali s nimi nevýhodné smlouvy. Samozřejmě je jim za škodu dáváno už to, že s nimi vůbec spolupracovali.

Pokud toto porovnáme s působením Smrkovského jako ředitele ČSSS, zjistíme, že se opět trochu vymyká z tohoto standartu. On sám byl obviňován z neúměrně vysokých investic a z megalomanského přístupu, zatímco například obvinění Rudinger a Fabinger ze zamlčování skutečné kapacity továren. „*Obviněný Fabinger a Rudinger úmyslně zatajovali před stranou a vládou skutečnou kapacitu již existujících závodů těžkého strojírenství.*“³⁰²

Smrkovského osobnosti je v rozsudku vyhrazena samostatná kapitola o zemědělské výrobě.³⁰³ Jde o jakési shrnutí všech možných Smrkovského provinění v oblasti hospodaření a investic. Většina z nich byla již v této práci zmíněna, byly získány z vyšetřovacího spisu vedeného od doby zatčení v březnu 1951. Dozvídáme se tak například o stavbě velkovýkrmnů prasat (gigantů), které byly nerentabilní a stavěny na špatně zvolených místech. V rozsudku je též Smrkovskému vyčítáno zadávání zakázek menším soukromým

³⁰¹ Tamtéž, s. 9.

³⁰² Tamtéž, s. 17.

³⁰³ Tamtéž, s. 20-22.

firmám, což mělo vést k obohacování těchto firem na úkor státu. Jako další nepodařené investice jsou zmíněny drůbežárna v jižních Čechách, stavba ovčínů a rychlírny zeleniny ve středních Čechách. U stavby rychlírny zeleniny je uvedeno, že Smrkovský odmítá svůj podíl viny, neboť z nařízení ministerstva zemědělství musel začít stavět, ale stavba nebyla dokončena z důvodu nedostatku materiálu. V rozsudku je tak konstatováno: *„Tato obhajoba obviněného nebyla pak průběhem hlavního líčení vyvrácena, takže nelze podle přesvědčení soudu přičítati k vině obviněného Smrkovského, že by byl i v tomto případě záměrně proinvestoval značné částky ku škodě našeho národního hospodářství, nehledíc ani k tomu, že projekt rychlírny zeleniny byl předložen i ÚV KSČ ke schválení.“*³⁰⁴

Další bod rozsudku se kromě Smrkovského vztahuje i k ostatním obviněným vedoucím pracovníkům a souvisí se zaváděním tzv. socialistického podnikového hospodářství (SPH). Tak byl nazván styl řízení podnikového hospodářství, který údajně prosazoval Ludvík Frejka do oblastí hospodářství řízených obviněnými národohospodáři. Velký podíl na jeho aplikaci měl údajně obviněný Holý, bývalý ředitel podniku Baťa. Ten byl v rozsudku označen jako *„Baťův odchovanec.“* Zmiňovaný styl řízení přejímá některé prvky z baťovského řízení podniku a je v rozsudku nazýván jako *„Baťův kořistnický způsob hospodaření.“* Prokurátor neuvádí konkrétní popis baťovského stylu řízení podniku ani nesrovnává s nově zaváděným SPH. Pouze konstatuje, že zaváděním těchto metod vznikly národnímu hospodářství značné škody proto, že se zaváděním SPH pomáhal národní podnik Svit (dříve Baťa), kterému bylo údajně vyplaceno přes 100 milionů korun. Hlavním zdrojem škod pak ale měl být fakt, že údajné zavádění SPH zpomalilo přijetí sovětské metody řízení, tzv. chozraščotu (hospodářského rozpočtu), který ale také připouštěl určitou samostatnost podniku při plánování.³⁰⁵ *„Toto zdržení má pak za následek ztráty miliardové, zpomalující tempo výstavby socialismu,“* je konstatováno v rozsudku.³⁰⁶

³⁰⁴ Tamtéž, s. 21.

³⁰⁵ Chozraščot byl prosazován i v později, např. v období Perestrojky (Přestavby) v druhé polovině 80. let.

³⁰⁶ Národní archiv, Nejvyšší soud Praha, sp. zn. 1T 18/54, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 1954, s. 21, 22.

Konečná podoba plánování v socialistickém Československu byla kombinací sovětského vzoru s některými prvky baťovskými. Baťovské řízení podniku nebylo apriori odmítáno ani vrcholnými politiky a některé prvky, většinou modifikované pro nové politické a hospodářské podmínky, se staly pevnou součástí socialistického hospodářství.³⁰⁷

Ačkoliv je pasáž o řízení podniků uvedena ve Smrkovského odvětví zemědělské výroby, není zde přímo jmenován a nejsou mu kladena žádná konkrétní obvinění. Nejspíše bylo jen využito prostoru v této části, neboť kapitoly obvinění v ostatních oblastech hospodářství jsou delší a také je v nich více konkrétních případů. Možná chtěla obžaloba Smrkovského „posunout“ blíže k ostatním obviněným. V průběhu studia vyšetřovacího spisu jsem se nesetkal se zmínkou o pochybení v oblasti řízení podniku a s pojmy SPH nebo chozraščot, na tyto obvinění reaguje Smrkovský až po svém propuštění v dopisech, které jsou součástí rehabilitačního procesu.

Ve Smrkovského vyšetřovacím spise je často probíráno téma kádrové politiky. Obžaloba tak měla dostatek důkazů k obvinění ze špatné kádrové politiky. K některým pochybením se přiznal i sám Smrkovský. Rozsudek se tomuto tématu věnuje na čtyřech stranách a nachází provinění u všech obviněných.³⁰⁸ Slovo kádrová politika zde nezazní, zmíněn je ovšem Slánský jako hlavní osoba. „Proto, při čemž jim byl vzorem Rudolf Slánský a jeho banda, ve svěřených jim hospodářských úsecích rozestavovali a prosazovali na důležitá místa a funkce a na nich udržovali sobě oddané lidi jednak z řad západní emigrace, jednak různé kapitalistické odchovance a jiné nepřátele československého lidu, při tom ovšem, jsouce si vědomi postoje takových osob vůči našemu státnímu zřízení a společenskému řádu, zastírali před odpovědnými činiteli nepřátelské zaměření těchto

³⁰⁷ Např. dílenská samospráva, plnění plánu. Blíže viz např.: SPH - socialistické podnikové hospodářství: zavádění baťova systému hospodaření v komunistickém Československu. *Zlin.estranky.cz* [online]. Dostupné z: <https://zlin.estranky.cz/clanky/svit--narodni-podnik--o.p.--vhj--a.s.-/sph---socialisticke-podnikove-hospodarstvi.html>

³⁰⁸ Národní archiv, Nejvyšší soud Praha, sp. zn. 1T 18/54, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 1954, s. 25-28.

osob.³⁰⁹ Později rozsudek obsahuje i doplňující, dosti obecně formulované obvinění. „Naproti tomu však obvinění odstraňovali z řídicích funkcí takové osoby, které stály za lidem a jeho cílem, stály za budováním socialismu, které se však staly nebo mohli státi nepohodlnými obviněným při provádění jich škůdcovské a záškodnické činnosti.“³¹⁰

V souvislosti se Smrkovským je zmíněn Josef Hojdar a Jiří Náprstek. Z dřívějšího vyšetřování vyplývá, že si jejich špatného „kádrového profilu“ byl Smrkovský vědom, ale kryl je, neboť si cenil jejich odborných schopností. Zmíněno je i pochybení v případě jmenování správce státního statku. Tím se z pověření Smrkovského stal Zdeněk Bechyně,³¹¹ vlastník velkostatku se strojní mlékárnou na Podbořansku, který byl synem „bývalého reakčního ministra Bechyněho.“³¹² Míněn je Rudolf Bechyně, národněsocialistický a sociálnědemokratický politik a několikanásobný ministr v období první republiky.

3.2 Obvinění z vojenské zrady

Důležitým bodem bylo pro žalobu obvinění z vojenské zrady podle § 6 č. 1 zákona č. 50/1923 Sb. Obvinění ze špionáže pro západní rozvědku zapadalo do scénáře procesu. Připraveny byly i důkazy: „Obvinění poskytovali úmyslně zahraničním nepřátelům naší republiky různé údaje o síle, rozložení, kapacitě a jiných důležitých skutečnostech československého hospodářství, zvláště v oboru průmyslu.“³¹³ V případě většiny obviněných pak následuje výčet kontaktů s údajnými špiony, většinou americkými, jsou uvedena i

³⁰⁹ Tamtéž, s. 25.

³¹⁰ Tamtéž, s. 28.

³¹¹ Zdeněk Bechyně byl v roce 1950 označen za špiona a odsouzen k trestu odnětí svobody na čtrnáct let. Přitěžujícími okolnostmi pro něj byla jeho činnost za druhé světové války, kdy byl důstojníkem československé zahraniční armády ve Francii a Velké Británii, a také navázání kontaktu s britskou Labour party a exilovou sociální demokracií po únoru 1948. Viz: Biografický slovník českých zemí 3, Praha 2005, s. 343. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/BECHYN%C4%9A_Zden%C4%9Bk_1.1.1905-17.4.1974

³¹² Národní archiv, Nejvyšší soud Praha, sp. zn. 1T 18/54, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 1954, s. 28.

³¹³ Tamtéž, s. 27

konkrétní jména.³¹⁴ Dle prokuratury šlo o vyjádření státního tajemství. Z vojenské zrady jsou nakonec za pomoci důkazů usvědčeni a obžalováni všichni obvinění kromě Kolára a Smrkovského.

Smrkovskému je opět věnován zvláštní prostor při dokazování jeho údajné kolaborace a spolupráce s gestapem v dobách německé okupace. *„Žaloba konečně viní obviněného Smrkovského z toho, že tento obviněný projevil své nepřátelství vůči našemu lidu již v době okupace, kdy se stal agentem gestapa, jemuž zrazoval své spolupracovníky v ilegality z řad příslušníků KSČ, takže v letech 1939 až 1942, kdy se postupně zdržoval v Ostravě, Plzni a Praze došlo podle tvrzení žaloby k zatýkání našich vlastenců, bojujících proti okupantům, a to v důsledku činnosti obviněného Smrkovského jako agenta gestapa, při čemž mnozí z těchto vlastenců pak v koncentračních táborech byli umučeni či popraveni.“*³¹⁵

Žaloba se opírá o množství protokolů z výslechů Smrkovského a dalších svědků, protože podezření ze spolupráce s gestapem bylo dlouhou dobu hlavním tématem vyšetřování. Ovšem již z vyšetřovacího spisu vedeného od zatčení Smrkovského vyplývá, že dokazování bylo ukončeno s částečným neúspěchem a vyšetřovatelé se později zaměřili na údajná Smrkovského provinění v hospodářské a kádrové politice, které měl mít na svědomí jako ředitel ČSSS. Proto je i v rozsudku konstatováno, *„že soud v tomto případě nemohl dospět k závěru o vině obviněného Smrkovského v zažalovaném směru vojenské zrady.“*³¹⁶ Vedlo k tomu hlavně neustálé odmítání viny ze strany Smrkovského, což je zmíněno i v rozsudku, dále také protikladnost výpovědí některých svědků a, i přes některá pochybení ze strany odbojářů, složitá struktura komunistického odboje a dodržování zásad konspirace většinou jeho příslušníků. Vše bylo tedy, dle rozsudku, založeno jen na

³¹⁴ Např. americký automobilový konstruktér Alex Taub, který se v Československu podílel na vývoji automobilů do roku 1948 či britský levicový politik Koni Zilliacus. Viz: Národní archiv, Nejvyšší soud Praha, sp. zn. 1T 18/54, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 1954, s. 29-31.

³¹⁵ Tamtéž, s. 31.

³¹⁶ Tamtéž, s. 34.

nepřímých důkazech. „*Jest tedy zřejmý rozpor mezi výpovědí svědka Ryguly a obsahem dopisu Teperova,*“³¹⁷ podává rozsudek důkaz nejednoznačnosti výpovědí, týkající se zatčení komunistických odbojářů v Ostravě a jejich údajném prozrazení Smrkovským. Rozsudek ale také přímo konstatuje, že Smrkovský agentem gestapa byl. Týká se to již dříve zmíněného zatýkání v bytě Václava Svobody v Praze, kdy byt údajně nebyl při razii gestapa důkladně prohledán a Smrkovský tak nebyl zatčen, ačkoliv ostatní v bytě ano. V rozsudku je zmíněn jakýsi tajný rozkaz gestapa o nezatýkání Smrkovského, který při výslechu údajně potvrdil svědek Steindorf, vedoucí protikomunistického oddělení ostravského gestapa.³¹⁸ Na scénu se také opět dostává údajná kartotéka gestapa, kterou Smrkovský „*aby zahladil svoji konfidentskou činnost pro gestapo za okupace [...] zašantročil.*“³¹⁹ Je zde přímo citováno z vyšetřovacího spisu, z protokolu o výslechu svědka Štolovského, který podal výpověď o kartotéce v rukou Smrkovského.³²⁰

„*Leč soud na základě výsledků hlavního líčení nemohl dospět k naprosto přesnému a jasnému závěru o vině obviněného Smrkovského v tomto zažalovaném směru,*“ konstatuje rozsudek a na stejné stránce pokračuje: „*Shrnutím všech shora uvedených skutečností nemůže soud dospět k závěru, že obviněný Smrkovský skutečně agentem gestapa byl.*“³²¹

3.3 Nebezpečnost obviněných, možnost nápravy a převýchovy, výše trestů

Žaloba dále posuzovala společenskou nebezpečnost a také případnou možnost nápravy a převýchovy obviněných. Všem byla přičítána značná míra zavinění, svou trestnou činnost konali, dle rozsudku, záměrně tak, aby poškozovali národní hospodářství, při čemž se kryli členstvím ve straně a kladným postojem k lidově demokratickému státnímu zřízení.

³¹⁷ Tamtéž, s. 32.

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ Tamtéž.

³²⁰ Viz kapitola 2.8.2 Komunističtí odbojáři.

³²¹ Národní archiv, Nejvyšší soud Praha, sp. zn. 1T 18/54, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 1954, s. 33.

V rozsudku jsou pak dále obvinění děleni do dvou skupin.³²² První (Kolár, Bárta, Kárný, Eisler, Holý, Lewinter a Smrkovský) je označena za schopnou nápravy a převýchovy, ovšem po dostatečně dlouhém odnětí svobody. Jako polehčující je jim přiznána okolnost, že se, až na obviněného Bártu, ke svým činům alespoň částečně doznali. Rovněž přiznali napojení na údajné protistátní spiklenecké centrum kolem Slánského, čímž vysvětlili spojitost se získáním svých vysokých pozic. Za „*vykonavatele vůle a instrukcí protistátního spikleneckého centra*“ byli označeni i zbývající obvinění (Goldmann, Jičínský, Fabinger, Rudinger). Vzhledem k větší závažnosti jejich činů jsou pro ně navrhovány absolutní tresty. Rozsudek u této skupiny ale také zmiňuje jejich „*plné a kající doznání*“ a usvědčování dalších osob. Proto na závěr také konstatuje, že je možná jejich náprava a převýchova v řádné občany socialistického státu.

Do jisté míry je zde vidět, že již zde neprobíhá žádná „*lačnost po krvi*,“ i když samozřejmě tresty jsou přísné, obviňování ze špionáže do velké míry nepodložené důkazy, přiznání jsou vynucená fyzickými tresty. Ze snahy prokuratury je ale znát, že chce mít věc vyřízenou. Proto často využívá a možná někdy zveličuje napojení obviněných na Slánského skupinu, jejíž proces již byl ukončen a skončil jedenácti popravami a třemi doživotními tresty. Židovské či německé kořeny, kromě zmínky v úvodních profilech obviněných, nejsou později žádnému přičítány k tíži, při vynesení rozsudku o tom není explicitní zmínka.

Nejvyšší soud tak dne 7. srpna 1954 rozhodl, že všichni obvinění jsou vinní a spáchali tyto trestné činy: Za kontakt se členy spikleneckého centra, vedeného Rudolfem Slánským a pokus zničit společenský řád republiky trestný čin velezrady. Za porušení povinností svého povolání, tj. maření provádění hospodářského plánu trestný čin sabotáže. Trestný čin vojenské zrady se týkal obviněných Goldmanna, Jičínského, Rudingera a Fabingera, kteří byli obviněni za vyzrazení tajných informací cizí moci.³²³

³²² Tamtéž, s. 37-39.

³²³ Tamtéž, s. 41.

Josef Smrkovský byl spolu s Kolárem, Kárným, Eislerem, Holým a Lewinterem odsouzen k trestu odnětí svobody na patnáct let. Spoluobvinění se Smrkovským dostali tresty odnětí svobody od patnácti do dvaceti let.³²⁴

Nejvyšší trest – dvacet tři let odnětí svobody, dostal Bárta, kterému přitížilo, že po celý proces odmítl přiznat vinu i přes usvědčení za pomoci důkazů.³²⁵ Další obvinění z vyššími tresty dostali sazbu mezi dvaceti a dvaadvaceti lety odnětí svobody.³²⁶

S trestem, dle rozhodnutí soudu, souviselo i propadnutí celého jmění, ztráta občanských práv občanských na deset let. Pro obviněné platila povinnost nahradit náklady trestního řízení, každý jednu jedenáctinu a ti obvinění, kteří měli přiděleného obhájce, mu museli sami zaplatit odměnu.

Na konci rozsudku je uvedeno zproštění viny ze spáchání trestného činu vojenské zrady pro Kolára a Smrkovského. U Kolára se obvinění týkalo údajného vyzrazení tajných informací cizí moci do poloviny roku 1948. U Smrkovského jeho údajné spolupráci s gestapem a zradou spolupracovníků z odboje. Celá vysvětlující věta je trochu kostrbatě napsaná. „Josef Smrkovský v letech 1939 až 1942 na různých místech v republice, tedy

³²⁴ Tamtéž, s. 42.

„obvinění Kolár, Kárný, Eisler /§ 12 tr. zák./, Holý, Lewinter a Smrkovský podle § 78 odst. 1 tr. zák. se zřetelem na ustanovení §22 odst. 1 tr. zák., [...] k trestům odnětí svobody, a to: [...] 2/ Kolár v trvání 15 /patnácti/ roků, 7/ Kárný v trvání 20 /dvaceti/ roků, 8/ Eisler v trvání 16 /šestnácti/ roků, 9/ Holý v trvání 18 /osmnácti/ roků, 10/ Lewinter v trvání 16 /šestnácti/ roků, 11/ Smrkovský v trvání 15 /patnácti/ roků.“

Viz příloha č. 8.

³²⁵ Tamtéž, s. 42.

„obviněný Bárta podle §85 odst. 3 tr. zák. se zřetelem na ustanovení § 22 odst. 1 tr. zák. a s použitím ustanovení § 30 tr. zák., [...] k trestům odnětí svobody, a to: [...] 4/ Bárta v trvání 23 /dvaceti tří/ roků,“

³²⁶ Tamtéž, s. 41.

„obvinění Goldmann, Jičínský, Fabinger a Rudenger podle § 6 č. 2 posl. věta zákona č. 50/1923 Sb. Se zřetelem na ustanovení § 22 odst. 1 tr. zák. a s použitím ustanovení § 29 odst. 2 tr. zák., [...] k trestům odnětí svobody, a to: [...] 1/ Goldman v trvání 20 /dvaceti/ roků, 3/ Jičínský v trvání 22 /dvaceti dvou/ roků, 5/ Fabinger v trvání 21 /dvaceti jednoho/ roku, 6/ Rudinger v trvání 21 /dvaceti jednoho/ roku,“

*v době okupace, zradou svých spolupracovníků v ilegalitě proti okupantům gestapu opatřoval za války nepříteli prospěch za okolností zvláště přitěžujících, čímž měl spáchat trestný čin vojenské zrady podle § 6 č. 1 zákona č. 50/1923 Sb.*³²⁷ Tato věta také celý rozsudek uzavírá, následují jen datum, kdy rozsudek nabyl právní moci, tedy 7. srpen 1954 a jméno předsedy soudu Nováka.

³²⁷ Tamtéž, s. 43.

4 Propuštění na svobodu, přezkum procesu a rehabilitace

Závěrečná část práce se věnuje událostem, které následovaly po rozsudku. Smrkovský pobýval ve výkonu trestu. Záhy se ale začaly měnit politické podmínky a začal přezkum procesů s odsouzenými bývalými politickými představiteli KSČ. Tato kapitola se tak snaží zmapovat práci jednotlivých komisí, které byly zřízeny, aby přezkoumaly politické procesy mezi lety 1949-1954. Důraz je samozřejmě kladen hlavně na osobu Josefa Smrkovského. Jeho samotného se práce komisí dotkla, neboť byl propuštěn na svobodu. Poté se intenzivně snažil o plnou, tedy občanskou i stranickou rehabilitaci, která mu nebyla s propuštěním automaticky přiznána. Tento zdlouhavý a náročný boj, při kterém se snažil komunikovat s nejvyššími politickými představiteli státu, je zmapovaný v dopisech, které adresoval zejména ÚV KSČ.

4.1 Josef Smrkovský ve výkonu trestu, dopisy Boženy Smrkovské

Josef Smrkovský tedy setrval ve vězení, jeho trest nabyl v srpnu 1954 právní moci a mělo ho čekat, po započtení doby vazby, ještě dvanáct let vězení. Po procesu pobýval ve věznici na Pankráci, na podzim roku 1954 byl přemístěn do slovenského Leopoldova. V Leopoldově se měl na cele údajně setkat s bývalým generálem Wehrmachtu Rudolfem Toussaintem, který je podepsán pod kapitulaci německé branné moci dne 8. května 1945 a po válce byl mimořádným lidovým soudem odsouzen na doživotí. Absurdnost celé situace doplňuje historka, kdy Toussaint poté, co Smrkovského poznal, údajně prohlásil: „*Ale, pane Smrkovský, já myslel, že to povstání vyhráli komunisté.*“³²⁸

Václav Vrabec ve své vzpomínkové knize uvádí i další zajímavý postřeh o tom, že byl Smrkovský převezen v květnu roku 1955 do Prahy, neboť se ho mohla týkat květnová amnestie, vyhlášená u příležitosti desátého výročí osvobození. Ta opravdu proběhla, ale

³²⁸ VRABEC, Václav. *Vybočil z řady: medailón Josefa Smrkovského a doby, v níž žil*. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 62.

nevztahovala se na politické vězně, respektive na tresty delší než dva roky.³²⁹ Jako důkaz Smrkovského postoje k případné amnestii Vrabec dodává: „*Nepřál si být amnestován, chtěl být rehabilitován, ospravedlněn v plném rozsahu, protože se ničeho nedopustil.*“³³⁰

Smrkovský ani jeho žena ovšem nerezignovali a vzniklou situaci se snažili řešit. Již dne 22. srpna 1954 píše Božena Smrkovská ministru vnitra Rudolfu Barákovi.³³¹ Na začátku dopisu shrnuje, že manžela ode dne zatčení neviděla, o výsledku procesu ji informovala advokátní komora a dne 14. srpna ji byla umožněna návštěva manžela. Poté už se snaží apelovat na ministra Baráka, aby ji byl umožněn pravidelný písemný styk s manželem a pravidelné návštěvy. Prosí také, aby Smrkovský vykonával trest v Praze. Smrkovská tyto požadavky nepokládá za neoprávněné a mimořádné výhody. „*Jsem přesvědčena, že minulost mého muže, minulost moje i mé chování v přítomné době i zvláštnost celého případu Josefa Smrkovského, mi k této prosbě dávají právo.*“³³² Smrkovská se v dopise jasně odkazuje na rozsudek, který zprostil Smrkovského viny ze spáchání trestného činu vojenské zrady kvůli jeho údajné spolupráci s gestapem. Dále odmítá jakékoliv manželovo pochybení v období Pražského povstání a také vylučuje spojení se Slánského skupinou. Zmiňuje se také o tom, že její muž „*byl odsouzen ve skupině spolu s buržoasními generálními řediteli k nejnižšímu trestu.*“³³³ Svou pozici podpírá také odkazem na svou činnost za první „*buržoasní*“ republiky a odbojovou činností v ilegální KSČ za Protektorátu, za kterou byla ve vězení i v koncentračním táboře. Označuje se za komsomolku a členku strany.

³²⁹ Viz: Amnestie z 9. května 1955. Trestni-rizeni.com [online]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/amnestie-z-9-kvetna-1955>

³³⁰ VRABEC, Václav. Vybočil z řady: medailón Josefa Smrkovského a doby, v níž žil. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 87.

³³¹ Archiv bezpečnostních složek, Vytříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra, sign. 319-19-13. Dopis ze dne 22. 8. 1954.

³³² Tamtéž.

³³³ Tamtéž.

V kratším dopise ze dne 14. září 1954³³⁴ již přímo žádá ministra Baráka o osobní rozhovor, který se má týkat protizákonného způsobu vyšetřování jejího manžela. Souvisí prý se skupinou kolem Slánského. Z dalších dopisů Smrkovské vyplývá, že Barák odpověděl dopisem dne 21. září, kde přislíbil rozhovor a také splnění některých podmínek z prvního dopisu Smrkovské. Rozhovor proběhl na ministerstvu dne 11. října 1954, ovšem dne 27. října Smrkovská opět reaguje dopisem,³³⁵ tentokrát na stížnostní oddělení ministerstva, ve kterém si stěžuje, že nemá možnost kontaktu se svým manželem. Po několikerych urgencích a dopisech Smrkovské se situace ustálila. Byly jí povoleny návštěvy a písemný styk jednou za tři měsíce, Smrkovský též mohl dostávat od ženy 100 korun měsíčně, které mohl využít k nákupu ve vězeňské kantýně. Kromě ministerstva vnitra se kvůli nemožnosti kontaktu s manželem Smrkovská obrátila i na prezidenta Zápotockého, a to dopisem ze dne 25. října 1954.³³⁶ Sama Smrkovská v dopisech zmiňuje, že pokud píše na správu nápravných zařízení, není ji odpovězeno, proto vyvinula tlak na státní orgány.

4.2 Barákova komise

Důležitým dnem pro komunistické politiky, odsouzené v politických procesech a pobývajících ve výkonu trestu, bylo datum 10. ledna 1955, kdy byla ustavena komise pro revizi politických procesů s komunistickými představiteli. Vznikla z popudu politického byra ÚV KSČ. Prací v čele komise byl pověřen ministr vnitra a člen ÚV KSČ Rudolf Barák, komise je tak často nazývána jako Barákova. Byla to první rehabilitační komise, která měla za úkol posoudit výši trestů a přezkoumat případné nepravosti a chyby ve vyšetřování a rozsudcích. Byla také připravena zmírnit výši trestů.

³³⁴ Tamtéž. Dopis ze dne 14. 9. 1954.

³³⁵ Tamtéž. Dopis ze dne 27. 10. 1954.

³³⁶ Tamtéž. Dopis ze dne 25. 10. 1954. Viz příloha č.9.

4.2.1 Zpráva komise k případu Smrkovský

Dne 25. srpna 1955 podává Rudolf Barák politickému byru ÚV KSČ zprávu s názvem *Návrh na řešení případu Josefa Smrkovského*.³³⁷ Potvrzuje tím, že v případě bylo pochybeno a hned na úvodní straně je pokyn komise generálnímu prokurátorovi, který má podat stížnost na porušení zákona.

Komise shrnuje rozsudek a konstatuje, že Smrkovský byl obviněn ze zločinů velezrady a sabotáže, obvinění z vojenské zrady bylo už u soudu vyvráceno, ovšem dle komise tato obvinění ze spolupráce s gestapem souvisí i se zbývajícimi zločiny, za které byl Smrkovský odsouzen. Proto přináší další řadu důkazů o vyvrácení údajné kolaborace, zpochybňuje důkazní materiály, například údajné vlastnoručně psané doznání označuje za „*snůšku nesmyslných údajů*“.³³⁸ Potvrzuje také statečnost Smrkovského. Osoby, které údajně udal gestapu jsou jména osob z jeho rodné Velenky a šlo o osoby mrtvé nebo odstěhované. Komise také upozorňuje, že některá doznání byla získána za pomoci nepřetržitých výslechů, zmíněno je i použití fyzického násilí a snížení přídelů potravy. Použity jsou i výpovědi vyšetřovatelů včetně Bohumila Doubka, u kterého je poznámka, že se nachází ve vyšetřovací vazbě.

Součástí činnosti Barákovy komise byly i výslechy svědků, zpráva zmiňuje, že jich pro potřeby řešení Smrkovského případu bylo vyslechnuto třicet. Je zmíněno, že pouze čtyři osoby trvají na tom, že byl Smrkovský agentem gestapa. Ostatní nevěří jeho zradě a drtivá většina se naopak dovolává na svoji spolupráci s ním nebo dokazuje jeho ukrývání, jako například rodina Vlčkových, kde se údajně skrýval po dobu své neaktivity mezi lety 1942-1944. Jako bezpředmětná a nedůvěryhodná je ponechána výpověď Jarmily Taussigové, v té době již odsouzené v procesu navazujícím na proces se členy údajného protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. Byla odsouzena v procesu s krajskými tajemníky k trestu odnětí svobody na dvacet pět let, na propuštění a následnou

³³⁷ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 59-60, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 29. srpna 1955, aj. 75, bod 11, Návrh na řešení případu Josefa Smrkovského.

³³⁸ Tamtéž, s. 4.

rehabilitaci si musí počkat do roku 1960, což vypovídá o tom, že Barákova komise se nezabývala zdaleka všemi politickými procesy.

Zpráva komise konkrétními důkazy vyvrací podezření ze Smrkovského spolupráce s gestapem a propojuje nedoložené obvinění z vojenské zrady s obviněními doloženými. Komise poukazuje na to, že hlavní svědectví, na kterém byla postavena žaloba, pocházela od Rudolfa Slánského a Josefa Franka, kteří údajně dosadili Smrkovského do vysoké funkce, a přitom věděli o jeho spolupráci s gestapem. Tak žaloba identifikovala Smrkovského jako člena protistátní skupiny a mohla ho obvinít z velezrady a sabotáže. Komise však tyto závěry vyvrací na základě zkoumání výpovědí Slánského a Franka a označuje je za nedůvěryhodné. Poukazuje na to, že Slánský nikde nejmenoval Smrkovského jako svého společníka a jedním z důvodů zatčení bylo naopak podezření z činnosti proti Slánskému. Ten byl v době Smrkovského zatčení stále ve funkci generálního tajemníka.

Smrkovský byl již rok před svým zatčením sledován orgány StB, ovšem dle komise nelze přesně doložit, zda byl zatčen na příkaz některého z vysokých státních činitelů. V souvislosti s okolnostmi zatčení uvádí komise, že mohlo být provedeno na základě „*provokačního falzifikátu*,“ jakési karty, která se ve spisu nenachází a byla snad spálena. Takto tedy komise vyvrátila obvinění z velezrady.

I u obvinění ze sabotáže stavěla žaloba na jednom motivu, a to na špatných investicích do stavby velkovýkrmen prasat, což Smrkovský údajně činil opět s podporou Slánského a Franka. Zpráva komise konstatuje, že k pochybení při výstavbě konkrétního gigantu ve Smiřicích došlo, ovšem Smrkovský by neměl být jediným zodpovědným člověkem, který by měl být potrestán. Navíc tvrdí, že nešlo o úmyslnou činnost, takže obvinění ze sabotáže je chybné.

Naopak obvinění ze špatné kádrové politiky uznává i komise. Ve zprávě vytýká Smrkovskému, že byl příliš důvěřivý k zaměstnancům prvorepublikového ministerstva zemědělství, které nechával ve funkci, poskytoval jim peněžní výhody dovolávaje se na jejich odbornost. Komise tyto lidi označuje jako „*pochybné agrárnícké živly*.“ Sám Smrkovský ani v pohovoru s komisí v dubnu roku 1955 nepřiznává pochybení a za svými

spolupracovníky stojí. Toto tvrzení tak mohlo být bráno jako určitá přitěžující okolnost s ohledem na závěrečné rozhodnutí komise.

Hlavní tezí komise tedy je, že všechna obvinění Smrkovského jsou založena na domnělé spolupráci s gestapem a pokud jsou tato vyvrácena, je třeba je zrušit. Navíc bylo při získávání doznání užíváno nezákonných metod. Komise tedy na závěr prohlašuje že za činy velezrady a sabotáže byl Smrkovský odsouzen neprávem, měl být ovšem uznán vinným trestnými činy dle § 135 a 176 trestního zákona a odsouzen za porušení povinnosti veřejného činitele, konkrétně za *„nezodpovědné, trestuhodné řízení státních statku, zejména zato, že svou nedbalostí umožnil třídním nepřátelům a jejich přísluhovačům udržení získaných posic na státních statcích a jejich zneužívání k vlastním a straně a státu škodlivým záměrům.“*³³⁹ Takovýto zločin má, dle komise, přiměřenou sazbu dva až tři roky a jelikož Smrkovský má tuto dobu odpykanou vazbou, může být propuštěn na svobodu.

V souvislosti s hlavním bodem o porušení zákona, který vedl k překvalifikování Smrkovského trestu, je důležité zmínit i další závěry komise. Že nešlo o úplnou rehabilitaci, a že Smrkovský svého hlavního cíle v roce 1955 nedosáhl, potvrzuje komise ponecháním předchozího rozhodnutí ÚV KSČ o zbavení všech stranických funkcí. Určitou naději ale Smrkovskému dává strana ústy komise tím, že je připravena po propuštění s ním projednat záležitosti případu. Také je usneseno, že ministr pracovních sil se má pro Smrkovského snažit najít pozici v zemědělství nebo lesnictví. Komisi se tak podařilo najít šalamounské řešení: Smrkovský byl odsouzen, ale zároveň propuštěn a částečně rehabilitován.

Generální prokurátor Václav Aleš, který byl prokurátorem u Smrkovského soudního procesu a ministr spravedlnosti Jan Bartuška měli splnit doporučení komise, a tak předkládají politickému byru ÚV KSČ dne 14. listopadu 1955 zprávu o splnění zadání.³⁴⁰ Zpráva Barákovy komise byla podána na konci srpna, Nejvyšší soud věc projednal v

³³⁹ Tamtéž, s. 14.

³⁴⁰ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 72, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 21. listopadu 1955, aj. 88, bod 22, Zpráva o výsledcích soudních případů proti Gejzovi Pavlíkovi a spol., Josefu Smrkovskému, Josefu Pavlovi a Ernestu Singerovi.

měsíci září a dne 15. října zrušil původní rozsudek z roku 1954. Josef Smrkovský byl potrestán již zmíněným trestem v trvání tří let, a protože tento byl odpykán vazbou, byl v úterý 18. října 1955 propuštěn na svobodu. Po 1663 dnech věznění, které od počátku považoval za nespravedlivé.

4.2.2 K Barákově komisi

Josefu Smrkovskému závěry komise přinesly propuštění na svobodu, ovšem nepřinesly mu plnou rehabilitaci politickou. Zřízení komise bývá považováno za určité „*alibi*“ pro ty, kteří se na vykonstruovaných procesech padesátých let podíleli. Karel Kaplan první období rehabilitací považuje za hanebnost. *„Hanebná revize politických procesů v letech 1955-1957, útek od nápravy kruté minulosti a odvolávání se na zájem strany nemohly zamezit tomu, aby politické procesy a rehabilitace jejich obětí nezmizely z vědomí občanů a nevracely se jako nevyřešený dluh minulosti.“*³⁴¹

Jisté pochybnosti o relevantnosti všech kroků komise a vůbec o okolnostech jejího zřízení jsou na místě. Komisi vedl ministr vnitra, pod něhož spadala StB, která prováděla vyšetřování a důkazní činnost. Taktéž malý odstup od revidovaných událostí a fakt, že mnozí spolupodílníci byly v té době stále v aktivní službě zapříčinil, že některé závěry mohou působit jako jisté divadlo a konstrukt s cílem obhájit novou, či spíše staronovou politickou garnituru.

Činnost Barákovy komise byla ukončena na přelomu září a října 1957. Ministr Barák přednesl politickému byru ÚV KSČ 27. září 1957 referát o přezkoumání soudních případů. *„Ústřední výbor KSČ schválením rychle a téměř bez diskuze projednané zprávy Barákovy komise ukončil v říjnu 1957 prověřování politických procesů,“*³⁴² píše Kaplan.

Závěru v případě Smrkovského se věnuje Barákův referát v krátkém a dosti obecně psaném odstavci. *„Při prošetřování případu Josefa Smrkovského se ukázalo, že původní*

³⁴¹ KAPLAN, Karel. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968-1990*. Praha: Karolinum, 2008, s. 41.

³⁴² Tamtéž, s. 40.

*obvinění proti němu byla v některých částech nesprávná, a proto novým soudním řízením byl mu podstatně snížen trest po jehož odpykání byl v roce 1955 propuštěn na svobodu.*³⁴³

Dokument tedy nereflektuje aktuální situaci, kdy Josef Smrkovský žádá plnou rehabilitaci, proto je třeba považovat jeho případ za neukončený, ačkoliv členové ÚV KSČ ani ministr vnitra by se nejraději jeho případem již nezabývali. Ministr Barák údajně v soukromí komentoval aktivní snahu Smrkovského o plnou rehabilitaci průpovídkou o tom, *„že by měl jít znovu do lapáku, protože nedá pokoj.*³⁴⁴

Komise považovala za uzavřené i přezkoumání jiných politických procesů, s výjimkou procesu s národohospodáři, mezi něž byl původně zařazen i Smrkovský. U nich se chystalo nové soudní projednání. Ministr Barák a s ním i politické byro ÚV KSČ považovali Barákův referát za *„závěrečnou tečku“* a upozorňovali na vítězství strany, která překonala a překoná všechny překážky a myslí na budoucnost. *„Na stranu a její poslání jsme mysleli především, když jsme zkoumali údobí let 1948 – 1952. Na stranu a její poslání myslíme i nyní, když uzavíráme tuto kapitolu dějiny strany.*³⁴⁵

Na závěr k činnosti této komise je třeba zmínit, že za tzv. obětní beránky byli zvoleni vyšetřovatelé StB Bohumil Doubek a Vladimír Kohoutek. Ti byli vyšetřováni a propuštěni ze služeb ministerstva vnitra již v roce 1954.³⁴⁶ Následně byli konfrontováni s výpověďmi jejich spolupracovníků vyšetřovatelů, a také vyšetřovaných, včetně Smrkovského. Smrkovský podal o Doubkových vyšetřovacích metodách výpověď dne 30. září 1955, kdy ještě pobýval

³⁴³ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 153, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 27. září 1957, aj. 202, bod 4, Referát s. R. Baráka o přezkoumání soudních případů, s. 13.

³⁴⁴ VRABEC, Václav. *Vybočil z řady: medailón Josefa Smrkovského a doby, v níž žil.* Praha: Naše vojsko, 1991, s. 94.

³⁴⁵ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 153, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 27. září 1957, aj. 202, bod 4, Referát s. R. Baráka o přezkoumání soudních případů, s. 29.

³⁴⁶ Viz: Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 13, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 6. září 1954, aj. 18, bod 8, Uvolnění pplk. Bohumila Doubka ze služeb min. vnitra.

ve vězení.³⁴⁷ Oba vyšetřovatelé byli odsouzeni k trestu odnětí svobody v roce 1955, Doubek na devět let, Kohoutek na sedm. Absurdní průběh příběhu dvou vyšetřovatelů a kontroverznost Barákovy komise dovršuje jejich propuštění na svobodu, které proběhlo na konci roku 1957, v případě Bohumila Doubka na základě milosti prezidenta, o kterou žádal dopisem on sám a také jeho manželka.³⁴⁸ Doubek se pak vrátil do běžného života, působil na úřednických pozicích a trvalé bydliště měl na Letné blízko bytu Smrkovských, od roku 1964 byl v invalidním důchodu.³⁴⁹

4.3 Pokračování snahy o plnou rehabilitaci, rok 1955

Smrkovský byl, dle pokynu v závěrečné zprávě Barákovy komise, pozván ke konzultaci svého případu k Antonínu Novotnému, prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ. S Novotným mluvil den po svém propuštění, dne 19. října 1955. Mluvili spolu údajně dlouho, Novotný Smrkovskému poděkoval za statečné chování a věnoval mu dva tisíce korun.³⁵⁰

Novotný pak politickému byru ÚV KSČ předkládá vyjádření Smrkovského ze dne 15. listopadu 1955.³⁵¹ Smrkovský se, v již dříve citované reakci, dopisem politickému byru ÚV KSČ vyjadřuje i k práci rehabilitační komise. Přílohou dopisu je tak jedenáctistránková žádost o zrušení rozsudku z roku 1955, podle kterého byl „odsouzen ke

³⁴⁷ Viz: Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 135, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 9. dubna 1957, aj. 176, bod 16, Závěr v trestní věci proti bývalému pplk. MV Bohumilu Doubkovi a Vlad. Kohoutkovi.

³⁴⁸ Viz: Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 162, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 17. prosince 1957, aj. 218, bod 13, Prominutí zbytku trestu cestou milosti pro Bohumila Doubka.

³⁴⁹ Viz: HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 81.

³⁵⁰ VRABEC, Václav. *Vybočil z řady: medailón Josefa Smrkovského a doby, v níž žil*. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 93.

³⁵¹ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 72, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 21. listopadu 1955, aj. 88, bod 16, Vyjádření Josefa Smrkovského.

*3 letům vězení pro porušení povinnosti veřejného činitele a ohrožení 5LP.*³⁵² Smrkovský nabízí svůj pohled na věc, vyjadřuje se ke každému bodu rozsudku, jednotlivé body se snaží věcně vyvrátit, často pomocí popisu konkrétních situací s účastí konkrétních osob a citací jejich promluv. Na závěr dodává: „*Nepochybuji o tom, že Ústřední výbor KSČ uzná, že tento rozsudek má být zrušen a zabráněno tak tomu, aby mně byla vtisknuta pečeť člověka, který se dopustil trestných činů proti republice a zájmům jejího lidu.*“³⁵³ Argumentuje, že původní rozsudek vycházel z faktu, že je „*člověk Slánského.*“ A pokračuje: „*Když toto zásadní obvinění bylo tak přesvědčivě vyvráceno a padlo, považuji za nemyslitelné, abych byl odsouzen za věci výše rozvedené, kde jsem svou nevinu prokázal.*“³⁵⁴ Poukazuje zároveň na složitou pozici vedoucích pracovníků, kteří mají na bedrech rozhodování o velkých investicích a také nejsou bezchybní, navíc se proti nim může postavit politické vedení. „*Je očividné, že pro takovéto ‚důvody‘ by bylo možno odsoudit každého generálního ředitele a každého hospodářského ministra.*“³⁵⁵

Připomeneme si ještě některé Smrkovského závěry, kterými se obhajuje a snaží se dosáhnout zrušení rozsudku. V otázce zavedení SPH a chozraščotu uvádí, že místo škůdce národního hospodářství byl naopak průkopníkem. „*A tak já to byl, kdo zlepšil SPH mně nařízené, já byl první generální ředitel v ČSR, který do podniku, jím vedeného skutečně sovětský chozraščot zavedl /dva dny před jeho vstupem v účinnost jsem byl zatčen, připraveno však bylo všechno/.*“³⁵⁶ Smrkovský popisuje dlouhodobou práci nad zaváděním SPH včetně osobní návštěvy SSSR a konzultace se sovětskými poradci.

V otázce obvinění ze špatných investic pak Smrkovský nařkne státní orgány z manipulace s daty a z neodbornosti. Smrkovský podrobil rozboru zprávu ministerstva státní kontroly, která hovoří o ztrátovosti a úmrtnosti ve velkovýkrmně prasat ve Smiřicích.

³⁵² Tamtéž. Příloha s. 1-11.

³⁵³ Tamtéž, s. 10.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 10, 11.

³⁵⁵ Tamtéž. s. 11.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 4.

Dle Smrkovského byla zmanipulována. „Bylo postupováno podle instrukce tehdejšího ústředního sekretariátu strany ,opatřit materiál proti Smrkovskému stůj co stůj, i když je to lež.“³⁵⁷

V otázce menších zemědělských provozů, ovčína a drůbežárny, kde byl obviněn ze sabotáže, uvádí, že problémy těchto provozů šlo řešit na místní úrovni. „Je věcně nesprávné, nespravedlivé, abych za tuto celkem hloupost, na níž nenesu sám absolutně žádnou vinu, byl souzen.“³⁵⁸

V mnohokrát řešené otázce o kádrové politice a přijetí nevhodných osob do ČSSS setrvává od začátku Smrkovský ve stejné pozici. Podle něho byli vysocí činovníci ČSSS Hojdar a Náprstek odborníci, navíc členové KSČ. Dle Smrkovského byli velice potřební zejména v období po únoru 1948, „kdy ČSSS přebíraly statisíce hektarů půdy a těžko sháněly pracovníky, kteří by tento úkol zvládli.“³⁵⁹ Okolnosti jejich zatčení mu nejsou známy, proběhly až po zatčení jeho samotného.

4.4 Smrkovského dopisy ÚV KSČ roku 1956

Smrkovského aktivita plynule pokračuje i v roce 1956. Stále není spokojen s postupem státních orgánů ve věci jeho rehabilitace. Proto adresuje v lednu a březnu dva dopisy členům politického byra ÚV KSČ, jejich projednání si bere na starosti Antonín Novotný.

První dopis pochází ze dne 22. ledna 1956.³⁶⁰ V první části se Smrkovský zmiňuje zejména o svém vyloučení ze strany, které proběhlo hned po jeho zatčení v březnu 1951. Uvádí nové informace, neuvedené ve vyšetřovacím spisu. Byl údajně zatčen na příkaz

³⁵⁷ Tamtéž, s. 5, 6.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 10.

³⁵⁹ Tamtéž.

³⁶⁰ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 92, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 5. dubna 1956, aj. 110, bod 20, Dopisy Josefa Smrkovského, dopis ze dne 22. 1. 1956.

Slánského a obviněn ze spolupráce s gestapem. Slánský prý zamlčel existenci dokumentu, který vysvětluje důvod, proč nebyl gestapem zatčen. Oním dokumentem měl být výslech tajemníka protikomunistického oddělení pražského gestapa Omara Wilkeho. Ten údajně prohlásil, že na Smrkovského byl nasazen spolupracovník gestapa – důvěrník, který měl sledovat jeho kroky a gestapo mělo rozkaz Smrkovského nezatýkat. Protokol o výslechu se našel v trezoru Jarmily Taussigové při kontrole po jejím zatčení, Smrkovský na něj, dle svých slov, odkazoval i před soudem. *„Tím je dostatečně prokázáno, že jsem byl zatčen, a v důsledku toho r. 1951 ze strany vyloučen na podkladě podlé provokace a podvodu Slánského a Taussigové. Ve smyslu stanov strany i podle prostého rozumu a logiky mohu oprávněně žádat, aby se mi v této věci dostalo rehabilitace mé cti, aby celá věc byla zveřejněna a aby bylo zrušeno mé vyloučení ze strany.“*³⁶¹ Je vidět, že se Smrkovský snaží o úplnou rehabilitaci, osobní i stranickou. Ačkoliv výsledek Barákovy komise ho již ve věci údajné spolupráce s gestapem očistil, Smrkovský chce větší medializaci svého případu a veřejné vysvětlení některých podrobností případu.

Smrkovský byl osvobozen i v záležitosti údajných chybných kroků v období Pražského povstání. Toto v druhé části dopisu uznává, ale je opět nespokojen se způsobem projednávání. *„Veřejně však o tom nebylo řečeno ani slova, ač bylo připuštěno, abych byl veřejně pošpiněn. I v této věci žádám stranu o rehabilitaci mé cti.“*³⁶² Další výtky k utajování případu podává dále. Zmiňuje, že žádal veřejný soud za účasti *„delegátů pracujícího lidu.“* V tom mu nebylo vyhověno, soud byl tajný a nemohla se ho zúčastnit ani jeho manželka.

Smrkovský v závěru dopisu rozhořčeně konstatuje, že se opět stal obětí. *„Toto odsouzení je nezákonné a protismyslné, je neudržitelné. Je jasné, že toto nové odsouzení je jen záminkou, aby mně byla dána pečeť provinilce a znemožněn mi tak návrat do veřejného života a do strany.“*³⁶³ Nikoho konkrétního nejmenuje, upozorňuje však na to, že celá záležitost není jen osobní, ale i stranickou. *„Co činím, je nejen moje právo, ale i má*

³⁶¹ Tamtéž, s. 2.

³⁶² Tamtéž, s. 3.

³⁶³ Tamtéž, s. 5.

povinnost. Nikdy se nesmím s tím, co na mně – komunistovi a starém dělnickém funkcionáři – bylo spácháno! Věřím, že se ve straně spravedlnosti a práva dovolám.“³⁶⁴

Takto Smrkovský na závěr apeluje na členy politického byra ÚV KSČ, aby jeho záležitost aktivně řešili. V příloze na třech stranách opět vyvrací jednotlivé body rozsudku stejně jako v předchozích dopisech.

Dne 24. března 1956 adresuje Smrkovský opět členům politického byra dopis, ve kterém si stěžuje, že jeho záležitost je dosud neprojednána.³⁶⁵ V tomto dopise Smrkovský tradičně opakuje dříve psané informace o průběhu procesu a o nespravedlnosti jeho obvinění. Nové je ale to, že si vzal na pomoc vyšší autoritu, Komunistickou stranu Sovětského svazu (KSSS). Smrkovský využil právě proběhlý XX. sjezd KSSS, aby poukázal na to, že jeho požadavky vznesené na ÚV KSČ jsou oprávněné a v souladu s vytyčenou linií strany. Smrkovský tak narážel na určitou snahu o otevřenost sovětské komunistické strany v projednávání věcí z minulosti. Pro úplnost je třeba dodat, že XX. sjezd konaný v únoru 1956 vstoupil do dějin projevem prvního tajemníka strany Nikity Chruščova o odhalení Stalinových praktik a kritice kultu osobnosti.

Smrkovský píše, že KSČ není tak otevřená jako KSSS a porušuje vnitrostranické normy tím, že mu nebyl dán dostatečný prostor pro obhajobu. Tvrdí, že nemohl být vyloučen ze strany, že jako člen ÚV měl být místo zatčení tímto orgánem vyslechnut, což se nestalo. Smrkovský ale stále věří v pozitivní konec a deklaruje svou věrnost ke straně a komunistické ideologii. „*Přes všechnu protistranickou zvlů, kterou jsem v uplynulém období prožil, zůstal jsem straně věrný, neklesl jsem a nenechal se v žádném případě k ničemu zneužít. Neporušil jsem nikdy povinnosti člena strany, straně jsem neškodil, a proto jsem přesvědčen, že moje požadavky nevyjadřují neskromnost. Po XX. sjezdu KSSS jsem rozhodnut ještě pevněji bojovat za spravedlivé a konečné vyřešení mého případu.*“³⁶⁶

³⁶⁴ Tamtéž, s. 6.

³⁶⁵ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 92, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 5. dubna 1956, aj. 110, bod 20, Dopisy Josefa Smrkovského, dopis ze dne 24. 3. 1956.

³⁶⁶ Tamtéž, s. 11.

Další dopis datuje Smrkovský dne 8. dubna a nepředkládá ho jen ÚV KSČ.³⁶⁷ Plné pojmenování dopisu zní: *Ústřednímu výboru KSČ, organisacím, funkcionářům a členům KSČ a klubu poslanců KSČ*. Opět se jedná hlavně o shrnutí procesu, vyvrácení jednotlivých obvinění a popis dosavadního průběhu rehabilitace. Smrkovský zdůrazňuje, že byl pro něj navrhován trest smrti a jeho proces byl politickou objednávkou. Zmiňuje také snahu své manželky, která se v době jeho zatčení snažila navázat kontakt s rozličnými představiteli strany a vlády, ale její snaha byla nevyslyšena. Dokonce adresovala prostřednictvím Antonína Novotného dopis X. sjezdu KSČ v červnu roku 1954. Závěrem Smrkovský opět důrazně žádá o veřejné projednání procesu. „*Dovolávám se spravedlnosti! Žádám, abych byl postaven před čestný soud strany nebo před čestný soud pracujícího lidu, kde při veřejném líčení by bylo konkrétně řečeno, za co jsem byl odsouzen a mně dána možnost se hájit a i svědecky prokázat svou obhajobu.*“³⁶⁸ Adresování dopisu podtrhuje Smrkovský na závěr větou: „*Obracím se na komunisty, aby pomohli straně uvést v život leninské zásady vnitrostranické demokracie a revoluční socialistické zákonnosti proti bezpráví a zvlůli.*“³⁶⁹

Smrkovský se snažil získat podporu nižších organizací strany, které by se za něho přimluvily. Obesílal je proto výše zmíněným dopisem. Je tak zachována informace, že se Smrkovský obrátil na okresní výbor KSČ v Českém Brodě, pod nějž spadala jeho rodná obec Velenka, kde doufal v podporu tamních obyvatel. Součástí složky obsahující tento dopis je také vyjádření tajemníka Okresního výboru KSČ v Doksech Josefa Grössera, který se Smrkovským vedl rozhovor dne 11. dubna 1956. Ten podává zprávu, ve které zmiňuje, že místní organizace nejspíše podpoří Smrkovského. Lze to předpokládat proto, že se dochoval opis usnesení členské schůze závodních organizací Státní banky československé a Státní spořitelny v Doksech, kde pracovala Božena Smrkovská ze dne 10. dubna 1956.³⁷⁰ Tato

³⁶⁷ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 93-94, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 16. dubna 1956, aj. 112, bod 23, Záležitost Josefa Smrkovského.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 6.

³⁶⁹ Tamtéž.

³⁷⁰ Tamtéž. Opis, s. 9.

organizace tvrdí, že by Smrkovského záležitost měla být projednána na ÚV KSČ, případně by mu měla být dána možnost veřejné obhajoby před soudem.

Existence těchto dokumentů dokládá Smrkovského činnost, která mu byla vyčítána, tj. že obesílal poslance Národního shromáždění, krajské výbory i některé základní organizace strany dopisem, ve kterém je seznamoval se svojí situací a žádal o podporu při své snaze o rehabilitaci. U nejvyšších státních představitelů byl ale tento Smrkovského postup přijat se značnou nevolí. Bylo to také hlavním důvodem, proč nebyl stranicky rehabilitován již v letech 1955-1957. Jedna z dostupných zpráv Barákovy komise tuto jeho činnost shrnuje. *„Jak je rovněž známo, prováděl J. Smrkovský po svém propuštění kampaň proti vedení strany a snažil se neukázněně a proti stanovám strany ve svůj prospěch působit frakčním způsobem na členy strany i organizace KSČ.“*³⁷¹

4.5 Smrkovského dopis ÚV KSČ a Nejvyššímu soudu roku 1958

Poslední archivovaný Smrkovského dopis, který zaslal politickému byru ÚV KSČ, pochází ze dne 18. května 1958.³⁷² Smrkovský úvodem tradičně shrnuje dosavadní průběh rehabilitačního řízení a zdůrazňuje, že žádá o plnou rehabilitaci s důrazem na očištění „v očích širokých lidových mas.“ K formální stránce všech jeho dopisů je třeba poznamenat, že jsou psány na stroji, bez gramatických chyb a jsou pečlivě upravené.

Smrkovský přichází i se sebekritikou, když přiznává, že při své snaze o plnou rehabilitaci se s některými kroky unáhlil. Nejmenuje konkrétně, ale jistě má na mysli zmíněné obesílání poslanců, krajských výborů a stranických organizací, které bylo označováno jako „frakční“ a „protistranické“ jednání, které podrývá autoritu a jednotu strany. *„Nechci tvrdit, že jsem vždy volil nejvhodnější formu,“* píše Smrkovský členům

³⁷¹ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 153, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 24. září 1957, aj. 200,201, bod 9, Závěrečná zpráva obou komisí ÚV KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949 – 1953.

³⁷² Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 180, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 12. června 1958, aj. 244, bod 16, Dopis J. Smrkovského.

ÚV KSČ a dále emotivně vysvětluje svůj krok. *„Leč v tak dlouho trvajícím a vyčerpávajícím zápase, kde šlo i o život, se stává, že člověk použije někdy zbraně, jaká okamžitě po ruce je, když není jiná.“*³⁷³

Dalším důvodem k napsání tohoto dopisu bylo také to, že v něm Smrkovský členům ÚV KSČ oznámil, že osobně navštívil Nejvyšší soud a sám požádal o revizi rozsudku ze dne 15. října 1955, díky kterému se sice dostal na svobodu, ale zároveň jím byl odsouzen za porušení povinnosti veřejného činitele na 3 roky odnětí svobody. Propuštěn byl kvůli tomu, že dobu nového trestu měl odpýkán vazbou.

Smrkovský se v dopise Nejvyššímu soudu, jehož opis je součástí dopisu na ÚV KSČ,³⁷⁴ snaží přesvědčivě argumentovat, předkládá soudu důkazy své nevinny a žádá o nové projednání svého případu. Je vidět, že Smrkovský se snažil dohledat informace, kterými by podpořil svoji nevinu. V dopise tak odkazuje na materiály ÚV KSČ, ale i na rozhlasovou reportáž z vepřína či na aktuální zemědělskou konferenci. Zároveň také nabádá samotný soud, aby si případně informace dohledal nebo vyžádal například na ministerstvu zemědělství. Některé informace dodává ze své hlavy, z titulu bývalého ředitele ČSSS.

Tradičně se vyjadřuje i k otázce údajně nespolehlivých zaměstnanců ČSSS Hojdara a Náprstka. U Hojdara již nezmiňuje jeho nepostradatelnost pro ČSSS, ale konstatuje, že upozorňoval přímo ministra Ďuriše na možnou nespolehlivost Hojdarovu a ptal se, zda by neměl být přemístěn na méně zodpovědnou pozici, což bylo ministrem údajně zamítnuto a Hojdar zůstala ve funkci vedoucího odboru. Smrkovského pozice se změnila i kvůli tomu, že Hojdar byl odsouzen a stále pobýval ve vězení. Obecně ovšem k otázce pracovníků dodává, že se více než kádrovým otázkám věnoval plnění plánu. *„Je pochopitelné, že jsem se musel soustředit na věci podstatné, a to s lidmi, kteří byli v té době k dispozici, stejně tak jako se dělo na ostatních úsecích výstavby hospodářství.“*³⁷⁵ To se dá považovat za pravdivý odhad

³⁷³ Tamtéž, s. 1.

³⁷⁴ Tamtéž, s. 3-8.

³⁷⁵ Tamtéž, s. 5.

situace, neboť problém přebírání pracovníků z období první republiky byl obecným fenoménem.

Nejvyšší soud ovšem v jeho stížnosti nerozhodl a případ jeho plné rehabilitace tak stále nebyl ukončen.

4.6 Intermezzo – rodinné záležitosti a zaměstnání

Smrkovský žil po propuštění z vězení s rodinou v jejich domě v Doksech. Božena Smrkovská pracovala v místní spořitelně a dcery chodily do místní školy. Jemu samotnému byla nakonec přidělena práce v zemědělství, což byl obor, který preferoval. Do konce roku 1956 pracoval jako technický vedoucí lesního závodu v Bělé pod Bezdězem. Václavu Vrabcovi prý později tvrdil, že to bylo „*lejstrování za pár švestek*“.³⁷⁶

Jeho vrozená činorodost a zápal pro práci v zemědělství ho vedly k tomu, že se přihlásil ONV v Doksech a požádal o možnost pracovat jako předseda družstva. Doksy a okolí patřily do Sudet, byly po válce dosídleny a výkonnost tamních družstev byla malá, mnohdy ani zdaleka neplnily plán. Snad po dohodě na „*vyšších místech*“ byl Smrkovský jmenován předsedou Jednotného zemědělského družstva (JZD) Pavlovice v okrese Česká Lípa, necelých patnáct kilometrů od Smrkovského bydliště v Doksech. Smrkovský využil všech svých zkušeností i kontaktů a družstvo pozvedl. Zaměřil se na ovocnářství, zejména na pěstování jablek, pro to byly v oblasti dobré podmínky. Dodnes jsou prý sady v okolí Pavlovic některými lidmi jmenovány jako „*Smrkovského sady*“.³⁷⁷ K JZD Pavlovice byly

³⁷⁶ VRABEC, Václav. *Vybočil z řady: medailón Josefa Smrkovského a doby, v níž žil*. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 93.

³⁷⁷ Viz: Tamtéž, s. 98. Dále viz: Josef Smrkovský: pravá ruka Dubčeka vedla 7 let JZD v Pavlovicích. Českolipský deník [online]. Dostupné z: https://ceskolipsky.denik.cz/zpravy_region/josef-smrkovsky-prava-ruka-dubceka-vedla-7-let-jzd-v-pavlovicich-20140115.html

Uvedené zdroje popisují i přesné umístění sadů u osady Popelov pod stejnojmenným vrcholkem mezi Pavlovicemi a Jestřebím. Při náhledu na mapu je i dnes území označeno jako ovocný sad, což potvrzuje i letecký pohled.

později připojeny i družstva ze dvou okolních vesnic – Maršovic a Újezdu a vzniklé družstvo Vpřed bylo údajně vzorovým moderním provozem. Kromě modernizace v oblasti zemědělské činnosti se Smrkovský zasloužil i o zlepšení sociálních podmínek v obci. Prosazoval adaptaci domů pro zlepšení ubytování pracovníků. Za jeho předsednictví byla zřízena pošta s telefonem, vydlážděny ulice nebo zavedeno veřejné osvětlení.

Jedním z témat, které souvisí s probíhající rehabilitací, a které sám Smrkovský zmiňuje, se týká nedůvěry obyvatelstva k němu. Souvisí to s malým množstvím informací, které měla o jeho procesu veřejnost. Zdůrazňuje to i v jednom z dopisů politickému byru ÚV KSČ. *„Tak celá věc se táhne za mnou i na vesnici, aby mi život i práci ztěžovala a ztrpčovala.“*³⁷⁸ Jeho postoj ke komunistické myšlence se ovšem nezměnil, jak dokládá. *„Lidé nemohou pochopit, že člověk se může rvát za socialismus, i po tom všem, co prožil.“*³⁷⁹

Na začátku šedesátých let došlo k určitým komplikacím v rozvoji JZD Pavlovice. Jediným zdrojem jsou vzpomínky Václava Vrabce na rozhovory se Smrkovským. Vrabec tvrdí, že okolní ředitelé statků začali závidět a došlo tak k převzetí JZD Pavlovice ČSSS. Smrkovský se tak stal zaměstnancem podniku, který dříve řídil. Přestal působit v Pavlovicích a po několik měsíců roku 1963 vykonával funkci mechanizátora v Dubé. O této kapitole jeho života nemáme dostatek informací. Fakt je ale ten, že tato událost přišla v roce 1963, kdy již probíhal proces vedoucí k jeho úplné rehabilitaci, která přinesla jeho návrat do Prahy a postupně i do vysoké politiky.

4.7 Kolderova komise

Vrcholní představitelé režimu se ani počátkem šedesátých let neměli k posunu v oblasti rehabilitací, i přes určité podněty zvenčí. Myšleny jsou další odhalení stalinských zločinů na sjezdech KSSS. Zejména Antonín Novotný sveřepě hájí předchozí postup a

³⁷⁸ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 180, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 12. června 1958, aj. 244, bod 16, Dopis J. Smrkovského, s. 1.

³⁷⁹ Tamtéž. Viz příloha č. 10.

považuje rehabilitace za ukončené.³⁸⁰ Dne 30. srpna 1962 ovšem politické byro ÚV KSČ schválilo návrh na prošetření politických procesů proti osobám, které zastávaly významné politické funkce. Zprvu nebylo jasné, kdo je myšlen a jak širokého okruhu osob se to bude týkat. Důvodem zřízení nové rehabilitační komise bylo jistě i zatčení hlavního představitele předchozích prověrek bývalého ministra vnitra Rudolfa Baráka, na kterého byla poté přenesena všechna vina za špatné provedení revizí z let 1955-1957. Barák byl odsouzen v roce 1962 na patnáct let odnětí svobody, ovšem politické důvody jeho odsouzení byly upozaděny, zejména konflikt s Antonínem Novotným, Barák byl odsouzen za zpronevěru peněz a zneužití své funkce.³⁸¹

V září 1962 byla tedy na popud prezidenta Československé socialistické republiky a prvního tajemníka ÚV KSČ Novotného politickým byrem ÚV KSČ ustanovena nová komise pod vedením tajemníka ÚV KSČ Drahomíra Koldera. Politické vedení zadalo Generální prokuratuře a Nejvyššímu sodu prozkoumání velkého množství procesů, ale vyhradilo si právo na závěrečné stanovisko. I přes to, že doba postoupila, na činnosti komise se podíleli i přímí aktéři tehdejších politických procesů, za zmínku stojí zejména prokurátor procesu s údajnou spikleneckou skupinou Rudolfa Slánského Josef Urválek.

Tíha, která ležela na KSČ, vedla některé členy komise k otevřenému tvrzení, že je třeba nezákonnost procesů doznat a zbavit se onoho břemene minulosti. Samozřejmě byly i odlišné názory mezi stranickými špičkami. Někteří tvrdili, že přiznání chyb naopak stranu oslabí. Mezi takové lze počítat i Antonína Novotného, jehož postoj shrnul Karel Kaplan. *„Skutečnou rehabilitaci, tedy v plném rozsahu, neuznával, nakonec ji omezoval pouze na bývalé vedoucí komunisty. Ale i z nich vyřazoval ty, kterým přisoudil vinu na nezákonnostech.“ [...] „Po celou dobu ve vrcholné funkci měl vnitřní potíže s politickými*

³⁸⁰ Viz: KAPLAN, Karel. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968-1990*. Praha: Karolinum, 2008, s. 47-48.

³⁸¹ Blíže viz: KAPLAN, Karel. *Antonín Novotný: vzestup a pád "lidového" aparátčíka*. Brno: Barrister & Principal, 2011, s. 101-134. TOMEK, Prokop. *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha: Vyšehrad, 2009.

*procesy a jejich rehabilitací.*³⁸² Navenek ovšem Novotný vystupoval jako ten, který dává k rehabilitacím pokyn. „*Sám se také prezentoval jako muž, kterému jde o nápravu chyb a „úchylek“ minulosti,*“ píše Kaplan.³⁸³

Jednotlivým členům komise byly přiděleny skupiny procesů. Josef Smrkovský byl zařazen do skupiny národohospodářů, se kterými byl odsouzen. Prozkoumání měl na starosti slovenský poslanec Národního shromáždění a Slovenské národní rady, v té době také ministr – předseda Ústředního úřadu státní kontroly a statistiky Pavol Majling. Činnost komise byla přísně utajená, k čemuž se zavázali její členové, kteří spolu s dalšími pracovníky stranického aparátu studovali jednotlivé případy.

První zprávu předložila komise politickému byru ÚV KSČ dne 27. listopadu 1962.³⁸⁴ Předložené závěry rozpoutaly diskuzi o tom, zda je možné u některých osob plné rehabilitace nebo zda není lepší „*ponechat jim alespoň malý kus viny.*“ Nejvíce byl projednáván případ Rudolfa Slánského, ale také možné chyby Klementa Gottwalda včetně toho, do jaké míry přiznat jeho náklonost k alkoholu.³⁸⁵ Josef Smrkovský nebyl v této zprávě zmíněn i proto, že první zpráva byla vyhotovena kvapně, aby mohla být projednána před prosincovým XII. sjezdem KSČ. Na tom pak bylo schváleno, aby zbývající případy byly projednány a uzavřeny do čtyřech měsíců.

Závěrečná zpráva byla projednána politickým byrem přejmenovaným po stranickém sjezdu v prosinci 1962 na Předsednictvo ÚV KSČ. Stalo se tak na jeho schůzi dne 26. března

³⁸² KAPLAN, Karel. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968-1990*. Praha: Karolinum, 2008, s. 54.

³⁸³ Tamtéž, s. 55.

³⁸⁴ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, v. 370-371, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 27. listopadu 1962, aj. 465, bod 26, Výsledky přešetření nejdůležitějších politických procesů proti osobám, které zastávaly významné politické funkce.

³⁸⁵ Viz: KAPLAN, Karel. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968-1990*. Praha: Karolinum, 2008, s. 60.

1963.³⁸⁶ Tato práce čerpá z verze závěrečné zprávy, která je označena datem 19. března 1963. V tento den se také konalo zasedání předsednictva ÚV KSČ, leč v programu této schůze se žádný bod o projednávání závěrečné zprávy komise nenachází, dva body programu byly ale staženy z pořadu.³⁸⁷ Projednání závěrečné zprávy tak bylo nejspíše přesunuto na schůzi dne 26. března 1963, kde bylo prvním bodem.

Poté byla závěrečná zpráva předložena ÚV KSČ na schůzi ve dnech 3. a 4. dubna 1963. Výše zmíněná utajená práce komise se odrážela i v prezentaci závěrečné zprávy. Jak popisuje Kaplan,³⁸⁸ na dvoudenní schůzi nejdříve zazněl Novotného projev s názvem *Zpráva o porušování stranických zásad a socialistické zákonnosti v období kultu osobnosti*. Až po následné večeři měli členové ÚV KSČ přístup ke zprávě, kterou mohli studovat v určených prostorách a po přečtení ji neprodleně vrátit. Již v průběhu práce komise se někteří její členové dozvídali informace o vyšetřovacích metodách StB, které pro ně byly šokující, po předložení ÚV KSČ se tak stalo i u některých mladších členů ÚV. Zpráva byla druhý den schůze schválena. Vnitrostranický závěr se týkal toho, do jaké míry proběhne stranická rehabilitace u revidovaných případů.

Případu Josefa Smrkovského se závěrečná zpráva komise věnovala na dvou místech.³⁸⁹ První zmínka zhruba v polovině zprávy shrnuje průběh předchozí rehabilitace

³⁸⁶ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Předsednictvo ÚV KSČ 1962-1966, sv. 11-12, Předsednictvo ÚV KSČ dne 26. března 1963, aj. 14, bod 1, Zpráva komise pro prošetření politických procesů v období 1949-1954 (Slánský R., Geminder B., Šling O., Frank J., Šváb K., Reicin B., Fischl O., Loeb E., Margolius R., London A., Frejka L., Clementis V., Hajdů V., Simone A., Švermová M., Taussigová J., Lomský H., Polák E., Fuchs V., Landa M., Hájek B., Husák G., Závodský o., Smrkovský J., Moškovič K., Nový V.).

³⁸⁷ Šlo o bod 2 a 4 schůze Předsednictva ÚV KSČ ze dne 19. března 1963 Viz inventář: Národní archiv - KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Předsednictvo ÚV KSČ 1962-1966, inventář. *Badatelna.eu* [online]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/2230/inventar/>

³⁸⁸ Viz: KAPLAN, Karel. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968-1990*. Praha: Karolinum, 2008, s. 61-62.

³⁸⁹ Pro potřeby této práce je čerpáno z verze pro Předsednictvo ÚV KSČ z března 1963, viz: Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Předsednictvo ÚV KSČ 1962-1966, sv. 11-12, Předsednictvo ÚV KSČ dne 26. března 1963, aj. 14, bod 1, Zpráva komise pro prošetření politických procesů v období 1949-1954 (Slánský R., Geminder B., Šling O., Frank J., Šváb K., Reicin B., Fischl O., Loeb E., Margolius R., London A., Frejka L.,

z roku 1955 a konstatuje, „že obvinění Smrkovského bylo přizpůsobeno představám a potřebám bezpečnostních orgánů.“³⁹⁰ Je tak potvrzen závěr dřívější komise, že Smrkovský nebyl agentem gestapa, nedopustil se závažných chyb v průběhu Pražského povstání a že organizoval nepřátelskou činnost proti Slánskému, což bylo překrouceno a Smrkovský souzen jako spojenec Slánského. V závěru zpráva přináší doporučení komise k případu Josefa Smrkovského. I nyní potvrzuje předchozí rozhodnutí Barákovy komise o zproštění obvinění z velezrady a ze sabotáže. Nový závěr přináší komise v záležitostech činnosti Smrkovského jako ředitele ČSSS. „Dále prokazuje, že Smrkovského nelze ani obviňovat z toho, že umožnil třídním nepřítelům a jejich přísluhovačům udržovat význačné pozice v ČSSS a z toho, že výstavbou velkovýkrmnů a produkčních stanic ohrozil plnění hospodářského plánu.“³⁹¹ Dle komise se nedopustil trestného činu nedbalosti ani jiné nezákonnosti. Je dokonce obhajován, že se snažil o zvýšení výroby.

Ve vnitrostranické rehabilitaci komise neopomněla zmínit Smrkovského vehementní snahu o úplnou, tedy i stranickou, rehabilitaci. Jeho dopisy členům ÚV KSČ, ale zejména stranickým organizacím a jednotlivým funkcionářům strany, označuje komise za nesprávný postup a důsledek jeho tvrdohlavosti. „V jeho povaze objevují se však některé negativní rysy, jako ješitnost, nepřístupnost kritice a tvrdohlavost, což se odráželo i v jeho činnosti.“³⁹² Smrkovský je kárán, že jeho postoj poškodil stranu „v období pro stranu vnitropoliticky i mezinárodně složitým.“³⁹³ Nepomůžou tak ani pochvalná slova komise o jeho obětavé práci ve straně za první republiky a v odboji. Doporučení komise nepodporuje jeho stranickou

Clementis V., Hajdů V., Simone A., Švermová M., Taussigová J., Lomský H., Polák E., Fuchs V., Landa M., Hájek B., Husák G., Závodský o., Smrkovský J., Moškovič K., Nový V.).

³⁹⁰ Tamtéž, s. 85.

³⁹¹ Tamtéž, s. 133.

³⁹² Tamtéž, s. 134.

³⁹³ Tamtéž.

rehabilitaci. „Vzhledem k tomu nedoporučuje komise, aby Josefu Smrkovskému bylo vráceno členství ve straně.“³⁹⁴

Zde ovšem zaznamenáváme určitou nejasnost v dalším průběhu, neboť Smrkovský je již v létě 1963 navržen do politické funkce a o jeho plné rehabilitaci se zmiňují i noviny. Z jednání vrcholných politických orgánů nejsou ovšem žádné další zprávy o dodatečném projednání Smrkovského stranické rehabilitace. Je tak pravděpodobné, že se členové ÚV KSČ při hlasování nedrželi doporučení komise a Smrkovského rehabilitovali na schůzi dne 4. dubna, kdy se závěrům komise věnovali. Taktéž všechny dostupné sekundární prameny se zmiňují o plné rehabilitaci na základě rozhodnutí Kolderovy komise.³⁹⁵ Dále o tom svědčí i to, že na schůzi předsednictva ÚV KSČ dne 7. května 1963 je komisí předložen doporučený postup a úkoly v souvislosti s rehabilitačními procesy.³⁹⁶ Uzavírá se tím tak práce Kolderovy komise. Z žijících osob jsou zmíněny pouze dvě, u kterých bylo potvrzeno vyloučení ze strany, a to Jarmila Taussigová a Mikuláš Landa. Ti v té době již byli na svobodě a též probíhal jejich rehabilitační proces.

Zpráva komise doporučovala zejména záležitosti věcného a technického rázu. Proto je jimi pověřena Ústřední kontrolní a revizní komise. Ta má řešit například předání stranických legitimací, přidělení důchodu, navrácení dříve udělených vyznamenání rehabilitovaným osobám. Dále si má vzít na starost komunikaci s příbuznými osob, které byly rehabilitovány, ale už nežijí nebo navrácení členství manželkám rehabilitovaných, které byly též zbaveny členství.

³⁹⁴ Tamtéž.

³⁹⁵ VRABEC, Václav. *Vybočil z řady: medailón Josefa Smrkovského a doby, v níž žil*. Praha: Naše vojsko, 1991, s. 99-101.

Zpráva o výsledcích revize politických procesů z období let 1949-1954. *Rudé právo*. 1963, (22.8.), s. 2. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1963/8/22/2.png>

³⁹⁶ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Předsednictvo ÚV KSČ 1962-1966, sv. 18, Předsednictvo ÚV KSČ dne 7. května 1963, aj. 20, bod 15, Závěrečná doporučení komise ÚV KSČ pověřené prošetřením politických procesů v letech 1949 až 1954.

Pokud porovnáme závěry Kolderovy komise ohledně Smrkovského s jinými rehabilitovanými, například z procesu se členy údajného protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským, nacházíme zde stejný postup. Komise pouze doporučuje, odsouhlasení je pak na stranických orgánech. Například u osoby Rudolfa Slánského doporučila komise potvrdit jeho vyloučení ze strany, ale zrušit rozsudek jako nezákonný, ovšem například Bedřicha Gemindera doporučila komise rehabilitovat soudně i stranicky. To se také stalo. Zajímavé pro naše téma je doporučení komise u osoby Marie Švermové. Navrhuje u stranické rehabilitace dvě alternativy, buď vrátit nebo nevrátit členství ve straně. Později je Marie Švermová označena za plně rehabilitovanou.

4.8 Umístění na pozici

V usnesení, respektive v příloze z jednání předsednictva ÚV KSČ dne 25. června 1963, které předložil Antonín Novotný, je uvedeno, že ÚV KSČ souhlasí, aby bylo s Josefem Smrkovským jednáno ohledně jeho umístění na pracovní pozici.³⁹⁷

Smrkovského postoje k výsledkům rehabilitační komise jsou onačeny za správné a dle rozhovorů s ním to, dle vyjádření Novotného, ukazuje, „že se na věci dívá správně a má politicky jasno.“³⁹⁸ Proto byly pro Smrkovského vybrány dvě možnosti umístění. A to buď jako náměstka ministra zemědělství, lesního a vodního hospodářství, kde měl mít na starost mechanizaci zemědělské výroby, nebo jako náměstka ministra – Předsedy Ústřední komise lidové kontroly a statistiky, kde by měl mít na starost úsek kontroly zemědělství. Bylo tak přihlédnuto ke Smrkovského specializaci, sám Novotný konstatuje, že „V obou těchto funkcích by měl soudruh Smrkovský možnost ukázat své politické i odborné schopnosti.“³⁹⁹ Nakonec byl umístěn jako náměstek v Ústřední komisi lidové kontroly a statistiky, což bylo

³⁹⁷ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Předsednictvo ÚV KSČ 1962-1966, sv. 25, Předsednictvo ÚV KSČ dne 25. června 1963, aj. 27, bod 26, Některé kádrové a organizační návrhy J. Smrkovský V. Nový, M. Galuška K. Bacílek A. Dubček.

³⁹⁸ Tamtéž.

³⁹⁹ Tamtéž.

se samotným Smrkovským projednáno a ten souhlasil, jak potvrzuje přípis na původním listu.⁴⁰⁰ Vše pak bylo oficiálně potvrzeno na schůzi předsednictva ÚV KSČ dne 16. července 1963.⁴⁰¹

Není bez zajímavosti, že na stejné schůzi bylo projednáváno i zařazení na „zodpovědnější“ pozici pro Viléma Nového, dosavadního ředitele Bibliografického střediska společenských věd. Pro Nového byla navrhována pozice ředitele Ústavu dějin KSČ. Nakonec byl ale jmenován do funkce rektora Vysoké školy politické ÚV KSČ.⁴⁰²

U obou je zmíněno, že vystupovali proti snaze o úplnou rehabilitaci Rudolfa Slánského. Novotný v dokumentu prezentuje smířlivý a otevřený postoj strany a konstatuje: „U obou soudruhů by zařazení na novou funkci přispělo k tomu, že by vedení strany dalo tímto gestem najevo a ukázalo, že jediná správná cesta je stát za politikou strany a ne proti straně provádět frakční politiku.“⁴⁰³ Výraz „frakční politika“ byl v souvislosti se Smrkovským použit, když bylo upozorňováno na jeho činnosti, kdy obesílal nižší stranické organizace s žádostí o podporu při rehabilitačním procesu. Jak vyplývá z výše popsaného postoje Antonína Novotného ke stranickým rehabilitacím, lze toto vyjádření číst jako frázovité a velice formální.

Jako tečku za rehabilitačním procesem Josefa Smrkovského bychom mohli označit novinový článek v *Rudém právu* ze dne 22. srpna 1963.⁴⁰⁴ Ve čtvrtém vydání se mezi

⁴⁰⁰ Tamtéž. Viz příloha č. 11.

⁴⁰¹ KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Předsednictvo ÚV KSČ 1962-1966, sv. 28, Předsednictvo ÚV KSČ dne 16. července 1963, aj. 29, bod 30, Návrh na rozšíření systematizace Ústřední komise lidové kontroly a statistiky o jednoho náměstka ministra – předsedy a na jmenování s. Josefa Smrkovského do této funkce.

⁴⁰² Viz životopis: Národní archiv - Nový Vilém: I. Vývoj původce. Badatelna.eu [online]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/197/uvod/1065>

⁴⁰³ Národní archiv, KSČ - Ústřední výbor 1945-1989. Předsednictvo ÚV KSČ 1962-1966, sv. 25, Předsednictvo ÚV KSČ dne 25. června 1963, aj. 27, bod 26, Některé kádrové a organizační návrhy J. Smrkovský V. Nový, M. Galuška K. Bacílek A. Dubček.

⁴⁰⁴ Zpráva o výsledcích revize politických procesů z období let 1949-1954. *Rudé právo*. 1963, (22.8.), s. 2. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1963/8/22/2.png>

články o vrcholící sklizni obilí a nadšení lidu z návštěvy kosmonautky Valentiny Těreškovové v Praze, objevila na druhé straně zpráva, ze které se československá veřejnost poprvé dozvěděla o výsledcích jednání Kolderovy rehabilitační komise. V článku s názvem *Zpráva o výsledcích revize politických procesů z období let 1949-1954* jsou nejprve popsány okolnosti zřízení nové komise a poté jsou jmenovitě uvedeny závěry v jednotlivých případech. Josef Smrkovský je tradičně uveden ve skupině národohospodářů a jejich proces je v článku označen jako trestní věc proti Josefu Goldmannovi a spol. Všichni obvinění byli, dle zprávy, zproštěni obvinění v plném rozsahu. „*Přijatými opatřeními byl dán průchod pravdě, spravedlnosti a odčiněny křivdy způsobené některých stranickým a státním funkcionářům v období kultu osobnosti,*“⁴⁰⁵ konstatuje Rudé právo, neboť článek nebyl podepsán.

Smrkovský se po volbách v roce 1964 stal poslancem Národního shromáždění Československé socialistické republiky, prameny zmiňují i to, že byl spolu s Vilémem Novým vybrán jako zástupce rehabilitovaných bývalých funkcionářů KSČ na příkaz Antonína Novotného.⁴⁰⁶ Smrkovský kandidoval za Středočeský a Nový za Severočeský kraj, poslanecký slib složili dne 23. června 1964.⁴⁰⁷

Po zvolení se Smrkovský stal členem výboru pro plán a rozpočet a v listopadu 1965 předsedou Ústřední správy vodního hospodářství, která patřila pod tehdejší Ministerstvo zemědělství a lesního hospodářství. Jeho postup pokračoval, neboť byl v lednu 1967 jmenován ministrem lesního a vodního hospodářství, vzniklého po další reorganizaci, při kterém bylo odděleno zemědělství do nově vzniklého Ministerstva zemědělství a výživy. To

⁴⁰⁵ Tamtéž.

⁴⁰⁶ Viz: Národní archiv - Nový Vilém: I. Vývoj původce. Badatelna.eu [online]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/197/uvod/1065>

⁴⁰⁷ Národní shromáždění Československé socialistické republiky 1964 – 1968: Jmenný rejstřík. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1964ns/rejstrik/jmenny/sa.htm>, <https://www.psp.cz/eknih/1964ns/rejstrik/jmenny/n.htm>

bylo již v průběhu Smrkovského aktivní politické činnosti, která v mnohém připomínala jeho první období ve vrcholné politice, myšleno je zejména jeho pracovní nasazení a snaha o diskuzi a jistou formu otevřenosti. Smrkovský se stal jednou z tváří nového politického směřování KSČ, která bývá označována jako pražské jaro. Politického vrcholu dosáhl Smrkovský v dubnu 1968, kdy byl zvolen předsedou Národního shromáždění. Poté již následovaly nechvalně známé události sovětské okupace, Smrkovského internace spolu s ostatními vrcholnými politiky, podpis tzv. Moskevského protokolu a po ročním pobytu ve funkci předsedy NS politický konec, a také následná dehonestáční kampaň proti jeho osobě, vedená pod záštitou nové politické garnitury.

Vyjmenováním těchto událostí jen dokazuje, jak bohaté byly další životní osudy Josefa Smrkovského, leč tato práce se věnovala jinému období.

Závěr

Dubček, Černík, Smrkovský; Slánský, Frank, Smrkovský. Dvojí trojice jmen, která zachycuje Josefa Smrkovského, ústředního aktéra této práce, ve společnosti vrcholných politických představitelů. Nejprve spolu s politiky období tzv. pražského jara, ve druhé trojici je spolu s vrcholnými představiteli KSČ, odsouzenými k trestu smrti po vykonstruovaných procesech let padesátých. Všichni jmenovaní byli členy KSČ, Smrkovského zařazení mezi popravené je nesprávné, neboť on přežil. Ovšem muka, která všichni zažívali při výsleších je spojuje, stejně jako nespravedlivé tresty udělené po vykonstruovaných procesech a v neposlední řadě i stranická knížka a víra v komunistickou ideologii.

Smrkovský byl opravdu přesvědčeným komunistou. I přes to, že následující citace pochází z dokumentu psaném po jeho propuštění z vězení a během probíhající rehabilitace, nelze Smrkovského podezřívat z poníženosti a patolízalství ke straně. Vzhledem k jeho dřívějšímu působení v komunistickém odboji, v aktivní účasti na událostech tzv. vítězného února i v práci pro stát po roce 1948, lze jeho postoj a názor považovat za názor přesvědčeného komunisty loajálního ke straně. *„Přes všechny krise, chyby a nedostatky, přes to, že do strany se vetřely živly straně a lidu cizí, kariéristé, bezpátečníci, bídní paraziti na posvátném boji proletariátu a pracujícího lidu, přes to vše strana zvítězí, zvítězí socialismus, zvítězí lid. Jsem jeho voják – bojovník.“*⁴⁰⁸

Zároveň je ale třeba poukázat na určitý odlišný přístup k některým základním politickým otázkám. Zejména v otázce náklonosti k Sovětskému svazu, či spíše ke slepému plnění sovětských příkazů, které uplatňovalo tehdejší Gottwaldovské vedení. Smrkovského myšlení, mohlo by nést označení selský rozum, i vzhledem k jeho původu a vzdělání, tento postoj přesného kopírování sovětských modelů a nařízení odmítal. Neodmítal apriori

⁴⁰⁸ Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 72, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 21. listopadu 1955, aj. 88, bod 16, Vyjádření Josefa Smrkovského, s. 39.

sovětské metody ani nezpochybňoval sovětskou politiku, jen tvrdil, že je třeba vnímat odlišnost prostředí a přizpůsobit vše místním podmínkám. Projevilo se to za jeho působení v ČSSS, kde si neváhal nechat poradit od zemědělských odborníků – nekomunistů. To se mu také stalo osudným, neboť nesprávná kádrová politika byla jedním z obvinění proti němu. Jinak nelibost sovětských představitelů vycházela samozřejmě hlavně ze Smrkovského účasti v ČNR v revolučních dnech roku 1945. S vysokou pravděpodobností, i když pro to chybějí přímé důkazy, jeho zatčení a soudní proces probíhal se souhlasem a nápomocí sovětské strany.

Střízlivé posouzení situace a jasný postoj, u kterého setrval i při nejkrutějších výsleších, je často uváděn jako důvod, proč Smrkovský události let padesátých přežil. Svědčí to o jeho velké odvaze a statečnosti. Také jeho pozdější boj za úplnou rehabilitaci lze považovat za urputný, soudě dle jeho dopisů vrcholným politickým orgánům, kde opakovaně vyvracel obvinění, až tím některým vrcholným politikům (Novotný, Barák) lezl na nervy.

Přes výše zmíněné úvahová témata, měla být tato práce hlavně podrobným popisem vyšetřovacího procesu, na základě prozkoumání vyšetřovacího spisu, s ohledem na veškeré jeho limity, které jsou dané povahou tohoto pramene. Další prameny, zejména vyjádření Josefa Smrkovského po propuštění v rámci snahy o svou plnou občanskou i politickou rehabilitaci, již jsou autentičtější a slouží k porovnání s údaji obsaženými ve vyšetřovacím spisu a zároveň ukazují, co zůstalo skryto. Řeč je hlavně o popisu krutých vyšetřovacích metod vyšetřovatelů StB a jejich psychického a fyzického násilí. Práce tak ukazuje jak násilnickou povahu jednotlivých vyšetřovatelů, tak fakt, že násilí bylo normou a bylo vyžadováno jako standartní součást metod, zavedených sovětskými poradci. V celkovém kontextu je popis Smrkovského procesu ukázkou totalitních praktik státního režimu let padesátých.

V práci pozdějších rehabilitačních komisí je zároveň vidět, že vyrovnávání s minulostí je složitým a mnohdy bolestným fenoménem, zvláště pokud někteří představitelé státní moci setrvávají na svých pozicích a nejsou schopni sebereflexe, která by je smetla do

propadliště dějin. Práce tedy potvrzuje výrok, který vzešel z prostředí francouzské revoluce o tom, že revoluce požívá své děti.

Seznam použitých zkratek

ABS	Archiv bezpečnostních složek
ČNR	Česká národní rada
ČSSS	Československé státní statky
Gestapo	Geheime Staatspolizei
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KSČ	Komunistická strana Československa
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
MNB	Ministerstvo národní bezpečnosti
MV	Ministerstvo vnitra
NA	Národní archiv
NPF	Národní pozemkový fond
ONV	Okresní národní výbor
SD	Sicherheitsdienst
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SPH	Socialistické podnikové hospodářství
StB	Státní bezpečnost
TNP	Tábor nucených prací
ÚMEZ	Ústředí pro mechanizaci zemědělství
ÚV	Ústřední výbor

Seznam použitých informačních zdrojů

Archivní dokumenty:

Archiv bezpečnostních složek

Fond Ministerstvo národní bezpečnosti, sign. MNB-35.

Fond Bezpečnostní spisy po roce 1945, sign. 304-272-6.

Fond Vytříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra, sign. 319-19-13.

Národní archiv

Fond Nejvyšší soud Praha, sp. zn. 1T 18/54, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 1954.

Fond Policejní ředitelství Praha II – prezidium 1931-1940, sign. 42/N-25/79.

Fond Zemský úřad Praha – Prezidium zemského úřadu v Praze, sign. 207-879-20.

Fond KSČ - Ústřední výbor 1945-1989

Předsednictvo ÚV KSČ 1945-1954, sv. 1, č. 4, PÚV 4. 6. 1945, bod 2 – případ J. Smrkovského.

Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 13, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 6. září 1954, aj. 18, bod 8, Uvolnění pplk. Bohumila Doubka ze služeb min. vnitra.

Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 49, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 11. července 1955, aj. 67, bod 25, Návrh na zatčení Bohumila Doubka.

Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 59-60, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 29. srpna 1955, aj. 75, bod 11, Návrh na řešení případu Josefa Smrkovského.

Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 72, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 21. listopadu 1955, aj. 88, bod 16, Vyjádření Josefa Smrkovského.

Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 72, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 21. listopadu 1955, aj. 88, bod 22, Zpráva o výsledcích soudních případů proti Gejzovi Pavlíkovi a spol., Josefu Smrkovskému, Josefu Pavlovi a Ernestu Singerovi.

Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 92, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 5. dubna 1956, aj. 110, bod 20, Dopisy Josefa Smrkovského.

Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 93-94, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 16. dubna 1956, aj. 112, bod 23, Záležitost Josefa Smrkovského.

Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 95, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 23. dubna 1956, aj. 114, bod 12, Vyšetřování trestní věci Bohumila Doubka a Vladimíra Kohoutka, bývalého pplk. MV.

Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 135, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 9. dubna 1957, aj. 176, bod 16, Závěr v trestní věci proti bývalému pplk. MV Bohumilu Doubkovi a Vlad. Kohoutkovi.

Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 142, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 11. června 1957, aj. 185, bod 29, Výsledky hlavního líčení v trestní věci Bohumila Doubka a Vlad. Kohoutka.

Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 153, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 24. září 1957, aj. 200,201, bod 9, Závěrečná zpráva obou komisí ÚV KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953.

Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 153, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 27. září 1957, aj. 202, bod 4, Referát s. R. Baráka o přezkoumání soudních případů.

Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 162, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 17. prosince 1957, aj. 218, bod 13, Prominutí zbytku trestu cestou milosti pro Bohumila Doubka.

Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 180, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 12. června 1958, aj. 244, bod 16, Dopis J. Smrkovského.

Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, v. 370-371, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 27. listopadu 1962, aj. 465, bod 26, Výsledky přešetření nejdůležitějších politických procesů proti osobám, které zastávaly významné politické funkce.

Předsednictvo ÚV KSČ 1962-1966, sv. 11-12, Předsednictvo ÚV KSČ dne 26. března 1963, aj. 14, bod 1, Zpráva komise pro prošetření politických procesů v období 1949-1954 (Slánský R., Geminder B., Šling O., Frank J., Šváb K., Reicin B., Fischl O., Loeb E., Margolius R., London A., Frejka L., Clementis V., Hajdů V., Simone A., Švermová M., Taussigová J., Lomský H., Polák E., Fuchs V., Landa M., Hájek B., Husák G., Závodský o., Smrkovský J., Moškovič K., Nový V.).

Předsednictvo ÚV KSČ 1962-1966, sv. 18, Předsednictvo ÚV KSČ dne 7. května 1963, aj. 20, bod 15, Závěrečná doporučení komise ÚV KSČ pověřené prošetřením politických procesů v letech 1949 až 1954.

Předsednictvo ÚV KSČ 1962-1966, sv. 25, Předsednictvo ÚV KSČ dne 25. června 1963, aj. 27, bod 26, Některé kádrové a organizační návrhy J. Smrkovský V. Nový, M. Galuška K. Bacílek A. Dubček.

Předsednictvo ÚV KSČ 1962-1966, sv. 28, Předsednictvo ÚV KSČ dne 16. července 1963, aj. 29, bod 30, Návrh na rozšíření systematizace Ústřední komise lidové kontroly a statistiky o jednoho náměstka ministra – předsedy a na jmenování s. Josefa Smrkovského do této funkce.

Periodika:

Ze zásuvky i z bloku. Praha: Anonym, 1988, č. 19, s. 60-72. Dostupné z: http://scriptum.cz/soubory//scriptum/%5Bnode%5D/ze-zasuvky-i-zbloku_1988_19_s_ocr.pdf

Zpráva o výsledcích revize politických procesů z období let 1949-1954. *Rudé právo*. 1963, (22.8.), s. 2. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1963/8/22/2.png>

Tištěné prameny a dobové publikace:

Politik zbavený masky. Praha: Rudé právo, 1975.

Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1953.

Encyklopedie, slovníky:

Biografický slovník českých zemí 3, Praha 2005, s. 343. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/BECHYN%C4%9A_Zden%C4%9Bk_1.1.1905-17.4.1974

Biografický slovník českých zemí 20, Praha 2017, s. 670-671. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/GOLDMANN_Josef_3.5.1912-9.3.1984

Časopisecké studie a články:

ČESKÁ NÁRODNÍ RADA A PRAŽSKÉ POVSTÁNÍ: Rozhovor s Josefem Smrkovským. *Dějiny a současnost.* Praha: Orbis, 1965, č.4, s. 1-3.

FENCL, Radek. Jaroslav Fiala. Konfident uvnitř III. ilegálního ústředního vedení KSČ. *Terezínské listy: sborník Památníku Terezín.* Praha: Oswald, 2010, s. 144-151. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/publikace/terezinske-listy>

KALOUS, Jan. Šetření sebevraždy Milana Reimana. *Securitas imperii: sborník k problematice bezpečnostních služeb.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006, č. 13, s. 108-112. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/publikace-securitas-imperii-01-14.aspx?q=Y2hudW09MTM%3D>

KUKLÍK, Jan a Jana ČECHUROVÁ. Czech Refugee Trust Fund a československá emigrace. *Soudobé dějiny.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, č. 1, s. 9-43. Dostupné z: <http://www.usd.cas.cz/casopis/soudobe-dejiny-1-2007/>

S historikem Václavem Vrabcem o psaní dějin protinacistického odboje a jedné generační zkušenosti. *Paměť a dějiny.* Praha: Ústav pro studium totalitních režimů ČR, 2010, č. 02,

s. 123-130. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1002/123-130.pdf>

ZÍTEK, Adam. Konfident dvou totalit: Životní příběh Břetislava Jeníčka. *Paměť a dějiny*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů ČR, 2015, č. 02, s. 40. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1504/039-055.pdf>

Sekundární literatura:

BABKA, Lukáš. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004.

BLAIVE, Muriel. *Promarněná příležitost: Československo a rok 1956*. Praha: Prostor, 2001.

ČVANDA, František a Bohumil PEKÁREK. *Fronta v podzemí*. Ostrava: Profil, 1967.

DOUBEK, Bohumil a Karel KAPLAN. *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002.

HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990.

KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2008.

KAPLAN, Karel. *Antonín Novotný: vzestup a pád "lidového" aparátčíka*. Brno: Barrister & Principal, 2011.

KAPLAN, Karel. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968-1990*. Praha: Karolinum, 2008.

KAPLAN, Karel. *Mocní a bezmocní*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1989.

KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: státní bezpečnost 1948-1956*. Brno: Doplněk, 1999.

KAPLAN, Karel. *Politický proces s Miladou Horákovou a spol.: komentované dokumenty*. Praha: Epocha, 2019.

KAPLAN, Karel. *Sovětské poradce v Československu 1949-1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993.

KAPLAN, Karel. *Zpráva o zavraždění generálního tajemníka*. Praha: Mladá fronta, 1992.

KOSATÍK, Pavel. *Čeští demokraté: 50 nejvýznamnějších osobností veřejného života*. Praha: Mladá fronta, 2010.

PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. Praha: Brána, 2006.

RATAJ, Jan a Přemysl HOUDA. *Československo v proměnách komunistického režimu*. Praha: Oeconomica, 2010.

SMUTNÝ, Jaromír, GRAUOVÁ, Šárka, ed. *Svědectví prezidentova kancléře*. Praha: Mladá fronta, 1996.

STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2005.

ŠOLC, Jiří. *Znamení trojského koně: životní příběh majora Jaromíra Nechanského*. Praha: Vyšehrad, 2008.

TOMEK, Prokop. *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha: Vyšehrad, 2009.

VRABEC, Václav. *Vybočil z řady: medailón Josefa Smrkovského a doby, v níž žil*. Praha: Naše vojsko, 1991.

Kvalifikační práce:

POCHOBRADESKÁ, Helena. *Vývoj správy státních zemědělských podniků na území východních Čech po roce 1945 se zvláštním zřetelem na vývoj státních statků*. 2012. Disertační práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická.

STUPKOVÁ, Michala. *Odboj za 2. světové války na Tábořsku (1.-8. května 1945)*. 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.

Elektronické zdroje:

Amnestie z 9. května 1955. *Trestni-rizeni.com* [online]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/amnestie-z-9-kvetna-1955>

Josef Smrkovský: pravá ruka Dubčeka vedla 7 let JZD v Pavlovicích. *Českolipský deník* [online]. Dostupné z: https://ceskolipsky.denik.cz/zpravy_region/josef-smrkovsky-prava-ruka-dubceka-vedla-7-let-jzd-v-pavlovicich-20140115.html

Myslela jsem, že se rok 68 nemůže opakovat. Dnes už si nejsem jistá, říká Moučková. *Aktuálně.cz* [online]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ze-studia-ji-odvedli-s-namirenymi-samopaly-50-let-od-startu/r~0b73ceb655fc11e9b9980cc47ab5f122/>

Národní archiv - Nový Vilém: I. Vývoj původce. *Badatelna.eu* [online]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/197/uvod/1065>

Národní shromáždění Československé socialistické republiky 1964–1968: Jmenný rejstřík. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1964ns/rejstrik/jmenny/sa.htm>,
<https://www.psp.cz/eknih/1964ns/rejstrik/jmenny/n.htm>

Ochranná služba Policie ČR: Historie útvaru. *Policie České republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/ochranna-sluzba-historie-utvaru.aspx>

SPH - socialistické podnikové hospodářství: zavádění baťova systému hospodaření v komunistickém Československu. *Zlin.estranky.cz* [online]. Dostupné z: <https://zlin.estranky.cz/clanky/svit--narodni-podnik--o.p.--vhj--a.s.-/sph---socialisticke-podnikove-hospodarstvi.html>

Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé 1946-1948: Jmenný rejstřík. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/rejstrik/jmenny/sb.htm>

Velenka: Pomník Obětem 1. a 2. světové války. *Spolek pro vojenská pietní míst* [online]. Dostupné z: <https://www.vets.cz/vpm/mista/obec/4319-velenka/>

Zákon č. 312/1948 Sb.: Zákon o organisaci státních lesů a statků. *Zákony pro lidi* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-312/>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Vězeňská fotografie Josefa Smrkovského z vyšetřovacího spisu.

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, fotografie.

Příloha č. 2: Oběžník Presidia Zemského úřadu v Praze z roku 1940 o vyhlášení pátrání po Josefu Smrkovském.

Zdroj: Národní archiv, Zemský úřad Praha – Prezidium zemského úřadu v Praze, sign. 207-879-20.

Příloha č. 3: Rozkaz k zatčení Josefa Smrkovského a provedení domovní prohlídky.

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 8.

Příloha č. 4: Stvrzenka o převzetí věcí zabavených při domovní prohlídce do úschovy.

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 15.

Příloha č. 5: Josef Smrkovský popisuje po propuštění z vězení průběh jednoho z výslechů.

Zdroj: Národní archiv, KSČ-Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 72, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 21. listopadu 1955, aj. 88, bod 16, Vyjádření Josefa Smrkovského, s. 34.

Příloha č. 6: Ukázka z protokolu o výslechu Josefa Smrkovského z listopadu 1953.

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 1, s. 114.

Příloha č. 7: Ručně psaná výpověď Smrkovského z vazby, ve které jmenuje své údajné spolupracovníky v komunistickém odboji, ve skutečnosti zemřelé obyvatele obce Velenka.

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Ministerstvo národní bezpečnosti, MNB-35, sv. č. 2, s. 319.

Příloha č. 8: Přehled trestů odnětí svobody pro všechny odsouzené v tzv. procesu s národohospodáři.

Zdroj: Národní archiv, Nejvyšší soud Praha, sp. zn. 1T 18/54, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 1954, s. 42.

Příloha č. 9: Dopis Boženy Smrkovské prezidentu Zápotockému.

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, Vytříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra, sign. 319-19-13. Dopis ze dne 25. 10. 1954.

Příloha č. 10: Dopis Josefa Smrkovského politickému byru ÚV KSČ.

Zdroj: Národní archiv, KSČ-Ústřední výbor 1945-1989. Politické byro ÚV KSČ 1954-1962, sv. 180, Schůze PB ÚV KSČ ze dne 12. června 1958, aj. 244, bod 16, Dopis J. Smrkovského, s. 1.

Příloha č. 11: Dokument předsednictva ÚV KSČ potvrzující dosazení Smrkovského na pracovní pozici.

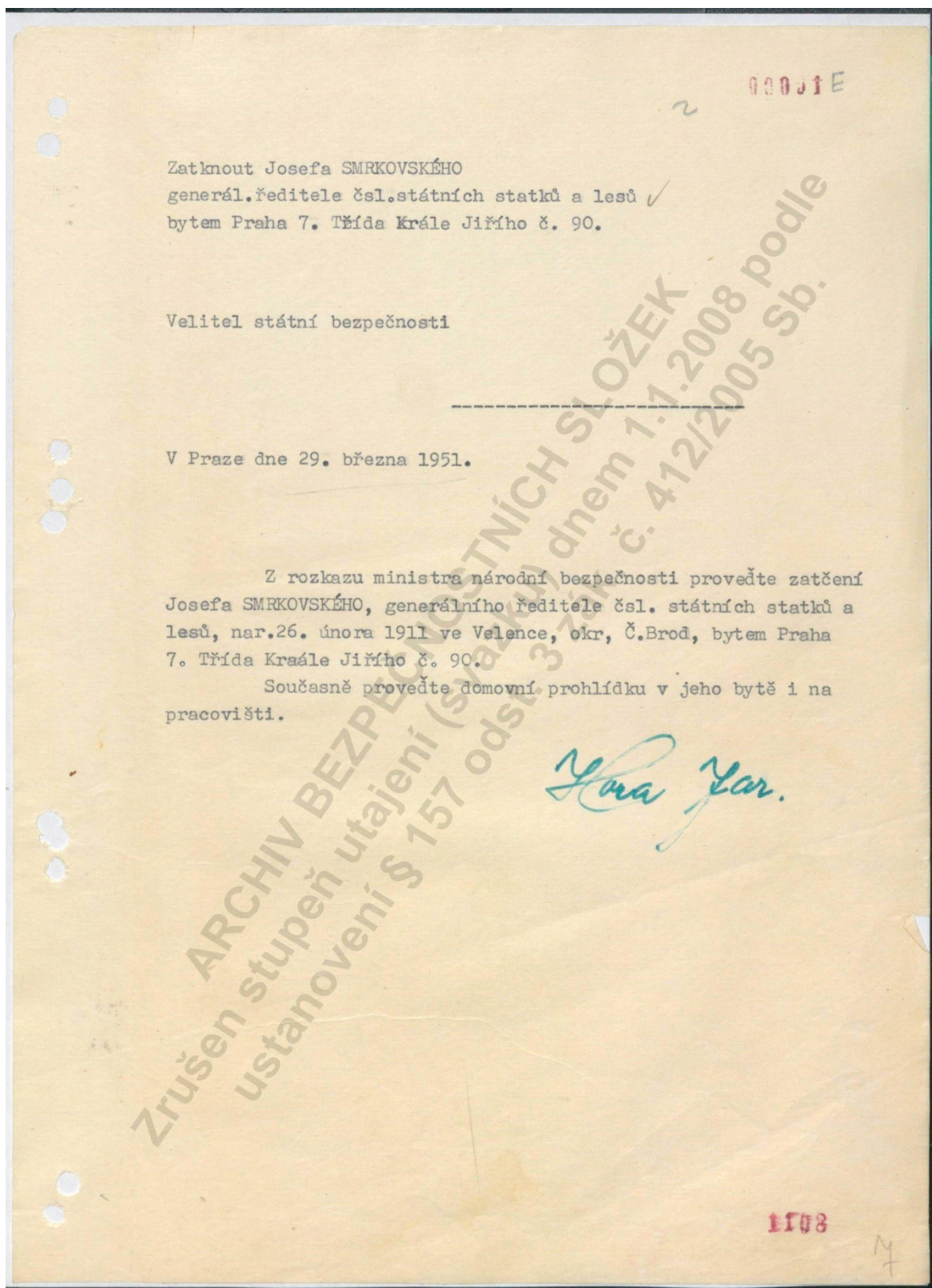
Zdroj: Národní archiv, KSČ-Ústřední výbor 1945-1989. Předsednictvo ÚV KSČ 1962-1966, sv. 25, Předsednictvo ÚV KSČ dne 25. června 1963, aj. 27, bod 26, Některé kádrové a organizační návrhy J. Smrkovský V. Nový, M. Galuška K. Bacílek A. Dubček.

Příloha č. 1

Příloha č. 2

<u>Präsidium der Landesbehörde in Prag.</u> Prag XVI., Matthias Braun Strasse 11. Tel. 414-42.	<u>Presidium zemského úřadu v Praze.</u> Praha XVI., třída M. Brauna 11. Tel. 414-42.
<u>Nr. 92.371 Präs.</u> Abt. C.	<u>Číslo 92.371 pres.</u> odd. C.
Prag den 24. Dezember 1940.	V Praze dne 24. prosince 1940.
<u>R u n d e r l a s s .</u>	<u>O b ě ž n í k .</u>
An die Herren Vorstände der Bezirksbehörden und politischen Exposituren im Lande Böhmen.	Páni přednostové okresních úřadů a politických expositur v zemi České.
-oOo-	-oOo-
Betrifft: Josef Smrkovský, Nachforschung, Verhaftung.	Věc: Josef Smrkovský, pátrání, zatčení.
Laut Bericht der Polizeidirektion in Prag vom 20. XII. 1940, Z. 914.401 fahndet diese Polizeidirektion nach Josef S m r k o v s k ý, geb. am 26. 2. 1911 in Wellenka, Bez. Böhm. Brod, zuständig daselbst, tschechischen Volkstums, konfessionslos, von Beruf Bäckergehilfe. Der Genannte ist im Besitz vom Personenausweisen, die auf den Namen Hájek lauten.	Podle zprávy policejního ředitelství v Praze ze dne 20. XII. 1940, čís. 914.401 pátrá toto policejní ředitelství po Josefu S m r k o v s k é m, nar. 26. 2. 1911 ve Velenkách, okr. Český Brod, tamtéž přísl., české národnosti, bez vyznání, povoláním pekařským pomocníku. Jmenovaný má u sebe osobní doklady na jméno Hájek.
Ich ersuche nach dem Aufenthalt des Genannten sofort Nachforschungen einzuleiten, denselben beim Betreten festzunehmen und der Polizeidirektion in Prag unter Hinweis auf deren oberwähnte Geschäftszahl einzuliefern.	Žádám, aby po pobytu jmenovaného bylo zahájeno okamžité pátrání a aby týž byl při přistižení zatčen a dodán policejnímu ředitelství v Praze s poukazem na jeho shora uvedené jednací číslo.
Hierüber ist sodann anher zu berichten.	C tom jest pak sem podati zprávu.
Beachtenswerte Wahrnehmungen sind zu melden.	Pozoruhodné poznatky hlase.
Für den Landespräsidenten:	Za zemského presidenta:
K r e j č í .	K r e j č í .
	Odděl. 4 Čís. 73 P.č. 570

Příloha č. 4

00007

Velitelství Stb, sektor V. _____ Dne 30.března 1951. ✓
Č.j.: A-26-5031-51. _____

S e k t o r u VI-A
z d e .

Stvrzenka čís. 1.

o převzetí do úschovy věcí, zabavených při domovní (osobní) prohlídce u
Josefa S m r k o v s k é h o
nar.26.II.1911 ve Velence okr.Č.Brod
bytem Praha VII Trž.Krále Jiřího 90

Seznam věcí:
1/. balík spisů, korespondence a fotografii
2/- 12 kusů zápisníků
3/. 1 kalendář s poznámkami
4/. náprsní kožená taška tmavohnědá
5/. 1 plnicí pero zn.Barclay - Vacuum
6/. 1 náramkové hodinky zn.Poběda
7/. 1 černý hřebínek
8/. cigartaška z bílého kovu se 16 cigaretama
9/. obnos 5765-Kčs slovy pět tisíc sedm set šedesát pět korun čsl.
10/. občanský průkaz čís.110226/117 na jm.Smrkovský Josef
11/. členská legitimace nár.shromáždění čís.226
12/. jízdenky pro člena nár.shrom. čís.166 na rok 1951, 168 na r.1950
166 na rok 1949, 169 na rok 1948.

Prevzal: _____ Predal: _____

1114

MNB-242/5-51

6479

- 34 -

III.

35

Z čeho jsem konkrétně obviněn, mně nebylo řečeno nikdy. Během prvních tří měsíců vyšetřovací vazby mě postupně čtyři vyšetřující orgány STB řekli, že oni /t.j. STB/ mne zavřít nedali, že o mém zatčení bylo rozhodnuto ve straně /byli to : pplk. Doubek, pplk. Koloušek /?/, kpt. Homolka a poručík "Jožka" /příjmení neznám/. Veškerý materiál, pokud vůbec nějaký byl se mnou projednáván, byl do Ruzyně dodán z ústředního sekretariátu strany od Slánského, Taussigové, Sovy a též něco od J. Ďuriše /od J. Ďuriše materiál skandalisujícího rázu, hloupé klepy/.

Výslechy započaly a byly pak - asi do druhé poloviny června 1951 - vedeny stylem: "tak už tě tady máme, rošťáku, zrádče strany, zrádče SSSR, agente gestapa" a pod. Z této květomluvy /syčáku, dobytku, grázle, svině, hadě, kurvo, atd. atd./ jsem se postupně dovídal, co se ode mě žádá. Tito lidé /výše jmenovaní a někteří další/ žádali: "Přiznej se, že jsi byl agentem gestapa", "Přiznej se, že jsi organizoval pražské povstání 1945 v dohodě s Němci"/!/- toho však brzy nechali a říkali "v dohodě s Benešem a Američany", přiznej se, že jsi měl po únoru 1948 spojení s emigranty", "Přiznej se, že jsi sabotoval výstavbu zemědělství", "Přiznej se, že jsi byl členem nějaké /!/- protistátní skupiny", "Přiznej se, že jsi pracoval proti generálnímu sekretáři strany Slánskému", "Přiznej se, že jsi připravoval státní statky pro návrat statkářů". Ani pro jedno toto obvinění - s výjimkou mého nepřátelského poměru ke Slánskému - neměli vyšetřující orgány naprosto žádný podklad. Vše to byla kombinace primitivně vykonstruovaná na předpokladu, že jsem byl agentem gestapa, jak mě před vedením strany označil ničema Slánský na podkladě podvodné machinace s gestapáckými protokoly, které měl od června 1946 ve svém stole a kteréžto machinace se dopustil ve spolupráci s Jarmilou Taussigovou.

Hned prvý den výslechu jsem se ohradil proti způsobu, jak je se mnou jednáno. Kapitán Homolka mě hned zfackoval za "drzost". Jakékoliv důkazy, které jsem předkládal, byly též označeny za "drzost", dokazovat svou nevinu bylo mi zakázáno a za každý

jde o schůzi v listopadu 1938 v sekretariátě JPT v Brně, nevzpomínám si, zda jsem se této zúčastnil. Mám dojem, že jsem byl v té době již v Havlíčkově Brodě, odkud jsem v srpnu 1939 odejel do Ostravy.

Otázka: Je zjištěno, že i za vašeho působení v Ostravě jste nedodržel nutných zásad konspirace. Vypovídejte o tom!

Odpověď: V Ostravě, kde jsem vystupoval pod jménem "HÁJEK" jsem zásady konspirace nedodržel v tom, že jsem ze svého podnětu z ilegálních "trojek" budoval "čtyřky" a "pětky". To mělo za následek, že se více lidí navzájem znalo a zapříčinilo, že již v lednu 1940 došlo v Ostravě k širokému zatýkání ilegálních pracovníků KSČ gestapem. K mému zatčení však nedošlo, i když k tomu mělo gestapo příležitosti, jako v lednu 1940 se gestapo dozvědělo, že půjdu večer spat k jistému GLEISNEROVI ve Slezské Ostravě a předem byt obsadilo. Když jsem večer přišel k tomuto bytu, působilo na mne tímto dojemem ticho, jaké tam nikdy dříve nebylo a proto jsem do bytu GLEISNERA nevstoupil a tím jsem ušel zatčení. O tomto opatření gestapa jsem se dozvěděl druhý den od ilegálních spolupracovníků ve Slezské Ostravě.

Otázka: Takových případů, kdy mělo gestapo příležitost vás zatknout a neučinilo tak, ale zatkl vaše spolupracovníky, bylo celá řada. Na příklad váš ilegální spolupracovník v Ostravě Ferdinand RYGULA o tom dne 2.5.1951 vypověděl :

"Když jsem se dostavil na uve enou schůzku, SMRKOVSKÝ mi předal další instrukce... pak jsme se spolu odebrali směrem k radnici ve Slezské Ostravě... Když jsem došli až k Sýkorovu mostu, rozloučili jsme se a SMRKOVSKÝ pokračoval... a když jsem docházel za obchod drogerie Webra, byl jsem předejet osobním autem, z něhož vystoupil neznámý muž, který při setkání se mnou ukázal odznak gestapa..."

Rovněž Jan TEPPER uvádí několik příležitostí, kdy gestapo mělo možnost vás zatknout, ale neučinilo tak. Citujeme vám část jeho dopisu:

"Druhá taková schůzka... byla sjednána u obchodního domu "Bata" v Ostravě, kde taktéž gestapo čekalo a jediný kdo se nedostavil, byl SMRKOVSKÝ... Z těchto několika případů vzniklo mezi vězni podezření, že SMRKOVSKÝ je ve službách gestapa..."

Přiznáváte, že jste byl agentem gestapa, že ostatní vaši spolupra-

Četl, schválil a podepsal. I. Smrkovský

1215

2.

278

Gestapo dalo tiež mať niekoho na miestnom výbore strany.
 Uvedl jsem, že tento byt by mal byť inštruktorom od NS, jeho
 úlohou pravým pánom a s nimi mám byť 1x za 14 dní
 na prednom viednutí zmlúv. Schicku, ktorá mala nadviazať
 jsem uvedl o jiny dom, kde mala zostať, nakoľko tu dala Gestapo
 jej sledovať. Leč k tomu jej nedalo preto, že jsem - jať je jej
 výše rečeno - 1.1.1944 prestal pracovať a ani jať, ale hlavne ins-
 truktur ti v domoch a na dvoroch. Na tuto schicku jsem jej nariadil
 or Krauson a Gestapo sdílil, že schicku odvolal onen inštruktor.
 Na záver, jať jsem se to dovidel a jať se jine dok jať jsem se
 dovidel o rozkazoch strany že mám prestať pracovať jsem uvedl, že
 jsem inštruktora potkal náhodou, takže mi vše sdílil a tým odpadol
 divoký pre schicku normalitu.

1 T 18/54

2/ obvinění Kolár, Kárný, Eisler /§ 12 tr.zák./,
Holý, Lewinter a Smrkovský
podle § 78 odst. 1 tr.zák. se zřetelem na ustanovení
§ 22 odst. 1 tr.zák.,

3/ obviněný Bárta podle § 85 odst. 3 tr. zák. se
zřetelem na ustanovení § 22 odst. 1 tr.zák. a s použitím
ustanovení § 30 tr.zák.
k trestům odnětí svobody, a to:

1/ Goldmann	v trvání 20 /dvaceti/ roků,
2/ Kolár	v trvání 15 /patnácti/ roků,
3/ Jičínský	v trvání 22 /dvaceti dvou/ roků,
4/ Bárta	v trvání 23 /dvaceti tří/ roků,
5/ Fabinger	v trvání 21 /dvaceti jednoho/ roku,
6/ Rudinger	v trvání 21 /dvaceti jednoho/ roku,
7/ Kárný	v trvání 20 /dvaceti/ roků,
8/ Eisler	v trvání 16 /šestnácti/ roků,
9/ Holý	v trvání 18 /osmnácti/ roků,
10/ Lewinter	v trvání 16 /šestnácti/ roků,
11/ Smrkovský	v trvání 15 /patnácti/ roků.

Podle § 47 tr.zák. se zřetelem na ustanovení § 78
odst. 4 tr.zák. a § 85 odst. 4 tr.zák. vyslovuje se u
všech obviněných propadnutí celého jejich jmění.

Podle § 43 tr.zák. vyslovuje se u všech obviněných
ztráta čestných práv občanských, při čemž dočasnou ztrátu
občanských práv, uvedených v odst. 2 § 44 tr.zák., stano-
ví soud podle § 44 odst. 3 tr.zák. na 10 /deset/ roků.

Podle § 68 tr.ř. jsou všichni obvinění povinni nahra-
diti náklady trestního řízení, a to neoddělitelně každý
jednou jedenáctinou /: 1/11 :/, oddělitelné pak každý sám
za sebe, obvinění pak, jimž byl ustanoven obhájce podle
§ 45 odst. 1 tr.ř., i odměnu tomuto obhájci.

Naproti tomu obvinění

- 1/ František J. K o l á r ,
jehož generálie jsou uvedeny shora sub 2/, a
- 2/ Josef S m r k o v s k ý ,
jehož generálie jsou uvedeny shora sub 11/,

Příloha č. 9

